

**Ngwuja'ri ngwanni ngwujaw
ngwullu je
Luka
Äni kitabanu**

Luka gwuru gwullu Ggitab nggee. Ngwuru 'to gwullu gitab gidi Yiiru yidi Ngwoo'ra Ngwükäjäär je. Nginde gwä'tüdi Diyäwüd ngwube ru Digi'rig gwuru diji dibebera gwanni gwuma ru dikirjin. Gwujaar Buliji gwe gidilä doko ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwani Yicu. Gwinggida elelleng na yiiru yidi Yicu kitabanu nggee, nunnu a ye ngwüji lengedada yorto ye ngwaalinga ngwanni ngwä'tüdi Ngwüyäwüd.

Luka gwugendajana ngwuja'ri kitabanu güngün ngwa'ti giyitabanu yi'ter yidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw nono lingini gwudi Yuwana Almamadan, lingini na yogo yidi Yicu, na ondaji gwanni gwondaca gwe Yuwana Almamadan ngwüjü. Gwinggida 'to ndi ari Ngwaalu ngwämnä ngwüjü 'dar. Yicu gwinggida ämni gwe nggwee mi'rici gwe ngwüjü ngwuja'ri nono ngwuja'ri ngwudi Dijamir danni dijaw (Luka 10) na giji ganni gidudu (Luka 15), na ji gwanni gwujaar ngwudulba ngwe (Luka 19) na ngwuja'ri ngwani midi gwudi gwur'taling ngwanni ngwucung ngwe du'ramu kü'rälä ganni gimamindanu dani yi'rany (Luka 23).

Luka ngwinggida 'to yomonanu yonyadu, yiiru yidi Ligir'im lidi Ngwaalu ndi elelle na giyiuru

yidi Yicu, ngwinggidi awa Yicu giyomon 'dar gwati äti gaji ngwotaci Ngwaalingalu. A Luka mi'ra ngwuja'ri ngwinggidi yaji yonyadu yanni yima ye Yicu 'täcä ngwo'ralu ngwüngün anni ma Ngwaalu 'di'riyälü giyi'ranyanu. Yi'ral giyee yinggida ndi ari 'didanu Yicu gwuma 'di'ra mana gwumidu.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Bupi gwudi ngwuja'ri gwudi Luka (1.1–4)
2. Längini na yogo yidi Yuwana Almamadan na Yicu (1.5—2.52)
3. Yiiru yidi Yuwana Almamadan (3.1–20)
4. Nyinyini na idäji gwudi Yicu (3.21—4.13)
5. A Yicu ape yiiru Jälil (4.14—9.50)
6. A Yicu 'di'ri Jälil ngwele Üräjälim (9.51—19.27)
7. Pi yelenya na yi'rany yidi Yicu (19.28—23.56)
8. A Yicu 'di'ri giyi'ranyanu ngwü'täci ngwo'ralu ngwüngün (24.1–53)

Bupi gwudi ngwuja'ri gwudi Luka

¹ Mengga gwani Yabuluj, gwele gwerre lonyadu laru aar ulli ngwuja'ri aar enggaci ngwüjü yi'ral yanni yima je Ngwaalu ärrü 'dengganu.

² Anaku ma aar nje gu enggaci lanni liju gwerre yänggädäär je ngwäy ngwe ngwegen aar je 'dingini aar ye ondaci ngwüjü, aar nje be üllijä.

³ Nyi be ari anni minje gu gege'ta ngwäy nono 'to mama anaku indär gu 'tu'tu gwerre, nga je üllijä mengga gwani Yabuluj, anaku indär gu.

⁴ Nunnu nga lenge 'didanung gwudi yi'ral 'dar yanni yenggacara je.

G'i'rr gondaja lingini gwe gwudi Yuwana

⁵ Kaji ganni gımätı ge deleny dani Yırüdüj yelenya Yäwüdiyä, dir'dal diju dani Jäkärıyä gwanni gwüjädi ki'du gidi Äbüyä gidi ngwur'dal a daw düngün dani Älijäbäd gwanni gwü'tüdi kilinge gidi Aruun.*

⁶ Jäkärıyängä daw de düngün dani Älijäbäd lıdünälü ngwäyänü Ngwaalu. Lati 'dengenaci Ngwaalinga aar ge'te ngwuja'ri ngwüngün ngwäy nono 'dar aar 'ti äti keng nono gwere ngwäyänü ngwüngün.

⁷ Aar 'ti be lingiti, ndi ari Älijäbäd gwuru gurum na ngindenga dur de düngün dani Jäkärıyä lımädınädälü gıyımäyın.

⁸ Gomon ge'te a Jäkärıyä ji ndi äpiji Ngwaalinga yir'dala kobanu anaku rung gu dir'dal, a gomon güngün ru nggoo.

⁹ Yati gu ru dımürä ndi ari lati gatu yu'ru nunnu a dir'dal linginni danni da äni kobo ndi gätijä Ngwaalinga yiluna giligä. No a Jäkärıyä äni kobo gidi Ngwaalu.

¹⁰ A ngwüji ngwonyadu jalu poor ndi otaci Ngwaalingalu gaji ganni gati ge yilun ji ndi 'rürı.

¹¹ A Ngwaalu ükjäjä gi'rrä güngün ngwila ndi Jäkärıyä ngwüdünädä kaama gidagad didi yilun.

---

* **1:5** 1.5 Ngwur'dal 'dar Yijiräyıl ngwü'rädi kilinge ge'te pu gidi Lawi. Aruun gwuru gwanni gwuru gi'ra gwerre gwerre gidi ngwur'dal. Adad 1.47-54; Adad 3.1-51

12 Anni ma Jäkärïyâ engga, ngwudidi'ri a yedeny eny.

13 A be gi'rr ci, "Aar ang 'ti yedeny itï gwani Jäkärïyâ! Ngwaalu ngwuma ang 'dengenaca otacingalu gwunga 'dünggün, a daw dunga dani Älijäbäd da ji lari le da ang lingijä gijü giru dur. Ga ang ci Yuwana.

14 Mung lingini, a gwa jayanu gwulleny, a ngwüji 'to ngwonyadu ngwa jayanu lingini gwe gwüngün!

15 Nginde ga ru diji dipa ngwäyänü Gideleny. A ga'ti ga iyï di'rica dere a'tur. 'Tu'tu gilaranu lidi nanni gwüngün, ga gu Ligir'im lanni Liju'ru onyadala.

16 A nginde ga gwä'räjä ngwüjü ngwonyadu ngwudi Yijiräyil kyanu gidi Deleny degen diru Ngwaalu.

17 Nginde gwa mädinijä Delenya dannu dadi ila yiima ye ye'te ye'te yidi Ligir'im lanni Liju'ru nono dijirä didi Ngwaalu dani Iliyä gwerre. Nginde ga gwä'räjidi papanga je yiji ye ling je gwä'rä lanni linyürtijä Ngwaalinganu nunnu aar ele kayalu gidi bebere gidi ngwüji ngwanni ngwüdünälü. Nginde ga ja'rimaci Ngwaalinga ngwüjü gwüngün aar jicalu."

18 A Jäkärïyâ ci gi'rrä nu, "Awa nyi be icinänü yi'ral giyee 'didanu? Änyängä daw de düny liru ngwümäyïn."

19 A gi'rr ci, "Äny gwani Jibräyil, nggwati düni ngwäyänü Ngwaalu ngwanni ngwükäjiny

ndi ang ondaci ang enggaci ngwuja'ri ngwee ngwujaw.

²⁰ A be nga gwuma 'ti ämnä ngwuja'ri ngwüny, ngwanni ngwadi ele ndi äti ngwäyänü komon gadi ge Ngwaalu ari. Nunnu nga gwuma 'ti ämnä, a gwa gwugwundi 'di a gomon ila aar äti ngwäyänü yanni yima ang ye ci.”

²¹ A ngwüji ji ndi dünici Jäkärüyäng poor 'di a gaji ele ngwolanu, aar iriyi ngwäyälü ndi ari gwuma arra mung gu jana no kobanu!

²² Anni mung 'tüdä poor, a lingla lüngün 'donya ndi ondaji. No, a ngwüji lenge ndi ari gwuma enggada yi'ral ye'te yidi Ngwaalu kobanu. A no, ating ondaci ngwüjü ngwuy ngwe nono dä'räng. Nggu ji jicom no ngwu'ti ondaju.

²³ Anni ma yomon yüngün medadi ndi äpiji Ngwaalinga yir'dala kobanu, ngwo're 'dunu 'dünggüngün.

²⁴ A yomon ila a daw düngün dani Älijäbäd ji lari le. A Älijäbäd jalu 'dunu ngwüwäyü tudini (5) a nginde ari,

²⁵ “Deleny diru dätädiny lari gilee anni mung ämni ndi ari aar nyi äbräji yaaru ngwäy ngwudi ngwüji.”

A gi'rr ondaji lingini gwe gwudi Yicu

²⁶ Anni ma Älijäbäd äti ngwüwäyü nyärläl (6), a Ngwaalu ükäjä gi'rrä gani Jibräyil ngwüllä kündär gani Najra ngwaalu ngwani Jälil,

²⁷ ngwüllädä ku'taar ganni giminä gu gur gani Yüjib gaga gwanni gwü'tüdi kilinge gidi deleny dani Däwüd. A gu'taar nggoo gani Märüyäm.

28 A gi'rr ändädä Märiyämिंग ngwuci, “Ngg-wagannanga, a gwanni gwujayaar ngwäy gwuleny! Deleny ndo 'dungguna.”

29 Anni ma Märiyäm 'dingini ngwuja'ri ngwudi gi'rr, ngwallalu ndir ngwiriyi ngwäyälü ndi ari yi'ral yiru ange giyee yiru gu no.

30 A gi'rr ci nu, “Aar ang 'ti yedeny iti, nga gwujaw Ngwaalinga ngwäy.

31 Nga gwa ji lari le. A gwa lingeta gijü giru dur, ga ang ci Yicu.

32 Ga ape yelenya ga ani Giji gidi Ngwaalu ngwojema gwudi gerala. Ga Deleny diru Ngwaalu ätäda yelenya anaku digürnä düngün dani Däwüd.

33 Ga ape yelenya ngwu'dun ngwudi digüürnä düngün dani Yagub gwur'tal ya'ti ya medadi a'tur.”†

34 A Märiyäm ci gi'rrä nu, “Awa aar gu be ru äny gwuru gu'taar?”

35 A gi'rr ci, “Ligi'rüm lanni Liju'ru la gu üllänü na yiima yidi Ngwaalu kerala ya gu jala. Ndi ari gwanni gwuju'ru gwadi linginä 'dungguna, gwadi ru Giji gindä Ngwaalu.

36 A mine 'to nyara gwunga gwani Älijäbäd gwuma pa ji lari le gwuru dimäyın, gwenene gwuma ape ngwüüwäyü nyärläl (6). Gwanni gwaru gwe ngwüji gwuru gurrum.

37 Ndi ari yi'ral yere ya'ti yati ajilaji Ngwaalinga!”

---

† 1:33 1.33 Ngwaalu ngwätädi Yagubing ngwürıny gwani Yijiräyılı. Ngwüji ngwudi Yagub gwani Yijiräyıl ngwapu ngwürıny ngwudi digüürnä degen.

38 A Märiyäm ari, “Äny nggwee gwuru dinäd didi Deleny, gäbücä je aar gu ru 'dünngüny anaku ara gu.” A be gi'rr gatani ngwele.

A Märiyäm ji yirnü ndi Älijäbäd

39 A Märiyäm 'di'ri puprang kaji nggoo, ngwallu kündär kenala ngwaalu ngwani Yäwüdiyä.

40 Ngwäni gidrü ngwu'dun ngwudi Jäkäriyä ngwaganni Älijäbädäng.

41 Anni ma Älijäbäd 'dingini aganning gwudi Märiyäm, a gi'ri üpidinälü gilaranu lüngün. A Lig'i'rim lanni Liju'ru onyadi Älijäbädängälä.

42 A nginde jayanu ngwalliji dulala gwulleny ngwuci Märiyämäng nu, “Ngwaalu ngwonjacaananga ngwaanu aar onjaci gi'jü nggoo gilaranu lunga.

43 A be nggwarra nyi be jäyini ngwäy no 'di aar nyi nanni gwudi Deleny düny ilijä?

44 Anaku minyi gu 'dingini aganning gwunga no, a gi'ri üpidinälü gilaranu gijayanu.

45 Gwonjacaar nginde gwanni gwuma ämni Ngwaalu ndi ari yanni yima ye Deleny ci, ya gu ru.”

Deelnga danni delnga Märiyäm

46 A Märiyäm ortada Ngwaalinga. Ngwari, “Äny gwa näji Delenya.

47 Äny gwujayanu gwani Ngwaalu ngwüny ngwanni ngwuru Gilang gwüny.

48 Äny gwuru di'ji dami'ratu diru dinäd a be nginde gwuminy diwayina.

Komon gidi gweneneng, gimaad 'dar, giny ci lonjacanga.

- 49 Anaku ma aar nyi gu Ngwaalu gĩ'tüjĩ yi'ral
giyee yojema ndi ari nginde gwāti yiima.
Nginde gwuju'ru.
- 50 İnä gwüngün gwa ji ngwüjĩ ngwanni ngwati
denya,
kimaad kimaad 'dar.
- 51 Nginde gwuru gwuge'ta yiima gu'ran ge
güngün.
Ngwübädiyĩ ngwüjü ngwanni ngwoleya
yigo'rala yidi yigor yegen.
- 52 Gwuma ülläji ngwelenyalu ngwanni ngwupa
ngwudu'rala ngwudi yeleny,
ngwuje be allijala lanni lülliyä yigo'ranu yidi
yigor yegen.
- 53 Liming je onjacala lanni liti je ngwamanu
ngwony ngwanni ngwujaw
a lanni linänü liming je dinga ngwuy ng-
wanu.
- 54 Nginde gwugataja ngwınädä ngwuru ngwüjü
ngwüngün düwä ngwani Yijiräyil,
ngwudiwayina inäng gwüngün 'denggen
- 55 Ndi ari gwondaca ngwügürnä ngwege,
ngwondaci digürnä dege dani Äbräyım ndi
ari gwung gataji düwä na yiji yüngün
gwur'tal,
anaku ondacing gu papang je lege."‡
- 56 A Märiyäm jalu ndi Älijäbäd ngwüüwäyü
tä'rıl (3) ngwube o'ra 'dunu.

Lingini gwudi Yuwana

- 57 A gomon ila a Älijäbäd lingeta gijü giru dur.

---

‡ 1:55 1.54–55 Yagub gwuru digüürnä didi Äbräyım gwanni gwuru digüürnä didi ngwüjĩ ngwudi Yagub gwani Yijiräyil.

58 A ngwüjï ngwanni ngwujacidalu Älijäbädïngä le, na gïlû güngün 'dingina ndi ari Ngwaalu ngwuma inädä Älijäbädïng gwulleny, aar o'rajidalu aar le jayanu gwüpäng.

59 Anni ma gïjï ape yomon 'dübä (8), aar ila ndi pïci käy aar ü'ridä, aar mini ndi ätä ngwüriiny ngwani Jäkäriyä ngwudi papa gwüngün.

60 A je be Nanni gwüngün gwani Älijäbäd ci nu, "Bäri, ngwüriiny ngwüngün ngwani Yuwana."

61 Aar be ci nu, "Nгаа läti dijü dere ne ngwüjänü ngwalu danu ngwüriiny ngwee."

62 A ngwüjï otaci papangalu gwüngün aar ci milang, "Gïjï gadi ani yäru?"

63 A je be Jäkäriyä ci, ätädiiny gimindi gidi ulli. Ngwümäätä ngwulli ngwuje ci, "Ngwüriiny ngwüngün ngwani Yuwana." A ngwaalu elalu ngwüjü ngwe 'dar.

64 Puprang no, ngwigitini ngwulem a lingla lüngün o'radi ngwondaji mana ngwortada Ngwaalinga.

65 A yedeny yipa i'di ngwüjï 'dar ngwanni ngwujacidaar ngwe. A yi'ral giyee äbinginälü giyenala 'dar ken gidi Yäwüdiyä a je ngwüjï 'dingini 'dar.

66 A ngwüjï ge'te yi'ral giyee 'dar giyigoranu yegen aar ari, "Gïjï nggee gadi ru ange?" Anaku ma aar gu engga ndi ari Deleny diju kïjï.

Deelnga danni delnga Jäkäriyä

67 A Lig'rïm lanni Liju'ru ülli ndi papanu gwüngün gwani Jäkäriyä ngwonjajala, a nginde äti yiima ngwondaji yïjirä ngwari,

- 68 “Nggwortada Delenya diru Ngwaalu ngwudi
 Yijiräyil,
 nunnu nginde gwuma ila ndi gataji ngwüjü
 ngwüngün düwä ngwuje gwä'dälü.
- 69 Nginde gwuminje ükacä gilanging gwanni
 gwojema ndi aar nje gilängidiyi.
 Nginde gwanni gwü'tüdi gilängir lidi dinäd
 düngün dani Däwüd.
- 70 Anaku cung gu ngwijirä ngwüngün gwanni
 ngwuju'ru 'tu'tu gwerre gaji golanu,
 71 ndi ari Ngwaalu ngwunje gätäji güwänü gege
 na ngwüji 'dar gwanni ngwuki nje ngwäy.
- 72 Ndi ari nginde gwa ge'te inäng gwupa ndi
 papanga lege,
 ngwudiwayina ndi ari nginde gwugekaji-
 daar ngwüji ngwe ngwüngün gekajiding
 gwanni gwuju'ru.
- 73-74 Nginde gwümü'ricä digürnä dege dani
 Äbräyim yi'rany
 ndi ari gwunje gätäji güwänü gege
 aar nje gäbicä aa'ti yedeny yinje eny ndi äpiji
 yobo
- 75 liju'ru nono lidünälü giyomon 'dar yidi mididi
 gwege gididlä.
- 76 A mine nga gwani giji güny, ngwüji ngwa ang
 ci nga gwuru dijir didi Ngwaalu ngwojema
 kerala.
 A gwa madini nga gi'tiji Delenya gay mama.
- 77 Nga enggaci ngwüjü ngwüngün ndi ari gilang
 nggwo ma Ngwaalu
 düdäniji ngwüjänü ndi ape gwegen gwanni
 gwuki.

78 Ndi ari Ngwaalu ngwege ngwati nje inädä aar
nje änni aar nje
üllicä buri gwudi gilang kerala 'denggala
nono lingen ländi dilu danu

79 ngwo'rradalu kerala ngwüji 'dar ngwanni
ngwändälü gidirimänü
na ngwanni ngwuki ngwani yi'rany,
aar nje o'rracalu ar ele kayalu gidi adatalu."

80 A giji gani Yuwana pe, ngwojeme giligi'räm,
ngwü'tü ati ngwuji poor gitäny 'di a gomom ila
ngwü'tädälü ngwüji ngwudi Yijiräyil.

2

Lingini gwudi Yicu (Mätä 1.18-25)

1 Kaji nggoo, a deleny didi ngwelenyinga dani
Uguctuj Gayijar Ruma* 'tüyä ngwuja'ri ngwon-
daci ngwüjü 'dar giyen yanni yimätäng gu ye-
lenya ndi ari aar je i'ra 'dar.

2 I'ra nggwee gwuru gwanni gwuru gi'ra,
anni mäti deleny dani Kurunij yelenya ken gani
Jüriyä.

3 A Ngwüji 'dar ele ndi aar je ülläji ngwüriny
giyündär yegen.

4 No a Yüjib 'di'ri ngwugatani gündärä gani
Najra gidi Jäliling. Aar allu kündär gani
Bidilam ngwaalu ngwani Yäwüdiyä, kündär
ganni gilingitäär gu delenya diru digüürnä didi
Yüjib dani Däwüd.

---

* **2:1** 2.1 Ruma gwuru gündär ngwaalu ngwani Yitaliya ganni
giru ngwaalu ngwudi ngwudu'ri ngwudi yeleny yidi deleny didi
ngwelenyinga kaji nggoo. **2:4** 2.4 1 Jämüwül 16.1,13

⁵ Aar ele Märiyäm gwe gwanni gwadi ru daw düngün aar elada ndi aar je ülläji ngwüriny ngwegen. Nginde gwani Märiyäm gwuju lari le.

⁶ Anni ma aar ji Bidilam, a gaji ila gading ge lenge.

⁷ Ngwulingeta gijü gwüngün giru gi'ra ngwüpä ngwureda nono ngwundriyalu kigoganu gidi-gaaranu. Anaku aa'ti gu ngwaalu ju ngwu'dun ndi aar gu üllälü.

Ngwoo'ra ngwudi ngwangal na yi'rr

⁸ Ngenone, ngwoo'ra ngwati iye ngwangala aar ji ndi arngaci ngwangala ngwegen dilunga ndoo.

⁹ A gi'rr gidi Deleny ila ngwuje 'täcälü ngwuje o'rralu yiima ye yidi Deleny. A je yedeny eny gwulleney.

¹⁰ A je be gi'rr ci nu, "Aa'ti yedeny ya je eny! Äny nggwo gwäpijä je ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, ngwanni gwadi gäbici ngwüjü 'dar aar jayanu gwulleney.

¹¹ Gwene kündär gidi Däwüd, lima je lüngjä ngindeng gwanni gwuru Gilang, gwanni Gwubrutaar yelenya gwuru Deleny.†

¹² A gi'remna giru nggee ganni gada je enggaci. Ngaa la mbuji gijü gipädäär ngwureda nono gindriyalu kigoganu gidigaaranu."

¹³ No, a yi'rr 'tädälü yonyadu yidi gerala aar acajidi ndi ortada Ngwaalinga aar ari,

¹⁴ "A Ngwaalu näjini 'tu'tu kerala,

---

† **2:11** 2.11 Ngwüriny ngwani Kirictu Yigiriyängä, aar ani Micaya Yibriyängä 'dün ngwani gwanni Gwubrutaar yelenya.

a adatalu ji gidiyängälü ngwüji ngwanni ngwämnä je Ngwaalu.”

¹⁵ Anni ma yi'rr o're kerala, a ngwoo'ra ngwudi ngwangel ari, “Ilar ar ele Bidilam ar ombaja yi'ral giyee yima aar nje ye Deleny ci.”

¹⁶ No, aar gu eladanu aar minälü aar mbuji Märüyämिंग je Yüjib gwe aar engga gijü gindralu kigoganu.

¹⁷ Anni ma ngwoo'ra engga gijü, aar je ondaci yi'ral yanni yaru ye gi'rr kiji.

¹⁸ 'Dar lanni lima 'dingini yi'ral yanni yaru ye ngwoo'ra ngwudi ngwangel, a je le ngwaalu elalu.

¹⁹ A'ti Märüyäm ge'te yi'ral giyee 'dar giligo-ranu lüngün ati ngwuje iriyi ngwäy nono.

²⁰ A ngwoo'ra ngwudi ngwangel o'ra aar näjä Ngwaalinga aar je ortada giyi'ral 'dar yanni yima aar je 'dingini aar je engga yima gu äti ngwäyänü anaku ca je gu gi'rr.

Aar ele Yicung gwe kobo

²¹ Anni ma gomom ele ngwuru 'dübä (8), ganni gadi aar ge ü'ridä gijü, aar ätä ngwüriny aar ci Yicu, ngwüriny ngwanni ngwuca ngwe gi'rr Märüyämिंग gwerre nding ji lari le.

²² A gaji ila gidi gomom gidi ape dimürä didi 'tälü gidrü‡ anaku ondaja gu yobo yanni yätädi je Ngwaalu Müjäng. Yüjibingä Märüyäm gwe aar apada Yicung kobo Üräjälim ndi aar äpiji dimürä didi pi käy ndi inggidi ndi ari giru gidi Ngwaalu.

2:21 2.21 Ngwullawi 12.3; Luka 1.31 ‡ **2:22** 2.22 Gidimürä didi Ngwüyäwüd daw dannu dilingiti girem, dati ru yirled ngwujalu gidrü ating 'ti indädi kobo. Lawi 12.6-8

²³ Anaku üllinäär gu giyobo yidi Deleny ndi ari, “Dar yanni yiru yi'ra yiru ngwur, aar äbrini aar ju'ri aar ru yidi Deleny.”

²⁴ Na 'to aar mi'rini nono amaam gwe rom anaku aru gu yobo yidi Deleny.

²⁵ Gaji ge nggoo, gur ge'te giju Üräjälim gani Jamaan ganni gidünälü ngwudanya Ngwaalinga ngwuji ndi dünici gilanging gwudi Yijiräyil. A gu Ligirim ji lanni Liju'ru,

²⁶ a Ligirim enggaci yijira giligoranu ndi ari gwa'ti gwa ayi 'di ngwengani ngindeng gwanni Gwubrutaar yelenya gwaru gwe Deleny diru Ngwaalu.

²⁷ A Ligirim oda ngwaniji ngwämra kobo. Anni ma Yujibinga Mariyam gwe apa Yicung aar gwe ani ndi apiji dimura anaku aru gu yobo,

²⁸ a Jamaan ape giju ngwuyala ngwuge'te ki'ruundu gungun ngwortada Ngwaalinga ngwari,

²⁹ “Gwani Deleny duni, gwene ngwaja'ri ngwunga gwanni gwara ngwe gwuma mbuti, gabiciny be gwuru dinad dunga nyi ayi gwadatalu.

³⁰ Any gwuma engga gilang gwunga ngway ngwe ngwuni

³¹ gwanni gwuma ang, ja'rimada ngwayanu ngwüji 'dar.

³² Gwuru buri gwunga ndi 'taci ngwujalu gwanni gwuru Garany buping gwunga.

A ngwenggaci ngwüjü ngwüngün ngwudi Yijiräyil ndi ari gwuru näji gwunga 'denggen."

³³ A Yüjibingä Märiyäm gwe, a je le ngwaalu elalu giyi'ral yanni yima ye Jamaan ondjaji kijji.

³⁴ A je Jamaan onjaci ngwuci nanning gwudi Yicu gwani Märiyäm nu, "Giji nggee gege'ta Ngwaalu ndi ari ga gäbici ngwüjü ngwonyadu ngwudi Yijiräyil ngwa obalu a ngwonyadu ngwa matinälü. Übinälü ngindeng gwa ru gi'remna

³⁵ a nginde gwa 'täji yigoralu yidi ngwüji ngwonyadu. A be nga gwani Märiyäm, runi gwupa gwa ji 'dunggunga gwa gäbici ligor lunga la ru nono ma aar ü'rü galal ge."

³⁶⁻³⁷ A daw de'te dani Anna diru dimäyän ngwuru dedel ngwuru 'to dijir, diru gera gidi gur gani Panwil giru g'ilü gidi Äcir. § Däginä aar ji dur de düngün ngwüdläyü kwo'ra tä'r'il (7), ngwube ru dedel 'di ngwobani ngwüdläyü 'di 'dübä na kwo'rongo (84). Dati 'ti gataca gobo gidi Ngwaalu gi'ra 'ter, ndi äpiji Ngwaalu yobo lingen le a dilu de, ati ngwümäätä ngwädä ati ngwotaci Ngwaalingalu.

³⁸ Ngwila gaji ge nggoo ge'te ge'te ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu, ngwondaci ngwüjü 'dar giji ge ngwanni ngwüdunicä Ngwaalinga ndi ü'ra ngwüjalü ngwudi Üräjaliming.

³⁹ Anni ma Yüjibingä Märiyäm gwe medaji apeng dimürä 'dar anaku bupa gu yobo yidi De-

---

2:32 2.32 Ajaya 40.5   § **2:36-37** 2.36-37 Äcir gwuru giji ge'te giyijänü yidi Yagub yanni yiru 'di na rom ngwügüürnä ngwudi g'ilü gidi Yijiräyil.   **2:38** 2.38 Ajaya 52.9

leny, aar o'ra 'dunu kündär gani Najra ngwaalu ngwani Jälil.

⁴⁰ A giji pe ngwojeme nono giligi'rim, ngwäti bebereng gwupa, ngwujayi Ngwaalinga ngwäy.

A Yicu ji kobo

⁴¹ Ngwüdlä ngwüdlä, papanga lidi Yicu lati ele kündär gani Üräjälim ndi ape yi'rinyinä yidi Dambdani.*

⁴² Anni ma Yicu äti ngwüdläyü 'di na rom (12), aar allu anaku ati aar gu allu giyi'rinyinä giyoo.

⁴³ Anni ma yi'rinyinä medada, aar 'di'ri'tä aar o'rada 'dunu, a be Yicu 'donyadalu gwodan Üräjälim. A gu 'ti papanga lüngün lüngidi.

⁴⁴ Aar ji ndi ari nggwo gwändäär le, no aar ila gangin gangin. Aar be gwurlalu aar gwe otaci ngwüjälü ngwegen a ngwumadanu ngwegen.

⁴⁵ Aar 'ti mbuju, aar o're Üräjälim ndi minä.

⁴⁶ Bigi nggwoo aar mbuji ngwämrä kobo aar ji ndi jalu ngwoortanga le ngwudi yobo nding je geraji läni ngwuje otacalu.

⁴⁷ A ngwaalu elalu ngwüji 'dar ngwanni ngwu'dingina ngindeng ndi bebere gwüngün ma aar otacalu.

⁴⁸ Anni ma aar engga, a je le ngwaalu elalu. A nanni gwüngün gwani Märiyam ci nu, "Gwani giji güny, ange gwuru nje gu be ärrä no? Änggädi nje 'di mbumbu gwe gwunga ici nje gu dirbä ndi ar ang minä."

---

* **2:41** 2.41 Yi'rinyinä yidi Dambdani yiru yanni yati ye Ngwüyawüd diwayini gaji ganni gi'tüyä ge Ngwaalu ngwügürnä ngwegen giyinädänü ken gani Mijir. Gwuruj 12.1-28

⁴⁹ Ngwuje be ci nu, “Ange gwuru nyii be mini, ngaa la'ti lüngidī ndi ari nggwadi ji kobanu gidi Mbumbu gwūnye?”

⁵⁰ Ngindenga aar 'ti lüngidī ndi ari gwaraa.

⁵¹ No, a Yicunga o'ra papanga le lüngün aar üllä Najra, ngenone ati ngwuje 'dengenaci. A nanni gwüngün gwani Märiyäm iriyi ngwäyälü giyi'ral giyee 'dar giligoranu lüngün.

⁵² A Yicu pe gilingeno na ndi bebere, ngwujayi ngwäy Ngwaalu na ngwüji.

3

A Yuwana Almamadan ja'rima gay

(Mätä 3.1-12; Murkuj 1.1-8; Yuwana 1.19-28)

¹⁻² A Ngwaalu ükäjä ngwuja'ri ndi Yuwana giji gidi Jäkariyā poor gitāny. Kaji nggoo, giru ganni gimāti ge deleny didi ngwelenyinga didi Rumang dani Tibiriyü Gayijar yelenya gididlā danni diru 'dī na tudini (15), a deleny dani Bilatij Bändi määtä yelenya ngwaalu gwani Yäwüdiyā, na deleny dani Yirüdiij dimāti yelenya ngwaalu gwani Jälil, a gwenggen gwani Bilipüj määtä yelenya ngwaalu gwani Yituriya na ngwaalu gwani Targunitiya, deleny dani Liyaanu, dimāti yelenya ngwaalu gwani Äbälīn. Gaji ganni giru ge Anan na Giyaba ngwur'dal ngwanni ngwuru yi'ra.

³ A Yuwana ila giyündär ngwaalu 'dar ngwanni ngwänü genanu gidi Yaw yidi Ordoning. Ngwondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu nunnu aar jo'renyana. Aar gatana yi'ral yanni

yiki ngwuje nyinyi yaw ye nunnu a je Ngwaalu dudanijanu giyi'ral yegen yanni yiki.

⁴ Anaku ullu gu diji didi Ngwaalu dani Ajaya ngwuja'ri ngwanni ngwullung je kitabanu gungun gwari,

“Diji ndo durnidu poor gitany ngwuci ngwujü,
‘Ra'tar gay gidi Deleny
ngaa gi'tiji ngway aar dunalu.

⁵ Yula 'dar ya 'rinyani ya jalu mi'der,
yen na yidotr ya jalu mi'der,
a gay ganni gimamindanu ga ra'tini ga
dunalu
a ngway ngwanni ngwuru yederom ng-
wundu ngwa ru gebed gijayalu.

⁶ Nunnu a ngwaalu ju'ralu a ngwüji 'dar gididla engga gilanging gwudi Ngwaalu.’ ”

⁷ A ngwüji ngwonyadu 'tudadä ndi Yuwana nding je nyinyi. A je Yuwana ci, “Nga nga gilee liru yiiji yidi ngwüngä! Yaru gwuca je ngaa la'ti la ani küundanü ganni nggo gindi?”

⁸ Arrar be yi'ral yanni yijaw ngaa ye inggidi ndi ari ngaa lima jo'renyana. Aa'ti ngaa la ji ndi ci yigo'ro yalu ngaa liru yiiji yidi Äbrayim gwuru digüurnä dalu. Nggwa je ci, Ngwaalu ngwäti yiima ndi ape yo'rra giyee ngwuje ruji yiiji yidi Äbrayim!

⁹ Ngwaalu ngwuma mi'ra guu'ri ngwuwa ngwudi ngwa'ri, da'ri danni da'ti da 'ri'ri yuula yanni yijaw, ding ü'ridälü mbüny ding gatu giligä.”

10 A ngwüjì otacalu aar ci, “A mine änyängä ladi ärrì ange?”

11 Ngwuje ci nu, “Gwanni gwäti ngwureda rom, ngwape de'te ngwätädä dijü dänni da'ti äti, na gwanni gwäti yona aar emadi dijì de dänni da'ti äti.”

12 A ngwudulba ilada ndi Yuwana nunnu ngwuje nyinyi. Aar otacalu aar ci, “Gwani doorta, änyängä ladi ärrì ange?”

13 Ngwuje ci, “Aa'ti ngaa la gendaci ngwüjü dulba gidulbala dänni daru de ngweleny.”

14 A gwu'tulu gwoko otacalu 'to aar ci, “Nda mine nyängä, ladi ärrì ange?”

Ngwuje ci, “Aa'ti ngaa lapada dijü ngwü'rinyä yiima ye, aa'ti ngaa lü'ridä dijü yi'duru nono ngweleny. Itär ngwuy ngwe ngwalu.”

15 A ngwuja'ri apani ngwüjü a je ngwe ngwaalu elalu ndi ge'taji ndi ari Yuwana gwaadi ru gwanni Gwubrutar yelenya.

16 A no, a je Yuwana ondaci 'dar ngwuje ci, “Nggwünyinyä je yaw ye, a be gwanni nggwo gwändi gwodan, nginde gwojemana 'dünggüny, äny gwa'ti ädi ngwäyanü ngwüngün ndi ari nyi gwallaci ngwaralu ngwudi ngwüdän ngwüngün. Nginde gwa je nyinyi Ligi'rim le lanni Liju'ru na ligä.

17 Nginde nggwo gwapu ngwümülgügünä kuy güngün ngwadi ngwe ürnäji yona ngwubruti do'ralu ngwübäläji yona kilänü ngwube u'diyi ngwoga ligä le lanni lati 'ti mi'rinyu.”

18 A Yuwana rimalu ngwüjì ngwe yi'ral ye yonyadu yi'ter ngwuje päcälü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Ngwaalu.

19 A Yuwana girinya delenya dani Yirüdiŋ ndi ari gwagu Yirüdiyäng gwuru daw didi gwenggen, ngwärrī 'to yi'ral yi'ter yonyadu yanni yiki.

20 A be Yirüdiŋ määtä Yuwanang gwani ngwuja'ri ngwee ngwülängitäji korkon.

*Nyinyini gwudi Yicu
(Mätä 3.13-17; Murkuj 1.9-11)*

21 Anni ma Yuwana nyinyi ngwüjü 'dar, a Yicu ila 'to ngwünyinyi. Anni ma Yicu ji ndi otaci Ngwaalingalu, a gere igitinä,

22 a Ligi'rīm lanni Liju'ru üllä kerala liru ngwanginu nono amaam ngwaw nono a Ngwaalu ondaca aar ca, “Nga gwuru Giji güny ganni gämniŋy. Nga gwüjädiŋyänü gwullenŋy.”

*Ngwügüürnä gwudi Yicu
(Mätä 1.1-17)*

23 Gaji ganni gi'di'rü ge Yicu ndi ape yiiru yüngün, nginde gwäti ngwüdläyü 'di tä'rīl (30). Gwügi'tijä ngwüji ndi ari gwuru giji gidi Yüjib, Yüjib gwanni gwuru giji gidi Ali,

24 Ali gwanni gwuru giji gidi Matad, Matad gwanni gwuru giji gidi Lawi, Lawi gwanni gwuru giji gidi Maliki, Maliki gwanni gwuru giji gidi Yenna, Yenna gwanni gwuru giji gidi Yüjib,

25 Yüjib gwanni gwuru giji gidi Matataya, Matataya gwanni gwuru giji gidi Amuj, Amuj gwanni gwuru giji gidi Nawum, Nawum gwanni gwuru giji gidi Ajli, Ajli gwanni gwuru giji gidi Najayi,

26 Najay gwanni gwuru giji gidi Maad,

Maad gwanni gwuru giji gidi Matataya,
 Matataya gwanni gwuru giji gidi Jimuyi,
 Jimuyi gwanni gwuru giji gidi Yujika,
 Yujika gwanni gwuru giji gidi Yoda,
²⁷ Yoda gwanni gwuru giji gidi Yuwanan,
 Yuwanan gwanni gwuru giji gidi Raja,
 Raja gwanni gwuru giji gidi Jirubabil,
 Jirubabil gwanni gwuru giji gidi Jalatil,
 Jalatil gwanni gwuru giji gidi Niri,
²⁸ Niri gwanni gwuru giji gidi Maliki,
 Maliki gwanni gwuru giji gidi Adi,
 Adi gwanni gwuru giji gidi Gwujam,
 Gwujam gwanni gwuru giji gidi Alimadam,
 Alimadam gwanni gwuru giji gidi Er,
²⁹ Er gwanni gwuru giji gidi Jajiwä,
 Jajiwä gwanni gwuru giji gidi Aliyajir,
 Aliyajir gwanni gwuru giji gidi Yurim,
 Yurim gwanni gwuru giji gidi Matad,
 Matad gwanni gwuru giji gidi Lawi,
³⁰ Lawi gwanni gwuru giji gidi Jamaan,
 Jamaan gwanni gwuru giji gidi Yawüda,
 Yawüda gwanni gwuru giji gidi Yujib,
 Yujib gwanni gwuru giji gidi Yunam,
 Yunam gwanni gwuru giji gidi Aliyakim,
³¹ Äliyakim gwanni gwuru giji gidi Miliya,
 Miliya gwanni gwuru giji gidi Menna,
 Menna gwanni gwuru giji gidi Matata,
 Matata gwanni gwuru giji gidi Nitaan,
 Nitaan gwanni gwuru giji gidi Dawüd,
³² Dawüd gwanni gwuru giji gidi Yici,
 Yici gwanni gwuru giji gidi Obed,
 Obed gwanni gwuru giji gidi Buwaj,

Buwaj gwanni gwuru giji gidi Jalimun,
 Jalimun gwanni gwuru giji gidi Najun,
³³ Najun gwanni gwuru giji gidi Aminidab,
 Aminidab gwanni gwuru giji gidi Ram,
 Ram gwanni gwuru giji gidi Ajirun,
 Ajirun gwanni gwuru giji gidi Parij,
 Parij gwanni gwuru giji gidi Yawüda,
³⁴ Yawüda gwanni gwuru giji gidi Yagub,
 Yagub gwanni gwuru giji gidi Ijaag,
 Ijaag gwanni gwuru giji gidi Äbräyim,
 Äbräyim gwanni gwuru giji gidi Tera,
 Tera gwanni gwuru giji gidi Näwür,
³⁵ Näwür gwanni gwuru giji gidi Jerog,
 Jerog gwanni gwuru giji gidi Raw,
 Raw gwanni gwuru giji gidi Palig,
 Palig gwanni gwuru giji gidi Eber,
 Eber gwanni gwuru giji gidi Jela,
³⁶ Jela gwanni gwuru giji gidi Kayinan,
 Kayinan gwanni gwuru giji gidi Aribagad,
 Aribagad gwanni gwuru giji gidi Jam,
 Jam gwanni gwuru giji gidi Nuuwa,
 Nuuwa gwanni gwuru giji gidi Lamag,
³⁷ Lamag gwanni gwuru giji gidi Mutujela,
 Mutujela gwanni gwuru giji gidi Agonog,
 Agonog gwanni gwuru giji gidi Yarid,
 Yarid gwanni gwuru giji gidi Malalil,
 Malalil gwanni gwuru giji gidi Kenan,
³⁸ Kenan gwanni gwuru giji gidi Anuj,
 Anuj gwanni gwuru giji gidi Jed,
 Jed gwanni gwuru giji gidi Adam,
 Adam gwanni gwuru giji gidi Ngwaalu.

4

*A dijego'rr idäji Yicung
(Mätä 4.1-11; Murkuj 1.12-13)*

¹ A Yicu o'ra ngwaalu ngwani Ordon gwonjadu gu Lig'i'rim lidi Ngwaalu lanni Liju'ru. A Lig'i'rim ape nggwe ele poor gitäny

² ngwujalu poor gitäny yomon küü'ri rom (40) ati dijego'rr iditäji giyomon 'dar. Ating 'ti iti gony gere giyomon giyoo, anni ma yomon medadi giyoo a ngwamu enyanu.

³ A dijego'rr ci nu, "Manari nga gwuru Giji gidi Ngwaalu, ca go'rra nggee ngwuru gon ang eny."

⁴ A be Yicu ci nu, "Yüllinä ndi ari nu, 'Diji dümnä dati 'ti midu eny gwe 'dogo.'"

⁵ O're a dijego'rr oda nggwe allu kenala ngwenggaci yelenya yidi didlä 'dar aar elalu ngwäyänü no

⁶ ngwube ci nu, "Äny gwa ang ätäädä yelenya yegen 'dar na näji gwegen. 'Dar giyee giyo yätäädäär nje kuyanu güny yati nje ätäädä dijü danni dmininy.

⁷ Ngwong ngwee 'dar ngwa be ru ngwunga manari nga gwuminy kwucalu yirku ye."

⁸ A Yicu ci, "Yüllinä ndi ari nu, 'Kwuca De-lenyalu diru Ngwaalu ngwunga yirku ye nga je äpiji yiiru jücü.'"

⁹ A dijego'rr apa nggwe ila Üräjälim ngwuge'talu korralla ngwüjärmädi ngwudi gobo ngwube ci nu, "Manari nga gwuru Giji gidi Ngwaalu, gäti ligo'ro lunga 'tu'tu ngene ang ülli gidiyängälü.

10 Yüllinä ndi ari,
‘Ngwaalu ngwa ondaca yî'rrä yüngün gwani nga
aar gu etadi mama

11 ya ang määtäädälä ngwuy ngwe ngwegen,
nunu aa'ti ngaa gwa obalu gora ge ko'rr.’’

12 A be Yicu gwü'räcänü ngwuci, “Yüllinä ndi
ari, ‘Aa'ti nga gwa idäji Delenya diru Ngwaalu
ngwunga.’’

13 Anni ma dijego'rr medaji idäjing Yicung
ngwuja'ri ngwee 'dar, ngwugatani ngwele 'di a
gaji ila gi'ter.

*A ngwüji 'donya Yicung Najra
(Mätä 13.53–58; Murkuj 6.1–6)*

14 A Yicu kwodalu ngwila Jälil gwonyadu gu yi-
ima yidi Ligî'rîm lidi Ngwaalu a ngwüji ngwaalu
ngwoo 'dar 'dingini nginde gwe.

15 Ating enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi
Ngwaalu ngwämrä, ati ngwüji 'dar ortada.

16 A Yicu 'di'ri ngwele kündär ganni gi'rünäär
gu gani Najra. Komon ganni giru Kwo'ra
tä'rîl, ngwele ngwäni ngwämrä anaku äbräjing
gu. Ngwüdünälä nunnu ngwuli gitab gidi Ng-
waalu. 17 Aar ätäädä gitab gidi Ngwaalu ganni
gullu dijîr dani Ajaya. Anni mung ngiral gita-
banu, ngwumbuji ngwuja'ri ngwanni ngwaru
nu,

18 “Ligî'rîm lidi Ngwaalu gilo 'dünggüny,
gwuminy äbrî nyi ondaci ngwuwaya
ngwuja'ri ngwanni ngwujaw.
Ngwaalu ngwükäjiny ndi nyi ondaci ngwüjü ng-
wanni ngwugekanalu aar gätîni linginalu

na ngwanni ngwürimü ngwäy aar u'ri
ngwäy,

na ngwanni ngwärrinä yinäädä, nje äbräji,
¹⁹ na nyi urnidi ngwüjü nje enggaci ndi ari
gaji gidi Ngwaalu gima ila ganni gading ge
enggaci ngwüjü yimi'rä yüngün.”

²⁰ Ngwülängiti gitab ngwätädä dinädä ngwülli
ngwujalu. A ngwüji 'dar ngwoo ngwuju
ngwämrä ombaji jicom,

²¹ ngwuje ci, “Gwene yima mbuti yanni yüllinä
yima je 'dingini ngwäni ngwe ngwalu.”

²² Ngwüji 'dar aar gwe ondaji yi'ral yijaw a je
ngwe ngwaalu elalu gwani ngwuja'ri ngwüngün
ngwanni ngwuru yimi'rü ngwati 'tüdä ngwule-
manu ngwüngün. Ati aar utalu aar ari nu, “Giji
nggee Gä'tüdi mene gidi Yüjibe?”

²³ A je Yicu ci nu, “Nga nga ladiny äpijä mi'rिंग
ngwuja'ri ngwee ngwaru nu, 'Dima, apana yiima
giligo'ro lunga.' Ärrä yi'ral ngene 'dunu kündär
gunga yanni yi'dingini nje yärrä je ngenone
Kaprnawum.”

²⁴ A je Yicu ci nu, “'Di'didanu nggwa je ci, dijir
dere da'ti dati aar änni 'dunu kündär güngün.

²⁵ Nggwa je enggaci 'didanu ndi ari luubu kaji
gidi dijir dani İliyä, ngwedel ngwuju ngwonyadu
ken gidi Yijiräyil. Anni dünü gere ndi ne
ngwüdläyü tä'rıl na ngwüüwä nyärläl a drü ji
dipa ngwaalu 'dar,

26 aa'ti be Ngwaalu ükäjä İliyäng gïdijï dere, ngwube ükäji ngwu'dun ngwudi dedel kündär gani Jarbad gito gito kündär gani Jäyïdä.*

27 Na ngwüji ngwonyadu luubu Yijiräyil ngwümäti je yaamu gaji ganni giju ge dijir dani Älijä. Aar 'ti u'riya dijï nono dere aar be u'riyi guru nono 'dogo gani Noman gwudi gen gani Jüriyä."

28 Anni ma gu ngwüji ngwanni ngwuju ngwämrä 'dingini no, aar kanu gwulleney

29 aar 'dï'ri aar määtä Yicung aar gwe ele poor 'di aar gwe ombani ngwüjärmädi ngwudi gen ganni godana gu gündärälä gegen, aar minï ndi gatu ngwüllï kimbar.

30 Ngwube 'tädä gidiliganu ngwüjänü ngwonyadu ngwele gay ge güngün.

*A Yicu 'tüyi dï'rillä gidjjanü
(Murkuj 1.21-28)*

31 A Yicu üllï kündär gani Kaprnawum ngwaalu ngwani Jälil, ngwenggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu komon ganni ru Kwo'ra tä'rïl.

32 A ngwüji dibi ngwuja'ri ngwüngün ndi ari gwondaja yiima ye yidi Ngwaalu.

33 Ngwämrä, gur ge'te giju gu ganni gätinä dï'rillä nono ngwürri dula gwulleney

34 ngwuci Yicung, "Äji garang ganni gäpädängä 'dänggäri kaji nggee gwani Yicu gwudi Najrang? Nga gwïndädi be ndi nje 'rinye?"

* 4:26 4.26 Yündär giyee yijädi Kängir ken gidi Yijiräyil. 1 Ngweleny 17.8-16 4:27 4.27 2 Ngweleny 5.1-14

Nggwülingidängä ndi ari nga gwani yärü. Nga gwuru gwanni Gwuju'ru gwükajä Ngwaalu!”

³⁵ A Yicu girinya ngwuci, “Gwugwundu! 'Tüdi 'dünggüngünänü!” A di'rillä i'diyi guru ngwäyanü ngwegen 'dar, ngwü'tü ngwu'ti akana nono.

³⁶ Anni ma ngwüji engga yi'ral giyee, aar dibi aar otajidalu ndi ari, “Ngwuja'ri gwuru ange ngwee? Nginde gwäti yiima ngwäti yelenya ndi girinya ngwü'rillä ati aar 'tü.”

³⁷ A ngwuja'ri gwani Yicu badalu ngwaalu ngwoo 'dar.

*A Yicu u'riyi ngwüji nono ngwonyadu
(Mätä 8.14–17; Murkuj 1.29–34)*

³⁸ A Yicu gatani ngwämrä ngwele ngwu'dun gwudi Jamaan, kaji nggoo nanni gwüngün gwuru düünä gwübüdü nono a ngwüji ondaci Yicung nunnu ngwu'riyi nono.

³⁹ No, ngwele ngwüdünäcälä ngwugirinya büding nono a nginde jilädi ngwu'ri nono. Ngwü'di'rälü kaji ge'te ge'te ngwuje äpiji yiiru.

⁴⁰ Anni ma lingen ji ndi ülli, a ngwüji äpijä Yicung ngwüjü 'dar ngwanni ngwümä dümdänü rung rung, ngwuje alliji guy nono lere lere 'dar ngwuje u'riyi nono.

⁴¹ Mana ngwü'tüyü ngwü'rillä ngwonyadu ngwüjänü aar ürri dula aar ci, “Nga gwuru Giji gidi Ngwaalu!” A je be Yicu girinya ngwuje 'ti gäbicä ndi ondaji nunnu ngwülingidi ndi ari nginde gwuru gwanni Gwubrutar yelenya.

*A Yicu ondaci ngwüjü ngwämrä kobo
(Murkuj 1.35–39)*

⁴² Dilu danu, a Yicu 'tü ngwele poor ngwaalu ngwüjinälü. A ngwüji ji ndi minī. Anni ma aar ıla ngwaalu ngwoo ngwujung gu, aar minī ndi ari aa'ti ling je gatani.

⁴³ Ngwuje be ci nu, “Nggwadi ele ndi ondaci ngwüjü ngwudi yündär yi'ter ngwuja'ri ngwudi yeleny yidi Ngwaalu 'to. Yiru yanni yükäjäär nje gu Ngwaalu.”

⁴⁴ Ating ji ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwämrä ngwaalu ngwani Yäwüdiyä.

5

Ngwo'ra ngwanni ngwurnidi ji Yicu gwerre (Mätä 4.18-22; Murkuj 1.16-20)

¹ Gomon ge'te a Yicu ji ndi dünü kimämü gidi gibüng gani Jenjerad.* A ngwüji ngwonyadu ji ndi rükädä 'dünggün ndi 'dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

² A Yicu engga bälükä rom gwüdünäjänä ngwina ngwudi ngwuum gimämäng nono aar ji ndi uyi ngwü'dibä nono.

³ A Yicu äni gibälükänü gwe'te gwudi Jamaan ngwuci nu, ngwu'donggajalu gwooko kimämü. A Yicu jalu gibälükälä ngwenggaci ngwüjü ngwonyadu ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

⁴ Anni mung medaji ondacing ngwüjü, ngwube ci Jamaaning, “Ruya bälükä gweere giyaanu yanni yolanu ang gatu ngwü'dibä nga umma ngwuuma.”

---

* **5:1** 5.1 Gibüng gäti ngwüriiny ngwu'ter mana. Gani yaw yidi jälling ngwani Täbiriyä.

⁵ A Jamaan ci, “Gwani doorta, nyii lilandalu ngwülü ngwülü nyii 'ti mäti gonyalu gere. A be anni ara gu, nggwa gatu ngwü'dibä.”

⁶ Anni ma Jamaaninga ngwumaad ngwe ngwüngün gatu ngwü'dibä giyaanu no, aar umma ngwuuma ngwonyadu 'di aar ru ngwadi ü'ri'tiyi ngwü'dibänü.

⁷ A no, aar urnidi ngwo'ra ngwanni ngwati aar ngwe acajidi ngwu'ter aar je allici ngwuyala aar je ci ilar nje gendaci ngwuy. Aar onjaji ngwuuma bälükälä rom түb 'di ngwuru gwadi i'däti.

⁸ Anni ma Jamaan gwani Butruj engga ngwuja'ri ngwee ngwüllü ngwüjürbälü yirku ye ngwuci Yicung nu, “Deleny, 'tüdi gibälükänü äny gwuru diji diki!”

⁹ Ngindenga 'dar ngwumaad ngwe ngwüngün, a je le ngwaalu elalu ngwuum ngwonyadu ngwanni ngwuma aar je umma.

¹⁰ A Yagubinga Yuwana gwe, yiji yidi Jäbädi lanni lati ele Jamaaninga le, a je le ngwaalu elalu 'to.

A Yicu ci Jamaaning nu, “Aa'ti yedeny ya ang eny, komon gidi gweneng, nga gwa ru diina didi omma ngwüjü giyeleny yidi Ngwaalu.”

¹¹ Aar oda ngwübälükä aar je gatani kimämü aar gatani ngwony 'dar aar gwujani Yicung.

A Yicu u'riyi daamu nono

(Mätä 8.1-4; Murkuj 1.40-45)

¹² Gomon ge'te a Yicu ji kündär ge'te, ngenone gur ge'te giju gu gimäti yaamu ngwangina nono 'dar. Anni mung engga Yicung ngwukwucalu yirku ye ngwurnidi ngwüpäcälü ngwuci nu,

“Gwani Deleny, ma ang mini nga gwuny u'riyi nono.”

¹³ A Yicu dinga guy güngün ngwakani nono ngwuci, “Äny gwüminä ang u'ri nono.” No, a dümdü 'tü kur.

¹⁴ A Yicu girinya guru ngwuci, “Aa'ti nga gwa ondaci dijü dere. İndädi gidir'dal aar ang ombaji nono, nunnu ngwenggaci ngwüjü ndi ari nga gwuma u'ri nono nga mi'rini nono anaku büpinaär gu yobo ye yidi Müjä.”

¹⁵ A'ti yi'ral yani Yicu badalu pad ngwüjü, a ngwüjü ngwonyadu ilada ndi Yicu ndi 'dingini ngwuje u'riyi nono gidümdü degen.

¹⁶ Ating be aji ngwü'tü ngwele ngwaalu ngwanni ngwüjinälü ating gu jalu ngenone ngwotaci Ngwaalingalu.

*A Yicu u'riyi dimjo nono
(Mätä 9.1-8; Murkuj 2.1-12)*

¹⁷ Gomon ge'te anni ma Yicu ji ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, a Ngwübärriji na ngwoorta ngwudi yobo ngwüdü ngwu'dunanu 'dar ngwudi Jäliling, Yäwüdiyä na Üräjälim, aar ji ndi jalu. A yiima yidi Deleny diru Ngwaalu ji ndi Yicu, ndi u'riyi ngwüjü nono ngwanni ngwümä.

¹⁸ A ngwüjü ngwe'te apa guru giru dimjo gilälä ge. Aar ru gadi aar ge äni gidrü aar g'tiji Yicungalu.

¹⁹ A be anaku onyadu gu ngwüjü, aar 'ti mbuju gay gadi aar ge änji gidrü. No aar ape aar ge allu ngwu'dunala aar ge'te gubu'ru korralla aar

dingada gılälä ge ngwüllä gidiliganu ngwüjänü ngwonyadu ngwäyänü ndi Yicu.

²⁰ Anni ma Yicu engga ndi ari ngindenga läti ämning Ngwaalu gwupa, ngwuci guru nggoo giru dimjo nu, “Guru, lima ang düdäniji keng gwunga.”

²¹ A Ngwübärriji ngwoortanga le iriyi ngwäyälü giyigoranu yegen aar ari, “Gur nggee gani yärü garu ngwulem ngwüriny ngwudi Ngwaalu! Ngwaalu ngwuru ngwe'te pu 'dogo ngwanni ngwati düdäniji ngwüjänü ndi ke gwegen!”

²² A je Yicu lenge yi'ral yanni yiju giyigoranu yegen ngwuje ci nu, “Ange gwuru ngaa be äti yi'ral giyee giyigoranu yalu?”

²³ Yindi ne yanni yojemana ndi ari, ‘Lima ang düdäniji keng gwunga,’ na ndi ari, “Di'rälü ang ele’?”

²⁴ Nggwa je be enggaci ndi ari Giji gidi Dijji dümnä gäti yelenya ngene gidiyängälü ndi düdäniji ngwüjänü ndi ke gwegen.” No a nginde ci guru nggoo giru dimjo nu, “Äny gwucanga 'di'rälü ang ape gılälälü gunga ang ele 'dunu!”

²⁵ A gur 'di'ra ngwüjü ngwäy prüd no, ngwape gılälälü güngün ganni gating gu ndralu ngwele 'dunu, ngwortada Ngwaalingala.

²⁶ A Ngwüji 'dar a je ngwe ngwaalu elalu aar ortada Ngwaalinga, a yedeny onyadi giyigor yegen aarari, “Yi'ral yiru ange giyee yima ar je engga gwene yiminje dibibiyi!”

*A Yicu urnidi Lawing
(Mätä 9.9-13; Murkuj 2.13-17)*

27 Anni ma yi'ral medadi giyee a Yicu 'tü ngwele, ngwengga didulba dani Lawi† ndi jalu ngwaalu gwudi uti dulba ngwuci nu, “Gwu-janiny.”

28 A Lawi 'dī'rī ngwugatani ngwonyalu 'dar ngwugwujani Yicung.

29 A be Lawi gi'tūjī Yicung yīrnū yipa 'dunu 'dünggūn a ngwūjī ji ngwonyadu ngwätinā ngwudulbanu na ngwūjī ngwoko ngwu'ter ji 'to ngwujalu.

30 A Ngwübärrījī na ngwoorta ngwoko ngwegen ngwudi yobo ngwanni ngwati ji gwüpäng aar äbingīnī giyinenanu aar otaci ngwo'ralu ngwudi Yicu aar je ci, “Ange gwuru ngaa be emadi ndi eny na ndi iyī ngwudulba ngwe na ngwūjī ngwanni ngwuki?”

31 A je Yicu ci nu, “Ngwūjī ngwanni ngwu'ru nono ngwati 'ti indādī gidima, lanni lümä liru lati ele gidima.

32 Äny gwa'ti indādī ndi urnidi ngwūjū ngwanni ngwüdünälü nyi be ilada ngwūjī ngwanni ngwuki nunnu aar jo'renyana giyi'ral yanni yiki.”

Määtä ngwädä

(Mätä 9.14–17; Murkuj 2.18–22)

33 A ngwūjī ngwe'te ci nu, “Ngwoo'ra ngwudi Yuwana ngwati määtä ngwädä pīd pīd ati aar otaci Ngwaalingalu a ngwoo'ra ngwudi Ngwübärrījī 'to. A mine ngwoo'ra ngwunga arra ati aar eny aar iyī?”

---

† 5:27 5.27 Lawi nggwee gwuru 'to gwani Mätä. Mätä 9.9

³⁴ A je Yicu ci nu, “Ngaa la gäbici ngwörnü aar määtä ngwädä manari ngwujaar gurnga le ganni gadi ago?”

³⁵ A be gomom gaji gila ganni ga aar je ge apada la be määtä ngwädä giyomon giyoo.”

³⁶ Ngwuje be mi'rici ngwuja'ri ngwee, “Diji dere da'ti dati ü'rü direda danni diyang ngwugatada gidired danni du'rin. Mung je ärrü, gwa kiyi direda ndoo diyang na dired ndoo diyang da'ti da aar elati dired de ndoo du'rin.

³⁷ A 'to diji da'ti dati bäläji di'rica danni diyang gidürädänü danni du'rin. Di'rica danni diyang da ubiyi dürädä da bälädälü a düräd da ke.

³⁸ A be diji dati bäläji di'rica danni diyang gidürädänü danni diyang.

³⁹ A be diji dere da'ti dati mini ndi iyi kaji ge'te ge'te di'rica danni diyang manari diyü di'rica danni du'rin. Dati ari, 'Di'rica danni du'rin dijayana.' ”

6

Gomon ganni giru Kwo'ra tä'rül (Mätä 12.1–8; Murkuj 2.23–28)

¹ Gomon ganni giru Kwo'ra tä'rül, a ge Yicu ji ndi ele ngwü'rü ngwurunyaanu ngwudi yon. A ngwoo'ra ngwüngün ü'rü'ti yona yi'ra aar je mururinyi ngwuy ngwe aar je eny.

² A Ngwübärrüji ngwoko otacalu aar ci, “Ngaa larra ngaa be ärrü yi'ral yaru ye gitab ndi ari yiru drü ndi ärrüni komon ganni giru Kwo'ra tä'rül?”

³ A je Yicu gwä'räcänü, “Ngaa la'ti ulu ngwuja'ri ngwanni ngwüllinä ndi ari Däwüdingä lärrü ange ngwoo'ra ngwe ngwüngün ngwanni ngwujaar ngwe, anni ma je ngwamu enyanu?”

⁴ Gwändi ngwu'dun ngwudi Ngwaalu, ngwape yona yigi'tijäär je Ngwaalinga ngwuje eny ngwuje ätäädä 'to ngwo'ra ngwüngün aar je eny. A mine ya'ti gu rüdi ndi ari yobo yaru aa'ti diji dere da eny yona yigi'tijäär je Ngwaalinga, a je ngwur'dal 'dogo ngwudi Ngwaalu eny?”

⁵ A Yicu mī'rä ngwuja'ri ngwari, “Giji gidi Diji dümnä giru deleny didi gomon ganni giru Kwo'ra tä'rīl.”

Guru gayu guy

(Mätä 12.9-14; Murkuj 3.1-6)

⁶ Gomon ganni giru Kwo'ra tä'rīl gi'ter, a Yicu ele ngwäni ngwämrä ngwenggaci ngwüjü ngwuja'ri. A gur ge'te giju ngenone gayu guy güngün gidi gaama.

⁷ A ngwoorta ngwoko ngwudi yobo na Ngwübärriji minī gay gadi aar ge määtä Yicung giyi'ral yanni yadi kiyi yobo. No ati aar iye ngwäy ngwe gito gito aar engga ndi ari gwadi u'riyi diju nono komon ganni giru Kwo'ra tä'rīl.

⁸ A be Yicu lenge yigor yegen nginä'dänü ngwümäätä ngwuci guru nggoo gayu guy, “Di'rälü nga dünälä ngenone.” Ngwü'di'rälü ngwüdünälä.

⁹ A je Yicu ci nu, “Nggwada je otacalu. Yobo yege yati nje ci ar ärrī ange komon ganni giru

Kwo'ra tä'r'il? Ndi ar je ärr'i yanni yijaw gwalla yanni yiki? Ndi g'iläng'idiyi dijü yaa ndi 'rinye?"

¹⁰ Ngwube gwurli ngwuje alliji ngwäy nono 'dar, ngwube ci guru, "Gwälli guyanu gunga." Ngwugwalli guyanu a guy o'radi ngwujayi mana.

¹¹ A je güündä ape ye'rra aar otajidalu ndi ari ladi ärr'i Yicunga.

*A Yicu äbr'i ngwo'ra ngwükäjär je 'di na rom
(Mätä 10.1-4; Murkuj 3.13-19)*

¹² Kaji nggoo, a Yicu 'tü ngwallu kenala ndi otaci Ngwaalingalu. Ngenone ngwujalu ngwülü ngwülü, ngwotaci Ngwaalingalu.

¹³ Anni ma ngwaalu u'ri, ngwurnida ngwo'ra ngwüngün 'dünggüngün ngwuje äbr'i 'di na rom (12) aar ru ngwoo'ra ngwükäjäär je.

¹⁴ Jamaan gwanni gwuming ci Butruj a gwenggen gwani Andrawuj, Yagub na Yuwana, Bilipüj na Bartumawuj,

¹⁵ Mätä na Tumaj, Yagub gur gidi Albayu na Jamaan gwanni gwucaar gwati ligor enyanu gwani gen,

¹⁶ Yäwüdä gwuru gur gidi Yagub na Yäwüdä Äjigäriyüti, gwanni gwuma aji ngwugwurlanu Yicu gwe.

*A Yicu enggaci ngwüjü ngwuje u'riyi nono
(Mätä 4.23-25)*

¹⁷ Anni ma Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün üllädälü kenala, aar düni kebedalu. A ngwoo'ra ngwüngün ngwonyadu ngwuju ngeno a ngwüji ji ngwonyadu ngwaalu 'dar ngwudi Yäwüdiyä na kündär gani Üräjälim a g'yündär yani Jür na

Jäyidä yanni yijädi gëyimämü dambal ngwaalu ngwudi yaw.

¹⁸ Ngwëndädi ndi 'dingini 'dünggüngün ngwuje u'riyi dümdä nono degen. Lanni lätinä ngwü'rillä nono aar ji gidärbänü, aar ila 'to ngwuje u'riyi nono.

¹⁹ A ngwüji 'dar minä gay ndi akani ngindeng nono, anaku ati gu yiima 'tüdä 'dünggüngün aar u'riyi ngwüjü nono 'dar.

*Jayanu na i'rang gwanni gwuru 'di'didanu
(Mätä 5.1-12)*

²⁰ A Yicu gatu ngwo'ra ngwüngün ngwäy nono ngwuje ci,

“Lonjaca je nga nga lanni liru ngwuwayi,
yeleny yidi Ngwaalu yalu yiru!

²¹ Lonjaca je nga nga lanni litiji ngwamu gweneno,

ngaa la ji ngaa leny ngaa la pe!

Lonjaca je nga nga lanni gilo laru yal gweneno,
ngaa la ji la äri ngwimä.

²² Lonjaca je nga nga ma ara je ngwüji ke ngwäy,
ara je 'donya, ara je lo,

ara je ci ngaa liru ngwüji ngwuki,

'dar giyee yani gwuji gwalu Gijü gidi Diji
dümnä!

²³ Jayaranu komon nggoo ma ara je yi'ral mbuji giyee, ritar ngaa jayanu ndi ari gu'ru galu gipa nggoo gi'giti'jäjä je kerala. Ngwügüurnä ngwegen ngwärrä gu ngwüjirä ngwegen luubu no 'to.

²⁴ A be wäjaj bi gwani nga nga lanni linänü gwenene

ngaa lima ape or'temajing gwalu!

25 Wājāj bi gwani nga nga lanni lati eny ngaa pe gwenene,
 ngaa la ji la ji ngwamu ngwe!
 Wājāj bi gwani nga nga lanni gilo ndi äri ngwimä gwenene,
 ngaa la ji la runi ngaa la ari yal.

26 Wājāj bi gwani nga nga lanni gilo ndi a je ngwüji 'dar ortada aar je gu ondaji yi'ral yijaw! Ngwügüürnä ngwegen ngwondaja gu 'to yi'ral giyee ngwüjir ngwanni ngwuru ngwu'duru luubu."

Ämnär güwänü galu
 (Mätä 5.38–48)

27 "A be nggwa je ci nga nga lanni li'dingininy, Ämnär güwänü galu, a je ärrüji yi'ral yijaw lanni lati a je ke ngwäy.

28 Ata je ätä guy lanni lata je gu 'täji ngwünyü ngaa ci Ngwaalinga aar gataji ngwüjü düwä ngwanni ngwata je ärrü yiriginä.

29 Ma aar ang dji dere m'ri gidirelanu, gäbicä aar ang m'ri gidirelanu di'ter mana. Ma aar ang dji dere apa direda didi gätini nono, gäbicä ngwape 'to direda didi ngwanginu.

30 Ati ang ätä ngwüjü 'dar ngwere ngwanni ngwüminä ndi ape gony gere 'dunggunga, ma aar ang dji apada gony gere gunga, aa'ti ga ge utalu ndi ang gwä'ri.

31 Ärrjär ngwüjü yi'ral anaku aadi a gu minä ngindeng je ndi ara je ärrüji.

32 Manari ngaa lämnä ngwüjü ngwanni ngwata je änni 'dogo, yiru ange yanni yadi jayi

'danggalu? Ngwüjji ngwanni ngwuki* ngwati pa änni ngwüjü ngwanni ngwati je änni!

³³ Manari ngaa lärrjä ngwüjü yi'ral yijaw ngwanni ngwata je ärrji yi'ral yijaw 'dogo, ange gwuru ara je be Ngwaalu gataji düwä? A mine ngwüjji ngwanni ngwuki ngwati pa ärrji yi'ral giyee 'to!

³⁴ A manari ngaa lati ätäda ngwüjü dämjä ngwanni ngwülingidä je ndi ari ngwa ji ngwa je 'tüci dämjä, ange gwuru ara je be yi'ral mbuji yanni yijaw. A mine ngwüjji ngwanni ngwuki ngwati pa ätädjidi dämjä nunnu aar ji aar gwä'ra anaku ätäjdäär gu?

³⁵ Mar! Ännär güwänü galu ngaa je ärrji yi'ral yijaw, ätädar ngwüjü dämjä aa'ti be ngaa liräji ngwäy ndi ara je gwä'räcä. No ngaa la be mbuji gu'ru galu gipa gwulleny, ngaa la ru yiji yidi Ngwaalu ngwanni ngwo kerala. Nginde gwanni gwuru dinä ngwüjji ngwanni ngwuru ngwü'düny a ngwanni ngwuki.

³⁶ Rüdär ngwinä anaku ru gu Papa gwalu dinä.”

Obalu ngwüjji ngwe

(Mätä 7.1-5)

³⁷ “Aa'ti ngaa la picü dijü yelenya na la'ti la je picü yelenya, aa'ti ngaa la obalu diji de na la'ti la je le obalu, düdänijär ngwüjänü, na la je düdänijänü.

³⁸ Ätädar ngwüjü na la je ätäda. Giny ganni gijaw gongranu gärnälü gonyadala gibälädälü ga

---

* **6:32** 6.32 Yi'ral giyee yani ngwüjji ngwanni ngwati 'ti indi yobo ye yanni yullu je Müjä. Mätä 5.46-47

aar ang bäläci ga ang ape. Ndi ari giny ganni gata ge ätä ngwüjü, giru ganni ga ara ge ätä.”

³⁹ A je Yicu mi'rici ngwuja'ri ngwee ndi ari, “Diji danni dirimü ngwäy da'ti dokta dijü danni dirimü ngwäy 'to. Mung okta, la i'di 'dün gidel.

⁴⁰ Giji ganni gati aar enggaci, gati 'ti lengedana gidoorta düngün danni denggaca. Mung lenge, ga be enggaci ngwüjü nono dorta düngün.

⁴¹ Ange gwuru ata be enggedada gwanggalu gamu'ru giläy nga 'ti be änggädi güü'ri giläy lunga?

⁴² Awa nga be ci gwanggalu, 'Ila kuni gwani gwänggäri ang brota gamu'ru giläy.' Nga 'ti be enggana güü'ri giläyänü lunga? Äny gwa ang ci nu, wä dimur'tuny ndee! Gwälli güü'ri giläy lunga gwerre gwerre, nga jayi nga ombajidalu mama nga be brota gwanggalu gamu'ru giläy lüngün.”

*Da'ri na 'ri'ri gwüngün
(Mätä 7.16-20; 12.33-35)*

⁴³ “Da'ri danni dijaw dati 'ti 'ri'ru yuula yiki na da'ri danni diki dati 'ti 'ri'ru yuula yijaw.

⁴⁴ Da'ri de'te de'te dati linginni giyuula yanni yating je 'ri'ri. Nga gwati 'ti aku yuuda gida'ri diru diiji na yügiri gida'ri danni diru dibeny.

⁴⁵ Diji danni dijaw dati ärrü yi'ral yanni yijaw giligoranu lüngün lanni läti yi'ralanu yijaw, diji danni diki dati ärrü yi'ral yanni yiki giligoranu lüngün lanni liki. Lingla lati ondaji yi'ral yanni yati ji yonyadu giligoranu.”

*Ngwüji rom ngwanni ngwüdädi
(Mätä 7.24-27)*

⁴⁶ “Ngaa lati nyi ci, ‘Deleny, Deleny’ gwedang ngaa 'ti be ärrä yi'ral yanni yata je enggaci.

⁴⁷ Diji dannu dadi ila 'dünggüny ngwugeraji ngwuja'ri ngwüny läni, ngwuje 'dengenaji, nggwa je enggaci diru nono yärüng.

⁴⁸ Diru nono diju dannu düdädi ngwu'duna ngwüngün ngwügwüri delo dolanu ngwugwatu yidingo ngwur'dalu. Anni ma gere ne gonyadu a däärä obe ngwu'duna ngwoo, ngwuje 'ti lagajalu ndi ari ngwodanalü ndom.

⁴⁹ A be diji dannu dati 'dingini ngwuja'ri ngwüny ngwuje 'ti be 'dengenaja, diru nono diju dannu düdädi ngwu'duna ngwuje 'ti be gi'tijä yidingo. Anni ma je däärä obe, aar i'di puprang i'ding gwupa aar geradalu!”

7

Änni gwudi gur giru gwu'tulu (Mätä 8.5-13)

¹ Anni mung medaji ondacing ngwüju ngwuja'ri ngwee 'dar, ngwü'di'ri ngwele Kaprnawum.

² Ngenone gur ge'te giju gu giru Diruman, giru kumndan gidi gwu'tulunga gi'du küü'ri tudini (100). Gätü dinädä düngün dating änni gwulleny dümä ngwuru dadi ayi.

³ Anni ma kumndan nggoo 'dingina Yicu gwe, ngwükäjä mbumbung je loko lidi Ngwüyäwüd ndi ondaca Yicung ngwila ngwu'riyi dinädä nono düngün.

⁴ Aar obana ndi Yicu aar pácälü gwulley aar ci, “Guru nggee, yijaw gu nga ü'ríji dinädä nono düngün.

⁵ Gati ämní ngwüjü ngwege 'di aar nje odaci ngwämrä ngwudi Ngwaalu.”

⁶ No, a Yicu 'dì'rì aar le ele. Anni mung ji gito gito ngwu'dun, a kumndan nggoo ükājā ngwumaada ngwüngün ndi ci, “Gwani Deleny, aa'ti angi'ru ngwäy äny gwa'ti ädi ngwäyänü ngwunga ndi ang üllälü ngwu'dunanu ngwüny,

⁷ yiru yigäbíciny nyi 'ti ädi 'to ndi ang ilijā ligo'ro le lüny. Ara ngwuja'ri ngwulem ngwe 'dogo, dinäd düny da be u'ri nono.

⁸ Äny 'to gwuru dijí dege'taar ating ruyi ngwuja'ri ngwudi ngweleny ngwüngün ngwanni ngwupana 'dünggüny. Nyi äti 'to gwu'tulung je gwati 'dingini ngwuja'ri ngwüny. Miny ci nggwee, 'İndi!' ngwele. Miny ci nggwoone, 'Ila!' ngwila. Na miny ci dinädä düny, 'Ärrü je no!' ngwuje ärrü.”

⁹ A Yicu dibi 'dünggün, anni mung 'dingini ngwuja'ri ngwee, ngwugwurlu ngwuci ngwüjü ngwanni ngwugwujana ngwonyadu, “Nggwa je ci nu äny gwa'ti mbuja ämníng Ngwaalu gwere a'tur ngwüjü ngwudi Yijiräyil gwuru nono nggwee.”

¹⁰ A ngwüjü ngwanni ngwükājäär je aar o'raci kumndan nggoo 'dunu 'dünggüngün aar mbuji dinädä düngün dima u'ri nono.

A Yicu 'dì'riyā gijälü gidi dedel gayu

11 A bigänü nggwoo, a Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün a je ngwüji gwujani ngwonyadu aar ele kündär gani Nayin.

12 Anni ma aar obani gito gito gilingir lidi gündär nggoo gani Nayin, aar mbudi ngwüji ngwe ngwapu dijü dayu aar ji ndi 'tüdä ngwadi ele ndi gatidi. Ndoos dayu, giji giralu ge'te pu gidi daw diru dedel. Aar ji ngwüji ngwe ngwonyadu ngwudi gündär nggoo.

13 Anni ma Deleny engga ngindeng ngwinda giligoranu lüngün gwulleney ngwuci nu, "Nga 'ti aru."

14 Ngwube dambu ngwudinga guy ngwakani dimbura nono dannidapaar de giju, a maata a ngwüji ngwoo ngwapu duni. A Yicu ondaci ngwuci, "Damal ndee 'di'ralu nggwuca gu!"

15 A giji nggoo gayu 'di'ralu ngwujalu ngwondaji. A Yicu ape nggwä'raci nanning gwüngün.

16 A yedeny eny ngwüju 'dar aar ortada Ngwaalinga aar ari, "Dijir didi Ngwaalu dipa dima ar le ji! Ngwaalu ngwuma ila ndi gataji ngwüju ngwüngün düwä!"

17 A yi'ral giyee yidi Yicu badalu 'dar Yawüdiyä na ngwaalu ngwujacidaar ngwe.

*Yicu na Yuwana
(Matä 11.2-19)*

18 Anni ma ngwoo'ra ngwudi Yuwana 'dingini, aar ele aar ondaci Yuwanang ngwujari ngwee 'dar. A Yuwana urnida ngwo'ra ngwüngün rom

19 ngwuje ukaji Gideleny dani Yicu ndi aar otacalu ndi ari, "Nga gwuru gwanni gwadi ila, gwalla ndi ari nyii dunicu gwu'ter?"

²⁰ Anni ma aar obani ndi Yicu aar ci, “Yuwana Almamadan gwükäji nje ndi ar ang otacalu ndi ari nga gwuru gwanni gwadi ila gwalla nyii dünici gwu'ter?”

²¹ Kaji nggoo ge'te ge'te, a Yicu u'riyi ngwüjü nono ngwonyadu gidümdä donyadanu, ngwütüyi ngwü'rillä, ngwu'riyi ngwüjü ngwäy ngwanni ngwürimü ngwäy.

²² Ngwuci ngwo'ra ngwoo ngwükäjä je Yuwana nu, “O'rar ngaa ondaci Yuwanang yi'ral ye yanni yima je engga nga je 'dingini. Ngwüji ngwanni ngwürimü ngwäy ngwuma ombajidalu, ngwanni ngwuru ngwumjo ngwuma ele, ngwanni ngwümäti je yaamu ngwuma u'ri nono na ngwanni ngwürimü ngwäni ngwuma 'dingini, ngwanni ngwayu ngwuma 'dī'rä ngwumidu. A ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Ngwaalu ngwo ngwuma aar je ondaci ngwüjü ngwanni ngwuru ngwuwayi.

²³ Gwonjacaar gwanni gwa'ti gwa obalu ndi ari äny gwuru 'didanu.”

²⁴ Anni ma ngwoo'ra ngwanni ngwükäjä je Yuwana o're, a Yicu 'di'ri ngwondaci ngwüjü ngwonyadu ngwujalu Yuwana gwe ngwuci, “Anni 'tüdängää ngaa elaca Yuwanang poor gitäny, ngaa liju ndi ari nga ladi engga ange 'dünggüngün? Gipuru gilagaja dirunalo?”

²⁵ Ngaa li'tüdädi ndi engga ange? Dijü digenna ngwureda ngwu're? Bäri ngwüji ngwanni ngwati gu genne no, aar elette yelenya, ngwati ji ngwu'dun ngwudi ngweleny!

²⁶ Ondaciiny, ngaa li'tüdädi ndi engga ange? Dijira? Yäy, a be yänggädä je yanni yipana

gīdijir.

²⁷ Ndi ari Yuwana gwuru gwanni gwaru gwe Ngwaalu kitabanu ndi ari, 'Ge'tar ngwāyālū, nggwükājā dīnādā dūny ngwumadinana gwerre gwerre 'dunggunga aar ang gī'tijī gay.'"

²⁸ A je Yicu ci nu, "Nggwa je ci ndi ari Yuwana gwupana gu'ru ngwūjälū 'dar ngwanni ngwūlingiti je ngwaw gidīdlā. A be gwe'te gwanni gwuru gu'ru gooko giyelenyanu yidi Ngwaalu, gwuru gwanni gwupana gu'ru ndi Yuwana."

²⁹ A ngwūjī 'dinginalu 'dar, ngindenga na ngwudulba gwuru ngwūjī gwanni ngwāmnā ndi 'dengenaci buping gwudi Ngwaalu ndi ari gwuru gwanni gwūdūnālū a je Yuwana nyīnyī.

³⁰ A be Ngwübārijī ngwoortanga le gwudi yobo 'donya buping gwudi Ngwaalu giyigo'ro yegen a je 'ti Yuwana nyīnyū yaw ye.

³¹ A be Yicu ari, "Gwenene ngwūjī gwudi gimaad nggee ngwadi nje ci gwuru nono ange?

³² Ngwuru nono yījī yanni yooko yijalu ngwaalu ngwudi ngwiliny. Ati aar urnididi dula aar ari,

'Līmī'ricā je dūmbārā

ngaa be 'donya ndi riti!

ara je elngaci delnga yiwaya

ngaa 'ti runu!'

³³ Yuwana Almamadan gwīndī ngwu'ti iyū di'rica ngwu'ti itī yona ngaa ari, 'Nginde gwätinā dijego'ro nono.'

34 A Giji gidi Dijji dümnä gindä, ngwiyi ngweny ngaa ari, 'Änggädär nggwee gwupa ngwamanu, gwati rläli gwuru dimaad didi ngwudulba na ngwüji ngwanni ngwuki.'

35 A be yujimid yidi bebere gwudi Ngwaalu ya be gwällini yiji ye yüngün 'dar ndi ari yiru yanni yidünälü."

A Yicu ji yirnü Gidibärriji

36 A Dibärriji de'te urnidi Yicung 'dunu 'dünggün ndi aar gwe eny. A Yicu ele 'dunu 'dünggün ngwujalu ndi eny.

37 Kündär nggoo, daw de'te diju gu eelle gwüngün gwuki. Ngwu'dingina ndi ari Yicu nggwo yirnü 'dunu ndi Dibärriji, no a nginde ila ngwapana yila yiru gi're'reny gibüng ge giru go'rr

38 ngwila ngwüdünä gilur'ranu lidi Yicu giyoralu yüngün ngwari ngwujabaji yora nono yidi Yicu yal ye yüngün ating je be 'däm'i'ri nono ngwä'rü ngwe gwüngün ngwuje aganni ngwuje bruti nono gi're'reny ge ngwuci yäy 'tu.

39 Anni ma Dibärriji engga yi'ral giyee ngwari giligoranu lüngün, "Adinari gur nggee ru dijir 'didanu, gadi lenge ndi ari daw dani yä'rü ndee ndi akani nono, nginde gwadi lenge elelleng gwüngün gwanni gwätng gwuki gwulleny!"

40 A Yicu ondaci guru ngwuci, "Jamaan, äny gwäti yi'ral ye'te yada je ondaci."

A Jamaan ci, "Ondaci nje gwani doorta."

41 A Yicu ci, "Ngwüji ngwe'te rom ngwüminädä je gur gidi dämjü dämjä nono. Gur ge'te giminädng dinar nono küü'ri tudini tudini (500)

a nggoo gi'ter, ngwüminä dinar nono küü'rī rom na 'dī (50).

⁴² 'Dün aar 'ti äti yiima ndi aar gwä'räci, no ngwuje äbräci dämäjälü mbüny 'dün. Yärü gwanni gwa ämnäni?"

⁴³ A Jamaan ci, "Äny gwaru gur ga ru nggoo ganni giming äbräcälü gwonyadana."

A Yicu ci, "Nga gwätiyä yi'ral ngwäyänü."

⁴⁴ Ngwube gwurlada gidaw ngwube ci Jamaan nu, "Nga gwänggädi dayu ndee? Äny gwändi 'dunu 'dunggunga, nyi 'ti ätädi yaw nyi uni yora nono a be nginde diminy uyi yora nono yal ye yüngün ngwuje 'dämī'rī nono ngwä'rū ngwe ngwüngün.

⁴⁵ A gwa'tiny aganna giyinenanu nyi ci jalu, a be nginde da'ti dünü ndi aganni yora nono yünü ngwünyü ngwe 'tu'tu gaji ganni giminy ge ändä gidrü.

⁴⁶ Nga gwa'tiny ätädi yila nyi ye brütini ki'ranu a be nginde diminy be bruti gi're'reny ge yora nono.

⁴⁷ Nggwadi ang ci ndi ari, änni gwanni gwupa gwuming ge'te ndi inggidi ndi ari ke gwüngün gwanni gwupa gwuma äbränälü a be gwanni gwuma aar düdänjänü gwooko, änni gwüngün gwinggidung gwooko."

⁴⁸ A be Yicu ci dayu nu, "Lima aang düdäniji keng gwunga."

⁴⁹ A ngwüji ngwu'ter ngwanni ngwujalu gidimbürälü didi eny, aar ari giyigoranu yegen, "Yärü gwuru nggwee gwaru gwa düdäniji ngwüjänü giyi'ral yegen yanni yiki?"

⁵⁰ A be Yicu ci dayu ndoo nu, “İndi gwadatalu, änni Ngwaalu gwunga gwuma ang gilängidiyi.”

8

*A Yicu mi'ri ngwuja'ri ngwani diji dikwüdi
(Mätä 13.1-9; Murkuj 4.1-9)*

¹ A yi'ral medadi giyoo, ngwa ji ngwü'di'ri ngwele giyündäränü na ngwu'dunanu 'dar ngwondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw giyeleny yidi Ngwaalu. Ngwoo'ra ngwüngün ngwoo ngwuru 'di na rom, aar le ji

² a ngwaw ji ngwoko 'to ngwanni ngwu'riyaar je ngwü'rillä nono aar je u'riyi dümdü nono degen. Märiyäm gwani Mäjädäliyä gwanni gwü'tiyäär gu ngwü'rillänü kwo'ra tä'ril, aar le ji.

³ Na Juwana gwanni gwuru daw didi Gwu-uja dardan didi deleny dani Yirüdj, na Jujana, ngwaw ngwe ngwoko ngwu'ter ngwonyadu, ngwanni ngwati äpiji Yicung je ngwoo'ra ngwe ngwüngün yiiru ngwong ngwe ngwegen.

⁴ Aa'ti ngwüji dünü ndi ila ndi Yicu giyündär 'ter 'ter. Anni ma ngwüji ngwonyadu o'rajidalu, a je Yicu mi'rici ngwuja'ri ngwee ndi ari,

⁵ “Gur ge'te gi'tüdi ngwele ndi kwoy yona yüngün. Anni mung ji ndi gida yona, a yon yoko i'di kay giläni, a je gu ngwüji elala aar je ru'ti, a je yi'ra utalu ladibur. ⁶ A yoko i'di ngwaalu ngwundu ngwuru yo'rr anni ma aar 'tüdä, aar undi kirom anaku aa'ti gu diyäng igilä.

⁷ A yoko i'di ngwügänü aar 'tüdä ngwügi ngwe a je ngwügi gatu aar gwogwornyadi.

⁸ A yoko i'di gidiyäng ngwaalu ngwanni ngwujaw aar 'tüdä aar pe aar 'ri'ri ati gon ge'te pu äti ngwur'da yomonanu küü'ri tudini (100) aar onyadani giyon yanni yikwüdinä." A Yicu mi'rä ngwuja'ri ngwee ngwondaji dulala ngwuje ci, "Dinginar be manari ngaa läti ngwäni!"

⁹ A ngwoo'ra ngwudi Yicu otacalu gwani mi'ri ngwuja'ri ngwee.

¹⁰ A je be Yicu ci, "Bebere gwudi yujimid yidi yeleny yidi Ngwaalu, yenggaca je ngaa je lenge, a be ngwüji ngwu'ter, nje be mi'rici ngwuja'ri nunnu ma aar ombajidi aar 'ti änggädi, ma aar 'dingini, aar 'ti lingidi."

A Yicu inggidi ngwuja'ri gwani diji dikwüdi (Mätä 13.18-23; Murkuj 4.13-20)

¹¹ "Ngwuja'ri ngwee ngwuru no, yon yani ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

¹² Yon yanni yi'dü kayalu yani ngwüji ngwati 'dingini a je be dijego'rr ila ngwuje apada ngwuja'ri giyigoranu nunnu ngwuje etaci ndi änni aar gilängidini.

¹³ Yon yanni yi'dü ngwaalu ngwanni ngwuru yo'rr, yani ngwüji ngwanni ngwati 'dingini ngwuja'ri aar je be ape lijayanu. Aar 'ti be üllü 'tu'tu nginä'dänü gwulleny. Ngwati änni gaji gooko ma be gaji ila gidi miminni nono, aar i'dädä gweere.

¹⁴ Yon yanni yi'dü ngwügänü, yani ngwüji ngwanni ngwati 'dingini, ati je be yigor mi'rici yi'ralanu yidi lingenö a bupi gwudi yeleny, a

ami'ra gwüngün anda ngwuje dami aar 'ti 'ri'ru aar äti ngwäyänü a'tur.

¹⁵ Yon yanni yì'dü gidüyäng danni dijaw, yani ngwüjì ngwanni ngwati 'dingini ngwuja'ri aar je määtäädä giyigoranu yegen yanni yijayanu aar je 'dengenaci aar undi ngwäy aar änjìjì yiguri aar 'ri'ri yona yonyadu."

A Yicu mì'ri ngwuja'ri ngwani buri
(Murkuj 4.21-25)

¹⁶ "Ngwüjì ngwere ngwa'ti ngwati muji ligä gilamba aar be gwü'rübäjälü gimo ge na aar änjälü ngwombonyanu. Lati aar manni ape aar alliji kudinala nunnu a ngwüjì ngwanni ngwati ändä aar engga buri.

¹⁷ Yere yanni yati je ngwüjì änjälü, ya ji ya 'tädinälü ya je ngwüjì engga, na yere yanni yati je ngwüjì äbrì aar je änjälü, ya mbüjini ya 'tänälü gilingenalü.

¹⁸ Arnganar be ndi ari ngaa gilo lati 'dingini awa, lanni läti la aar je gendaci, a be lanni la'ti äti ya aar je apada yanni ya aar ari ye yätäär je yooko."

Nanni na ngwenggen ngwe ngwudi Yicu
(Mätä 12.46-50; Murkuj 3.31-35)

¹⁹ A nanni gwudi Yicu ngwenggen ngwe ngwudi Yicu ila aar 'ti mbuja gay gadi aar ge obani 'dünggüngün anaku ju gu ngwüjì ngwonyadu.

²⁰ Aar ci Yicung nu, "Nanni gwunga ngwang-galu ngwe, gilo lidünü poor liminängä."

²¹ A Yicu ondaci ngwüjü 'dar ngwanni ngwuju ngwuje ci, "Nanni gwüny a ngwänggäri, ngwani

ngwüji ngwanni ngwati 'dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu aar ngwe elette."

A Yicu dün̄ȳi dudu

(Mätä 8.23–27; Murkuj 4.35–41)

²² Gomon ge'te a Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün äni gibälükänü ngwuje ci nu, "Ar ele ar ü'rü yaanu aar dambu dambal." Aar 'di'ri aar ele.

²³ Anni ma aar ji ndi ruyi bälükä, a Yicu ndri. No a dirun ila dudu danu giyaala a yaw äni gibälükänü aar ji ndi onyadala, ngindenga 'dar aar ji ngwaalu ngwuki.

²⁴ A ngwoo'ra 'ritiya Yicung aar ci, "Doorta, Doorta alanga gilo ladi i'däti!"

A Yicu 'di'rälü ngwugirinya diruna a dudu aalu nyimod, a ngwaalu adatalu jicom.

²⁵ Ngwube ci ngwo'ra ngwüngün nu, "Ämni gwalu 'dünggüny gwanna?"

A je le ngwaalu elalu a je yedeny eny aar otajidalu aar ari, "Diji diru ange ndee? Digirinyädi diruna, a dudu 'dengenaji!"

A Yicu 'tüȳi ngwü'rillä gidiji

(Mätä 8.28–34; Murkuj 5.1–20)

²⁶ Yicu na ngwoo'ra ngwüngün ruyi bälükä aar dambu ngwaalu ngwudi ngwüji ngwucaar je Ngwüjädiri, ngwanni gwati jada dambal ma aar ü'rü yaanu yidi i Jäliling.

²⁷ Anni ma Yicu 'tüdä kimämü no, aar mbudi diji de kündär nggoo dirälü ngwura. Kaji golanu diji ndoo delellalu ngwanginu ngwanu ating 'ti jalu 'dunu, ating be jalu giyomon yüngün 'dar ngwumomanu.

28 Anni mung engga Yicung, ngwümi'rri dula dipa ngwadaci Yicungalu giyoranu yüngün, ngwurnidi dula ngwuci, “Yicu Giji gidi Ngwaalu ngwojema kerala! Nga gwümininy gwe ange? Nggwa ang päcälü ndi ari aa'ti nga gwuny ici dirbä!”

29 Daru gu no anaku ma gu Yicu girinya ngwü'rillä dulu de ndi ari aar 'tü 'dünggüngünänü. Gati gu ngwü'rillä ärrri no yomon 'dar, ati gu ngwü'rillä ärrri no ati ngwüji gekaji ngwuyalu aar gekaji yoralu yu'rung ye ating je ü'rri'tänü, ati ngwü'rillä ape aar gwe ele ngwaalu ngwudadu poor.

30 A Yicu otacalu ngwuci, “Nga gwani yärü?”

Ngwuci, “Ngwüriny ngwüny gwani Gwu'tulunga.” Ndi ari gädi ngwü'rillä nono ngwonyadu.

31 A ngwü'rillä päci Yicungalu aar ci aa'ti nga gwunje dinga kibü'ril.

32 Ngenone, ngwüdr ngwuju gu ngwonyadu ndi enyalu geno nono. A no a ngwü'rillä päci Yicungalu ndi ari ngwuje dinga ngwüdränü. Ngwuje gäbici.

33 Aar 'tü gidiji aar äni ngwüdränü. A ngwüdr 'dar rükädä geno nono aar mi'ri'ti giyaanu aar i'däti.

34 Ngwo'ra ngwanni ngwuju ndi iye ngwüdrä aar engga yi'ral giyee yima ji no, aar abri aar bädiyi yi'ralalu pad giyündär a giyumil.

35 A ngwüji 'tüdä aar elada ndi ombaji ndi ari yiru ange yima ji. Anni ma aar obana ndi Yicu, aar mbuji dijü ndoo dima gu Yicu 'tüyi

ngwü'rillänü ndi jalu giyoranu yidi Yicu digenna ngwujayi ki'ranu. A je yedeny eny 'dar.

³⁶ Ngwüjji ngwanni ngwänggädi, aar enggaci ngwüjü ndi ari Yicu gwu'riya dijü nono ndoo awa.

³⁷ A ngwüjji määtä 'dar ngwaalu ngwoo anaku ma je gu yedeny eny, aar ci Yicung ngwugatani ngwaalinga ngwegen ngwele. No, a Yicu 'di'ri ngwäni gibälükänü ngwugatani ngwaalinga ngwoo.

³⁸ Dijji ndoo dima gu Yicu 'tüyü ngwü'rillänü ngwüpäci Yicungalu ngwuci nu, “Gäbüciny nda ele.”

A be Yicu 'donya ngwudinga ngwuci,

³⁹ “O'ra 'dunu ang ondaci ngwüjü yi'ral ye yanni yima je Ngwaalu ärrjji.” A dijji ndoo o're ngwondaci ngwüjü 'dar kündär yi'ral ye yanni yima je Yicu ärrjji.

*Giji gidi Yaruj a daw danni dümä
(Mätä 9.18-26; Murkuj 5.21-43)*

⁴⁰ Anni ma Yicu o'ra, a ngwüjji ape ngindeng anaku jar gu ndi dünici.

⁴¹ A be gur ge'te gani Yaruj obana. Nginde giru deleny didi ngwämrä ngwudi Ngwaalu. Ngwadaci Yicungalu giyoranu ngwümätädä goralu ngwuci ngwele 'dunu 'dünggün

⁴² ndi ari giji giru gera ge'te pu güngün gäti ngwüdläyü 'di na rom (12) gümä gadi ayi. Anni ma Yicu ji ndi ele, a ngwüjji ngwonyadu änänü 'dar gwadi aar ru'ti yora ye.

⁴³ Daw de'te diju gwanu diyü dirbä ngwüdläyü 'di na rom (12) ating 'derce yinälu. Ngwuti

ngwonyalu 'dar ngwätäng je ngwuje ge'te giyima, aa'ti be ngwuma burna ndi u'riyi nono.

44 A nginde ila ngwüjänü ngwila Yicung gilur'ranu ngwümätädä jürtädä gwudi dired no a yin yüngün düni.

45 A Yicu utalu ngwari, “Yärü gwanni gwakaniny nono?”

A ngwüji 'dar nyi'rini, a be Butruj ci, “Gwani doorta, ngwüji ngwonyadu ngwänängänü aar ang romadi nono nga be ari yärü gwakaniny nono.”

46 A be Yicu ari, “Diji de'te dakaniny nono. Nggwücänünü, anni ma yiima 'tü 'dünggüny.”

47 A daw lenge ndi ari dima 'tänälü, no ngwila dididi'ru ngwadaci Yicungalu giyoralu, ngwäyänü ngwüji 'dar, ngwondaci Yicung ndi ari diru dima akani nono na ndi ari awa no dima u'ri nono.

48 A Yicu ci, “Gera güny, ämnä gwunga 'dünggüny gwuma ang u'riyi nono. İndi gora gijaw.”

49 Gaji ganni gima ge Yicu ji ndi ondaci dayu, a diji ila dükäjäär ngwu'dun ngwudi gur nggoo giru gi'ra gidi ngwämrä, ngwuci, “Gera gwunga gima ayi, aa'ti äbänginä dortanu ba be.”

50 Anni ma Yicu 'dingini, ngwuci Yarujing nu, “Aa'ti yedeny ya ang eny, ämnä 'dogo 'dünggüny, ga u'ri nono.”

51 Anni ma Yicu obana kubanu, ngwetaci ngwüjü ndi aar ngwe äni gidrü, ngwügäbici 'dogo Butrujing je Yuwana gwe a Yagub a mbumbu gwudi gera na nanni.

⁵² A ngwüjji 'dar ngeno ji ndi ari aar runi. A je Yicu ci, "Ngaa 'ti aru, gera ga'ti ayu, gindru 'dogo."

⁵³ Ngindenga 'dar äri Yicung ngwimä anaku lingidäär gu ndi ari gera gayu.

⁵⁴ A be Yicu määtä kuy ngwurnidi, "'Di'ra gwani gera güny!"

⁵⁵ No a gera dibinä giyi'rany ngwü'di'rälü. A Yicu ondaci ngwüjü ngwuje ci, "Ätädär ngwony ngwere ngwuje eny."

⁵⁶ A papa na nanni gwüngün a je le ngwaalu elalu. A je be Yicu ondaci ngwuje ci aa'ti ngaa londaci ngwüjü ngwere yi'ral ye giyee yima ji.

9

A Yicu ükäji ngwo'ra ngwo ngwuru 'di na rom (Mätä 10.5-15; Murkuj 6.7-13)

¹ A Yicu urnida ngwo'ra ngwo ngwuru 'di na rom (12) gwüpäng ngwuje ätäädä yiima ngwuje ätäädä yelenya ndi 'tüyi ngwü'rillä 'dar ngwüjänü na ndi u'riyi ngwüjü dümdü nono.

² Ngwuje be dinga aar ele ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwani yeleny yidi Ngwaalu aar u'riyi ngwüjü nono.

³ Ngwuje be cani nu, "Aa'ti ngaa la apani gonyalu gere gani dilä, aa'ti ngaa la apani guura, aa'ti ngaa la apani dürädä aa'ti ngaa la pani gony gidi eny, aa'ti ngaa la pani ngwü'rinyä, aa'ti ngaa la gendani direda.

⁴ Ma ara je ngwüjji ämnü ma ara je ülläjälü yirnü ngwaalu ngwere ngwanni ngwadi gu äni,

ngaa jalu ngeno ngwu'dun ngwoo 'di ngaa 'dī'ri ngaa gatani gündärä nggoo.

⁵ Ma ara je 'ti ngwüjī ämnä ma ara je 'ti ülläjälü yīrnü, gatanar gündärä nggoo ngaa brotada dibu'ralu mbüny giyora yalu ndi inggidi ndi ari aa'ti ngaa linje otacalu bigänü."

⁶ A ngwoo'ra 'dī'ri aar ele ngwu'dunanu 'dar aar ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwujaw aar u'riyi ngwüjü nono ngwaalu 'dar.

⁷ A deleny dani Yirüdij dannī dimätī ngwaalinga ngwani Jälil 'dingina yi'ral 'dar yanni yärrī je Yicu. A yi'ral giyee dibajalu. Ndi ari gwu'dingina ngwüjü ngwoko ndi ari Yuwana gwuma 'dī'rä gwumidu

⁸ a loko ari İliyä gwadi ru gwuma o'ra, a loko ari dijir dimine dadi ru didi gidläng dima o'ra dimidu.

⁹ A Yirüdij ari, "Äny gwuma ü'ridä Yuwanang gi'ralu mbüny a be yiru ange giyee yi'dingini nje?" A nginde ji ndi minī gay ndi engga Yicung.

A Yicu iye ngwüjü ngwüü'ri tudini (5000)

(Mätä 14.13-21; Murkuj 6.30-44; Yuwana 6.1-14)

¹⁰ Anni ma ngwoo'ra ngwükäjäär je o'ra, aar ondaci Yicung yi'ral 'dar yanni yima aar je ärrä. A je Yicu apani aar ele jücü poor gito gito kündär gani Bid Jäyidä.

¹¹ A gu be ngwüjī lenge aar 'dī'ri aar je gwu-jani. A je Yicu ülläjälü ngwuje ondaci ngwuja'ri ngwani yeleny yidi Ngwaalu, ngwuje u'riyi nono lanni līminä ndi u'ri nono.

¹² Anni ma ngwaalu ru degera, a ngwoo'ra ngwoo ngwudi Yicu 'di na rom 'donggaci aar ci, "Ca ngwüjü aar 'di'rî aar o're ngwu'dunanu a ngwuburanu gito gito ngene aar mîni ngwony ngwudi eny aar mbuji ngwaalinga ngwudi ndri ndi ari a gilo ngwaalu ngwudadu ngene."

¹³ A je be Yicu ci, "Nga nga ätädär je ngwony ngwere aar je eny."

Aar ci, "Nyängä läti 'dogo yona tudini na ngwuum rom, manari 'dogo nyii ele nje illijä 'dar ngwony ngwudi eny."

¹⁴ Ngwanni ngwuju ngwuru ngwur ngwa ru nono ngwüü'rî tudini (5,000).

A Yicu ci ngwo'ra ngwüngün nu, "Car ngwüjü aar jalu gi'du küü'rî rom na 'di küü'rî rom na 'di."

¹⁵ A je ngwoo'ra ärrî a ngwüjî 'dar jalu.

¹⁶ A Yicu apa yona giyoo tudini a ngwuum ngwoo rom ngwü'di'riyi ngwäy ngwombajidi kerala ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu, ngwuje ü'ränü ngwuje ätädä ngwo'ra ngwüngün aar je gege-naci ngwüjü.

¹⁷ Aar eny 'di aar pe 'dar. Anni ma aar je utalu ngwanni ngwuma jalu ngwü'rî'tinänü aar je ape yi'ramanu* 'di na rom yonyadala.

*A Butruj 'täji Yicungalu
(Mätä 16.13-19; Murkuj 8.27-29)*

¹⁸ A Yicu ji ndi otaci Ngwaalingalu gwe'te pu. Aar ji ngwoo'ra ngwe ngwüngün. Ngwümäätä ngwuje otacalu ngwuje ci, "Ngwüjî ngwati ari äny gwani yäru?"

---

* **9:17** 9.17 Yi'ral giyee yaru yüpä Ngwüyäwüd.

19 A ngwoo'ra ci, “Loko lati ari nga gwuru gwani Yuwana Almamadan a loko ari İliyā, aar be ari loko nga gwuru dijir de'te didi luubung gidlä dima o'ra dimidu.”

20 A je be Yicu ci, “Nda mine nga nga laru äny gwani yärü?”

A Butruj ci, “Nga gwuru gwanni Gwubrutar yelenya gwudi Ngwaalu.”

A Yicu ondaji gwani dirbä na yi'rany yüngün (Mätä 16.20–28; Murkuj 8.30–9.1)

21 A je be Yicu girinya ngwuje ci nu, “Aa'ti ngaa londaci dijälü dere ngwuja'ri ngwe ngwee.”

22 Ngwuje ci nu, “Giji gidi Dijji dümnä gadi iyï dirbä dipa na ngwü'dünyini ndi mbumbunga na ngwur'dal gwanni ngwuru ngweleny na ngwoorta gwudi yobo ga aar 'rinye a be ga jalu yomon tä'röl ga Ngwaalu 'di'riyälü gimidu mana.”

23 A je Yicu ci 'dar nu, “Manari gwere gwanni gwüminä ndi aar nyi gwujani, gäbicä ngwudodana ligo'ro lüngün ngwämnä ndi mbuji dirbä yomon reny aar nyi gwujana nono ämniny gu ndi iyï dirbä kü'ri gimamindanu.

24 Gwanni gwüminä ndi gilängidiyi ligo'ro lüngün ling dudiyi a be gwanni gwadi dudiyi ligo'ro lüngün lani äny, ling gilängidiyi.

25 Dijji da mbuji ange manari dima bile didläyälü pipi'ri'ti ngwube geraji ligo'ralu lüngün?

26 Manari gwere gwanni gwadi yaaru ape ngwüji 'dünggüny, a ndi ondaji gwani äny, Giji gidi Dijji dümnä gaji ga yaaru ape 'to

'dünggüngün komon ganni gading ge o'ra gidi näji gwüngün na näji gwudi Ngwaalu a gwudi yi'rr yanni yiju'ru.

²⁷ Nggwa je ci, 'di'didanu ndi ari loko gilo ngene la'ti la ayi 'di aar enggani yelenya yidi Ngwaalu."

*Näjinä gwudi Yicu
(Mätä 17.1-8; Murkuj 9.2-8)*

²⁸ Anni ma Yicu medaji yi'ral giyee aar jalu yomon 'dübä, ngwoda Butrujing je Yuwana gwe na Yagub aar allu kenala ndi otaca Ngwaalingalu.

²⁹ Anni mung ji ndi otaci Ngwaalingalu, ngwümäätä ngwugwurli ngwuru ngwäyänü 'ter a ngwured ngwüngün gwurli aar bidi pupu'rul aar enyanu nggäm nggäm.

³⁰⁻³¹ Ngwüji rom Müjängä İliyä gwe 'tädlü. Näji gwe gwudi Ngwaalu aar ondaji Yicunga le gay ge ganni gading ge ayi ndi medaji buping gwudi Ngwaalu kündär gani Üräjälim.

³² Butrujinga ngwoo'ra ngwe ngwanni ngwändäär le, aar ji ndi ir'dätälä. A be anni ma aar gata ngwäyälü, aar engga näjing ngwüngün a ngwüjü ngwoo rom ngwüdünäär le.

³³ Anni ma ngwüji ngwoo rom ji ndi gatani Yicung, a Butruj ci Yicung nu, "Gwani doorta, yijaw ndi ar ji ngene. Ar pä yä'tä tä'rıl, gunga ge'te, ge'te gidi Müjä, a ge'te gidi İliyä." Butruj ngwa 'ti lingidi ndi ari gwuju ndi araa.

³⁴ Anni ma mung ji ndi abingi no, a gibä'rü gätinälä ngwuje 'rinyäjälü. A je yedeny eny anni ma je gibä'rü 'rinyäjälü.

35 A dulu üllä kibä'ranü ngwara nu, “Giji güny giru nggee ganni gäbriny. 'Dinginar 'dünggüngün.”

36 Anni ma dulu düni, a Yicu mbüjini jücü. A ngwoo'ra ngwüngün gwugwundi yi'ral ye giyoo yima ji. Aar 'ti ondaca dijü dere yi'ral giyee giyomon giyoo yanni yima aar ji engga.

*A Yicu u'riyi gijü dī'rillā nono
(Mätä 17.14-18; Murkuj 9.14-27)*

37 A bigänü nggwoo, anni ma Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün tä'ril üllädälü kenala, aar mbudi ngwüjängä le ngwonyadu.

38 A diji de'te ngwüjänü ürrä dula ngwara, “Gwani doorta, nggwa ang määtäda goralu, änggädi kuni gijü güny giralu ge'te pu!

39 Gati ngwü'rillä aw nono ngwümü'ri dulalu 'dür nu, ati aar ape aar gatu ngwi'di ngwüpüdinälü ngwü'tiyi ngwabeny ngwulem ati aar gu määtä no aar 'ti gäbicä nunnu ga gatu düwälü pe'red ati aar ätiyi ngwämmä.

40 Nyi be ci ngwo'ra ngwunga aadi aar gu 'tüyi dī'rillänü aar 'ti be äti yiima.”

41 A be Yicu ari nu, “Nga gilee liru ngwüji ngwa'ti äti ämning, ngaa 'ti rüdi yigor ye'te pu. A ladi gu ji jadu nga je dünici? Ila giji ge gunga ngene.”

42 Anni ma giji ji ndi ila, a dijego'rr obedalu nggatalu gidiyängälü ngwäyini ngwü'tiyä ngwabeny ngwulem. A Yicu girinya dī'rillä ndoo, ngwu'riyi gijü nono nggwä'räci papang gwüngün.

43 A ngwüjü 'dar a je yiima yidi Ngwaalu dibiya.

*A Yicu ngwondaji mana gwani yi'rany yüngün
(Mätä 17.22-23; Murkuj 9.30-32)*

A anni ma ngwüji ji na ndi dibi, a Yicu ci ngwo'ra ngwüngün nu,

⁴⁴ “Aa'ti ngaa la dodani ngwuja'ri ngwee ngwadi ji ngwe ci gweneno. Giji gidi Dijji dümnä ga aar määtä ga aar ätäädä ngwüjü.”

⁴⁵ Aa'ti be ngwoo'ra ngwüngün lüngidi ndi ari gwaraa. Yi'ral giyee yändälü nunnu aa'ti ya aar je lenge. A je yedeny eny ndi aar otacalu ngwuja'ri ngwe ngwee.

*Yärü gwuru gwanni gwupana
(Mätä 18.1-5; Murkuj 9.33-37)*

⁴⁶ A ngwoo'ra ngwudi Yicu ji ndi garnati ndi ari yärü gwuru gwanni gwupana 'denggenanu.

⁴⁷ A Yicu lenge yigor yegen, ngwümäätä ngwoda gijü ganni goko ngwüdünäjälä 'dünggüngün.

⁴⁸ Ngwuje be ci nu, “Gwanni gwati ämni gijü nggee goko ngwüriny ngwüny, gwatiny ämni, a gwanni gwuny ämni, gwämnä ngindeng 'to gwanni gwükäjiny. Ndi ari gwanni gwoko gu'ru 'danggalanu ku, gwuru gwanni gwupana gu'ru.”

*Gwanni gwata je 'ti inijä nggwo ar le
(Murkuj 9.38-40)*

⁴⁹ A Yuwana ci Yicung, “Gwani doorta, nyii lānggädi dijü de'te ndi 'tüyi ngwü'rillä ngwüjü nono ngwüriny ngwe ngwunga nyii be ru gwadi etaci ndi ari nu da'ti ar le.”

⁵⁰ A je Yicu ci nu, “Aa'ti da aang etaci ndi ari gwanni gwa'ti nje inijä, nggwo ar le.”

A ngwüji ngwudi Jamirang 'donya Yicung

⁵¹ Anni ma gaji ji gito gading ge o're kerala, a Yicu mi'rini ki'ra ngwü'di'ri ngwelada Üräjälim.

⁵² Ngwükäji ngwüjü aar madini aar ele kündär gidi Jamirang aar ja'rimaci yi'ral 'dar aar je gi'tiji mama.

⁵³ Aa'ti be ngwüji ämnä ndi ge'te giyirnü ngenone ndi ari gwändi gwadi elada Üräjälim.†

⁵⁴ Anni ma ngwoo'ra ngwani Yagubinga Yuwana gwe engga yi'ral aar gu ru no, aar ci, "Gwani Doorta, a gwümini nje nyii ci Ngwaalinga ngwuje dingaca ligä kerala ngwuje u'diye?"‡

⁵⁵ A Yicu gwurlalu ngwuje girinya.§

⁵⁶ A Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün 'di'ri aar 'dongga kündär gi'ter.

Yiru ange ya je mbuji ndi gwujani Yicung

(Mätä 8.19-22)

⁵⁷ Anni ma aar ji ndi ele kay, diji de'te ci Yicung nu, "Nggwa ang gwuji ngwaalu 'dar ngwadi a gu ele."

⁵⁸ A Yicu ci nu, "Yar'tum yäti ngwubangu ngwadi aar gu ji a yi'ra äti ngwü'rü'tilä, a be Giji gidi Dijji dümnä ga'ti äti ngwaalinga ngwading gu jalu ngwugatu düwä."

⁵⁹ A Yicu ci dijü de'te mana, "Gwujiny."

---

† **9:53** 9.53 Ngwüyäwüd na Ngwujamir lati 'ti amatanu. Ngwüyäwüd ngwati äpiji Ngwaalinga yobo Üräjälim a be Ngwujamir äpiji Ngwaalinga yobo ngwaalu ngwegen. ‡ **9:54** 9.54 Yoko yati ari, "Anaku aru gu İliyä." 2 Ngweleny 1.9-15 § **9:55** 9.55 Yoko yati ari, "Nga la'ti lingidi ndi ari ngaa liru lidi ligi'rim lindi ne. Ndi ari Giji Dijji dümnä ga'ti indädi ndi dudiyi ngwüjü ngwube ilada nding je gilängidiyi."

A be dji ndoo ci, “Gwani deleny, gwerre gwerre gäbiciñy nyi o're nyi gata papang gwüny.”

⁶⁰ A be Yicu ci, “Gäbica je lanni layu aar gatu ngwüjü ngwegen ngwanni ngwayu. İndi nga ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwudi yeleny yidi Ngwaalu.”

⁶¹ A dji de'te mana ci, “Nggwa ang gwuji gwani deleny, gäbiciñy gwerre gwerre nyi o're nyi aganna ngwüjü ngwüny gidrü.”

⁶² A be Yicu ci nu, “Gwere gwanni gwati ape gimena ngwube ombanalu gwodan, gwa'ti gwa mbuti ndi ape yiuru giyelenyanu yidi Ngwaalu.”

10

Ngwoo'ra ngwükajäär je 'di kwo'ra tä'rıl na rom (72)

¹ Anni ma yi'ral giyee medadi, a Deleny dani Yicu äbrı ngwüjü mana 'di kwo'ra tä'rıl na rom* ngwuje ükäji rom rom ngwuje mädiñyi aar ele giyündär a ngwaalu 'dar ngwading gu ele.

² Ngwuje ci, “Yon giyo yirälü kirunyanu, a be ngwäänü ngwa'ti onyadu ngwanni ngwadi uni, yäy gu no, otacar Delenyalu didi giruny ngwükäji ngwäänä aar ele girunyanu güngün ndi uni yona.

³ İndär! Nggwükäjä je ngaa ru nono ngwan-gala ngwele ngwoko ngaa ji ngwümüdänü.†

⁴ Aa'ti ngaa la pani ngwürädä, ngwüdän, aa'ti ngaa la düni ndi aganni djiü dere kay.

* **10:1** 10.1 Ngwuja'ri ngwoko ngwati ari küü'ri tä'rıl na 'di.

† **10:3** 10.3 Läng gilee liru ginyen gidi pooring gati eny ngwan-gala ngweny yo'ra.

⁵ Ngwu'dun ngwere nggwa gu äni, gwerre gwerre agannar ngwüjü, 'A adatalu ji ngwu'dun ngwee.'

⁶ Manari diji ju ngeno däti ämning gwudi adatalu, gäbücär aganning gwalu ngwudi adatalu ngwuji 'dünggüngün, mung erne, ara je o'raca.

⁷ Ngaa jalu ngwu'dun ngwoo, aang iyï aang eny ngwony ngwere ngwadi ara je ätäädä, ndi ari däänü dati aar ätäädä gu'ru güngün. Aa'ti ngaa la landalu ngwu'dun ngwu'dun.

⁸ Gündär gere ganni ga gu äni, ma ara je ngwüji ge'te giyirnü, itär ngwony ngwanni ngwadi ara je gi'tijälü ngwäyälü.

⁹ U'riyar ngwüjü nono ngwanni ngwümä kündär nggoo nga je ondaci nga je ci nu, 'Yeleny yidi Ngwaalu yima ja gito 'danggalu.'

¹⁰ Ma be ari ngaa lima ele kündär gere ma ara je be 'ti ülläjälü yirnü, 'tüdär ang ele ngwayalu poor aang ari,

¹¹ "Di 'to dibu'ra didi gündär galu dannii diminje 'di'rä yora nono, da ara je brotada nono. Diwayinar be ndi ari yeleny yidi Ngwaalu yima ji gito 'danggalu.'

¹² A nggwa je ci ndi ari gomon nggä'di, ngwüjü ngwudi Jaduming ngwa inädäni Ngwaalinga ngwüji ngwudi gündär nggoo!"

Yündär yanni ya'ti ämnä

(Mätä 11.20-24)

¹³ "Wäjäj bi kündär gani Kürüjin! Wäjäj bi kündär gani Bid Jäyidä! Adinari a yiima yanni yärrinä 'danggalu, yärrä je ngwüjü ngwudi Jür na Jäyidä, ngwüji ngwegen ngwadi jo'renyana 'tu'tu

luubu ngwadi bäläni ngwaaru nono aar genne gïmä rä‡ ndi inggidi ndi ari ngwuma jo'renyana giyi'ral yegen yanni yiki!

¹⁴ Gomon gidi pi yelenya, ngwüji ngwudi Jür na Jäyidä ngwa inädäni Ngwaalinga 'danggalu.

¹⁵ A mine nga nga lidi gündär gani Kaprnawum! Ngaa lige'taja ndi ari ngaa ladi allu kerala? La je gatu ngaa ülli gidel didi yi'rany!"

¹⁶ A Yicu ci ngwo'ra ngwüngün nu, "Gwere gwanni gwada je geraci läni ngwu'dingini, gwuny 'dinginiji, gwanni gwa je 'donyaci, gwuny 'donyaci 'to, a gwere gwanni gwuny 'donyaci, gwu'donyaca ngindeng gwanni gwükäjäny."

O'ra gwudi ngwoo'ra 'di kwo'ra tä'r'il na rom

¹⁷ A ngwoo'ra ngwoo ngwuru 'di kwo'ra tä'r'il na rom o'ra lijayanu gwulleny. Aar ci Yicung, "Gwani Deleny, 'di ngwü'rillä ngwu'dengenaci nje minje girinya ngwüriny ngwe ngwunga!"

¹⁸ A je Yicu ci nu, "Äny gwänggädi dijego'ro di'dü kerala nono gwele ma gere enyanu.

¹⁹ 'Dinginar! Äny gwuma je ätäädä yelenya ndi ari ngaa ru'ti ngwüüngäyü a ngwümü ngaa dami yiima 'dar yidi güwän galu, gong gere ga'ti ga je akani nono.

²⁰ Aa'ti be ngaa la jayanu nunnu ngwü'rillä ngwu'dengenaca je, ngaa be jayanu 'dogo ndi ari ngwüriny ngwalu ngwuma üllini kerala."

---

‡ **10:13** 10.13 Ma Ngwüyäwüd jalu gïmä rä, ngwati genne ngwureda ngwug'raar je ngwoola ngwe ngwudi yoo'ra aar ru nono juwal.

21 Kaji nggoo, a Lig'i'rim lanni Liju'ru onyadi Yicungala ngwujayanu ngwari, "Papa gwanni gwuru Deleny didi gerala na diyäng! Nggwa ang ci yäy 'tu ndi ari yima je äñijäji ngwüjalü giyee ngwanni ngwubebera ngwülingidi, yima je be 'täci yijälü yanni ya'ti lingidi. Yäy, gwani Papa, yiru gu anaku minä je gu."

22 Ngwube ari, "Yi'ral 'dar yima aar nje Papa gwüny ätäädä. Gwere gwa'ti gwülingidi Gijü a be Papa ru 'dogo. Na gwere gwa'ti gwülingidi Papang a be Giji ru 'dogo na lanni lima je Giji utanu ngwuje 'täci Papangalu."

23 A be Yicu gwurlada ngwoo'ra ngwüngün ngwuje ondaci rung rung ngwuje ci, "Lonjaca je ndi aang engga yi'ral giyee yänggädä je.

24 Nggwa je ci ngwüjir ngwudi Ngwaalu ngwonyadu na ngweleny ji ngwanni ngwüminä ndi engga yi'ral giyee yänggädä je, aar je 'ti be änggädi, na ndi 'dingini ngwuja'ri ngwanni ngwu'dingina je, aar je 'ti be 'dingina."

A mi'ri ngwuja'ri ngwani Dijamir danni dijaw

25 A doorta de'te didi yobo yidi Müjä andada ngwüminä ndi idäji. Ngwuci nu, "Gwani doorta, nggwadi ärrä ange nunnu nyi mbuji miding gwudi gwur'taling?"

26 A Yicu ci nu, "Yobo yidi Ngwaalu yüllinä yaraa? Yilingidä je yaraa?"

27 A gur ci yaru nu, "Ämnä Delenya diru Ngwaalu ngwunga ligor le lunga ku, a ligo'ro le lunga ku a yiima ye yunga ku, a ya'rany ye yunga

ku. Nga be ämnï gwanggalu nono ata gu ämnï ligo'ro lunga.”

28 A Yicu ci, “Ngwuja'ri ngwunga ngwäti ngwäyänü ärrï je gu a gwa be mbuji miding.”

29 A be doorta didi yobo yidi Müjä mïni ndi gwällini ligo'ro lüngün ngwube ci Yicung nu, “A mine diweengga diru ange danni dadi nyi ämnï?”

30 A Yicu mï'rici ngwuja'ri ngwee, “Luubu, gur ge'te güllü Üräjälim gadi ele ngwaalu ngwani Ariya, a ngwu'ram mbuji aar gwalla ngwureda aar pädänälü aar gatanalu giju ligoranu.

31 A määtä a dir'dal de'te üllä kayalu nggoo a be anni mung engga guru, ngwugwurli ngwumillidi gay 'ter.Š

32 A Dillawi ila 'to kayalu nggoo anni mung engga ngwugwurli ngwumillidi gay 'ter.

33 A be diji diru Dijamir dändi dilä kay nggoo ngwila ngwumbuji guru nggoo gipidäär anni mung engga ngwinä.

34 Ngwu'dongga 'dünggüngün ngwuyi ngwämmä nono di'rica de ngwüdütä yila ye ngwugiki ngwape ngwalliji kindü'ralä güngün ngge ele ngwu'dun ngwudi yirnü ngwombaji.

35 Bigänü ngwugwalli dinar rom ngwätädä guru gidi ngwu'dun ngwudi yirnü ngwuci nu, 'Ombaja, miny o'ra gay ge nggee, gwa ang ätäädä gwere gwanni gwa ang dodaji 'dünggüngün.' ”

10:27 10.27 Täjinïyä 6.5   **10:27** 10.27 Ngwullawi 19.18

Š **10:31** 10.31 Dir'dalinga Dillawi de liti je yedeny ndi akani guru nono nggo gipidi ngwu'ram nunnu la rngi. 'Dün lati äpiji Ngwaalinga yobo aar 'ti nana ndi rngi.

³⁶ A be Yicu mi'rä ngwuja'ri ngwee ngwuci, "Giligoranu lunga, yärü gwuru gwanni gwuma ru diweengga gidiji ndoo dipidi ngwu'ram?"

³⁷ A doorta didi yobo ari, "Danni dänädi."

A Yicu gwä'räcänü ngwuci, "Indi be a je gu ärrü 'to no."

Märiyäm na Marja

³⁸ A Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün ji ndi ele aar gwoda gay gegen, aar obani kündär ge'te ganni giju gu daw dani Marja ngwuje ülläjälü yirnü 'dunu 'dünggüngün.

³⁹ Marja gwäti gwenggen gwuru gera gwani Märiyäm gwanni gwujalu giyoranu yidi Yicu ngwugeraji läni ngwuja'ri ngwondajing je.

⁴⁰ A be ligor mi'räci Marjang yiranu yonyadu yading je ärrü. No ngwü'di'rälü ngwuci Yicung nu, "Gwani Doorta, a gwa'tiny gu ge'taja ngwäyänü ndi ari gera giru gwänggäri giminy gatana ndi ape yiiru jüco? Ondaca ngwila aar nyi gendaci guy."

⁴¹ A be Yicu gwä'räcänü ngwuci nu, "Marja, Marja! Ligor lipicängä giyi'ralanu yonyadu.

⁴² A be yi'ral yiru gu'ru ge'te pu 'dogo yimininä, Märiyäm gwuma ape gu'ru ganni gijayana ganni ga'ti ga ar apada."

11

Awa ndi otaci Ngwaalingalu (Mätä 6.9-13; 7.7-11)

¹ Gomon ge'te, Yicu gwuju ndi otaci Ngwaalingalu ngwaalu ngwe'te, a be anni mung medaji, a

be doo'ra de'te otacalu ngwuci nu, “Deleny, enggaci nje ngwuja'ri ngwudi otaci Ngwaalingalu anaku enggaca gu Yuwana ngwo'ra ngwüngün.”

² A je Yicu ci nu, “Manari ngaa lima otaci Ngwaalingalu, ngaa be ari ngwuja'ri ngwee, 'Papa,* a ngwüriny ngwunga jü'rini a yeleny yunga ru.

³ Ätädi nje yona yidi eny gilingen.

⁴ Düdäniji nje ndi apepe gwäri gwanni gwuki ndi ari 'to nje düdänijänü lanni lati nje äpiji gwanni gwuki.

Na aa'ti nga gwonje okta ndi idäji nje be 'tüyi giyi'ralanu yidi dijego'rr.' ”†

⁵ A je be Yicu ci nu, “Diji dindi ne danni däti dimada ngwube elaci diligeny danu ngwuje ci, 'Dimaad 'di'rä nyi ätäda yona tä'räl dämjä

⁶ nggwäti dimada düny dindi gwenene ngwaalu ngwolanu nyi 'ti be äti yona yere yadi nje ätä.'

⁷ Ngwube ondaca gidrü ngwuca, 'Nyi 'ti äbinginänü nyi gwuma längiti yiji yima ndri. Nggwa'ta be mana gwa 'di'rä.'

⁸ Nggwa je ci ndi ari mung 'tina 'di'rü nunnu ngwätäda yona yidi eny ndi ari gwuru dimad düngün, gwa 'di'rä ying je ätäda 'dar yanni yiminäng je gwani digi'rini gwüngün 'dünggüngün.

⁹ No ngwuje be ci, utaralu la je ätäda. Mınär ngaa la mbuji. Pidär längirü la je igitacälü.

---

* **11:2** 11.2 Yitab yoko ati ari, “Papa gwäri gwanni nggwo kerala.” † **11:4** 11.4 Yitab yoko yati ari, nje be ü'rälü yi'ral yanni yiki.

10 Ndi ari gwanni gwa utalu, gwa aar ätäädä, gwanni gwa minä, gwa mbuji na gwanni gwa pi längirü, gwa aar igitacälü.

11 Papa gwändi ne gwere 'danggalanu gwanni gwa giji güngün otacalu ndi ari giminä duuma ngwube ätäädä düüngäyü?

12 Na ngwotacalu gonyo ge ngwube ätäädä dümü?

13 Ma be ari nga nga ke gwe gwalu lati lenge ndi angidaci yijü yalu angidajing gwanni gwujaw a be ya ru'tana ndi Papa gwalu gwudi gerala ndi angidaci ngwüjü Lig'i'rimä lanni Liju'ru ngwanni ngwati otacalu!"

Yicu na Digego'rr

(Mätä 12.22–30; Murkuj 3.20–27)

14 A Yicu ji ndi 'tüyi di'rillä kuranu gägäbicüng ngwuru dä'räng. Anni mung 'tüyi, a gur ondaji. Anni ma ngwüji ngwonyadu engga aar dibi.

15 A be ngwoko 'denggenanu ari, "Bäljübül‡ gwuru nggwee gwanni gwuru deleny didi ngwujego'rr ngwanni ngwati 'tüyi ngwujego'ro."

16 A ngwüji ngwoko idäji aar otacalu nding je enggaci yi'remna yere kerala.

17 A Yicu lenge ngwuja'ri ngwegen ngwani ngwuju giyi'ranu yegen, ngwuje ci, "Gen ganni gü'ri'tinä yelenyanu, ga geradalu, a ngwu'dun ngwanni ngwü'ri'tinänü ngwa i'di.

18 Ma be ari dijego'rr dü'ri'tinä yelenyanu, awa a be yeleny yüngün mätinälü? Ndi ari nga nga

---

‡ 11:15 11.15 Bäljübül ngwüriny ngwu'ter ngwudi dijego'rr ngwani deleny didi ngwujego'rr.

lati ari äny gwati 'tüyï ngwujego'ro yiima yidi Bäljübül.

19 Ma be ari äny gwati 'tüyï ngwujego'ro Bäljübül gwe a be yïjï yalu ngwati aar je 'tüyï ange nggwe? Yïjï yalu ya je be picï yelenya ndi ari ngwuja'ri ngwalu ngwuru 'tur.

20 A be manari äny gwati 'tüyï ngwujego'ro yiima ye yidi guy gidi Ngwaalu, yeleny yidi Ngwaalu yima je gu obananu."

21 A je Yicu ci, "Ma dijï danni dojemana nono etadi ngwu'dun ngwüngün digwodananu, ngwong ngwüngün ngwati jayi nono.

22 A be manari dijï danni dojemana nono dima määtä ngindeng ngwudami ngwapada ngwäbländi ngwüngün ngwanni ngwügätädïng gu ngwäyänü, ngwapada ngwony ngwüngün ngwuje giginanu 'dar."

23 A je Yicu ci, "Gwanni gwa'ti nyii gwe, gwuru güwän güny. Na gwanni gwati nyii gwe 'ti gwä'räjä gi'du, gwuru gwanni gwati bädälü."

24 Ngwari, "Manari di'rillä dima 'tü gidijänü, dati ele ngwaalu ngwanni ngwa'ti äti yaanu nggu landalu ngwüminï ngwaalinga ngwanni ngwading gu obe düwä de. Manari ngwuming je 'ti mbuja ngwube ari, 'Äny gwa be kwoyalu ngwu'dun ngwugatani nje.'

25 Mung o're ngwuje mbuji ngwübrütinälü ngwügilicïnälü.

26 Ngwo're ngwapana ngwü'rillä ngwu'ter ngwanni ngwukana 'dünggüngün aar ila aar

äni 'dünggüngünänü a dji ndoo kani giyi'ral yüngün giyi'ral yüngün yidi gwerreng."

²⁷ Anni ma Yicu ari ngwuja'ri ngwe, a daw de'te ngwüjänü ara, "Lonjaca nanning gwanni gwülingitängä aar ang i'riyi!"

²⁸ A be Yicu ci, "Lonjacaar je manni lanni lati 'dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu aar je 'dengenaji!"

*Gi'remna giru yiima ndi Yunan
(Mätä 12.38-42)*

²⁹ Anni ma ngwüji ji ndi gendada ngwonyadu, a je Yicu ci, "Gimad nggee giki giminä yi'remna yanni yiru yiima ar je enggaci. Yere ya'ti ya aar je mbuji ar je enggaci 'dogo yani dijir didi Ngwaalu dani Yunan.§

³⁰ Anaku rung gu Yunan gi'remna ngwüjänü ngwudi Niniwäng, 'to Giji gidi Dijir giru gu 'to no kimadanu nggee.

³¹ Deleny diru daw didi gen Kaama* da ji da 'di'ra da aar dünäti gimaad ge nggee komon gidi pi yelenya yidi gwur'taling ngwuje pidiyi yelenya. Daw ndee diru deleny dindi 'tu'tu ngwaalu ngwolanu gwerre ndi 'dingini bebereng gwudi Jiliman. A be gwenene ngene, nggwo be gwanni gwupana gu'ru ndi Jiliman.

---

§ **11:29** 11.29 Ngwaalu ngwükäjä dijirä dani Yunan ngwondaci ngwüju ngwudi Niniwä nunnu aar jo'renyana. * **11:31** 11.31 Deleny ndee diru daw diru didi gen gani Jibä. 1 Ngweleny 10.1-10; 2 Agibar Ayam 9.1-12. Gen nggee laru giju ken gani Yämän.

³² Ngwüjji ngwudi Niniwäng ngwa ji ngwa 'di'ra komon gidi gwur'taling ngwüjngä le ngwudi gimaad nggee na ngwa aar je pidiyi yelenya. Ndi ari ngindenga anni ma je Yunan ondaci lima 'dingini ngwuja'ri ngwanni ngwucu je ngwe aar jo'renyana. A be gwenene ngene, nggwo be gwanni gwupana gu'ru ndi Yunan.”

Buri gwudi ngwanginu
(Mätä 5.15; 6.22-23)

³³ “Diji dere da'ti dati muji ligä gilamba ngwube ge'tada ngwaalu ngwä'tüdi ngwading gu o'rralu ya ngwügwü'rübäjälü gimo ge. Lating manni ape ngwalliji kudinala nunnu a ngwüjji ngwanni ngwati ändä aar engga buri.

³⁴ Ngwäy ngwunga ngwuru nono buri gwudi o'rralu ngwanginanu ngwunga. Ma ngwäy ngwunga jayi, ngwanginu ngwunga 'dar ngwa o'rralu nono buri. Ma be ari ngwäy ngwunga ngwa'ti jaw, ngwanginu ngwunga 'dar 'to ngwa ru dirim.

³⁵ Arngana be mama ndi ari buri 'dunggunga aa'ti gwa ru dirim.

³⁶ Yäy gu no manari ngwanginu ngwunga 'dar ngwitanü nono buri, ma aar 'ti ju ngwere ngwanni ngwuru dirim, ngwa o'rralu 'dar nono ati gu buri enyanu aar ang o'rracalu.”

A Yicu girinya Ngwübärriji na ngwoorta ngwudi yobo
(Mätä 23.1-36; Murkuj 12.28-40)

37 Anni ma Yicu medaji ondajing, a gur giru Dibärriji urnidi yirnü 'dunu 'dünngüngün nunnu aar gwe eny. A nginde ele ngwujalu.

38 A be anni ma gur nggo giru Dibärriji engga ndi ari Yicu gwa'ti unu ngwuy nono gwerre gwerre anaku aru gu dímürä ngwube eny, ngwobalu ndir.

39 A Deleny ci nu, “Nga nga liru Ngwübärriji, ngaa lati uyi ginya nono gidi yaw aang uyi ginyanu gidi eny a be nginä'dänü ngaa be onyadi yubananu ngaa onyadi yijego'ranu.

40 Wä ngwe'rr ngwee! Nga nga la'ti lingidi ndi ari gwanni gwuge'ta ngwangina poor, gwuru 'to gwanni gwuge'ta ngwangina nginä'däno?

41 A be nga nga, ätädar ngwüjü gwanni ngwuru ngwuwayi ngwony gwanni ngwo kutranu na kinyanu galu gidi eny ngwong 'dar ngwa be ju'ri.

42 Wäjaj bi Ngwübärriji! Nga nga lati gwalliji Ngwaalinga gi'ra gidi nana na ngwüjirtän na ngwuwa 'dar gwanni ngwati 'tü ngwartanu ngaa be dudanu ndi übidiyi ngwüjänü ngaa 'ti äti ämning gwudi Ngwaalu. Yaadi jayani ndi a je ärrä giyee gwodan ngaa je 'ti dudanu giyoo yiru gi'ra.

43 Wäjaj bi Ngwübärriji! Nga nga lati ämni ndi abrada ngwudu'ri ngwüjadälü ki'ra gweere ngwämrä ati aar je ngwüji aganni ngwaalu ngwudi ngwiliny.

44 Wäjaj bi Ngwübärriji na ngwoorta! Nga nga liru nono ngwumomo gwanni ngwü'rinyänälü ngwati gu ngwüji elala aar 'ti be lingidi ndi ari ngwuru ange ngwo nginä'dänü.”

⁴⁵ Anni ma gu doorta de'te didi yobo 'dingini no, ngwümäätä ngwuci, “Gwani doorta ma gu ari no, nga gwüllüdi nje 'to.”

⁴⁶ A Yicu ondaci, “Wäjäj bi ngwoorta ngwudi yobo nga nga lati üpiyi ngwüjü ngwony ngwanni ngwüni ngaa je 'ti be allija gomom nono galu.

⁴⁷ Wäjäj bi gwani nga nga lati aci ngwumomo ngwudi diwayini ngwüjirä ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwü'rinyiti je papanga lalu.

⁴⁸ No nga nga ligwällinä papang je lalu giyi'ral yanni yärrär je. Ngindenga li'rinyiti ngwüjirä ngwudi Ngwaalu a be nga nga aci ngwumomo ngwegen.

⁴⁹ No a be Ngwaalu gwari bebere gwe gwüngün, 'Linje ükäci ngwüjirä a ngwo'ra ngwükäjäär je, ngwoko ngwa aar je 'rinye na ngwoko ngwa aar je linyni.'

⁵⁰ Yäy no ngwüji kimaad nggee ngwa ji ngwa aar je otacalu yin ye yidi ngwüjir 'dar ngwudi Ngwaalu yanni yirädälü 'tu'tu anaku ge'ta gu Ngwaalu didläyü,

⁵¹ 'tu'tu yin yidi Äbiil 'di aar obani giyin yidi Jäkärüyä† gwanni gwü'rinyitäär gidiliganu gidi gobo na dagad. Yäy nggwa je ci ngwüji ngwudi didlä ndee ngwa ji ngwa aar je otacalu ngwuja'ri ngwe ngwee 'dar.

⁵² Wäjäj bi 'danggalu liru ngwoorta ngwudi yobo, nga nga lima längiti längirü ladi le ngwüji lenge Ngwaalinga, ngaa la'ti ändi na ngaa lima etaci ngwüjü ngwanni gwadi äni ndi äni.”

---

† **11:51** 11.51 Äbiil gwuru gwanni gwü'rinyitär gwerre gwerre a be Jäkärüyä ru gwanni gwü'rinyitärälü gwodan. Täküwin 4.8; 2 Agibar Ayam 24.20-21

⁵³ Anni ma Yicu gatani ngwaalinga ngwo, a ngwoorta na Ngwübärriji 're ngwäy aar uki Yicung nono aar otacalu ngwuja'ri ngwe ngwonyadu.

⁵⁴ Ngindenga gwukar nono nunnu ngwü'tüyä ngwuja'ri ngwere ngwulemanu ngwüngün ngwannu ngwuki nunnu aar gu mbojaji gay aar määtä.

12

Arnganar ngwüjü ngwannu ngwuru yigoranu rom

(Mätä 10.26-27)

¹ Gaji ge nggoo, a ngwüji ji ngwonyadu 'di aar ro'tajidalu yora ye, ngwa ru ngwüü'ri ngwonyadu. Ngwümäätä ngwuci ngwo'ra ngwüngün nu, "Arnganar ngwuja'ri ngwudi Ngwübärriji ngwati ape ngwüjü nono ngwü'ridü ngwülänü. Ngwati gäbici ngwüjü aar ru ngwumur'tuny.

² Ngwuja'ri ngwere ngwa'ti ngwannu ngwa'ti ngwa linginni ngwülübäjinälü na yere ya'ti yanni ya'ti ya linginni yigwü'rübänälü.

³ No yanni yada je ye ondaji nyim ya aar je 'dinginalu gilingenalu na yanni yati ündäjinü gیلانانü gidrü ya aar ye ondaji ya 'tädinälü poor ya je ngwüji lenge."

Ara je yedeny eny ndi yäri

(Mätä 10.28-31)

⁴ "Nggwa je ci lani ngwumaad ngwüny, aa'ti yedeny ya je eny ngwüji ngwannu ngwati 'rinnye lingina 'dogo aar 'ti ba be äti yi'ral yere yanni yadi aar je äri.

⁵ Nggwa je ondaci ndi ari ara je yedeny eny ndi yärü, ara je yedeny eny Ngwaalu ngwanni ngwätï yiima gïdijï ndi 'rinye ngwätï yiima 'to ndi gatu giligä lidi yi'rendeny. Yäy, nggwa je ci ara je yedeny eny 'dünggüngün!

⁶ Yi'rä tudini yilinginna ndi ari yati aar je ellang bartad ngwäy rom, gere ga'ti gati Ngwaalu dodani.

⁷ A ngwä'rü ngwalu giyi'ra ngwülingidi je Ngwaalu ndi ari ngwuru ümïn. No, aa'ti yedeny ya je eny. Nga nga lipana gu'ru giyï'rä yonyadu ngwäyänü Ngwaalu.

⁸ Gwanni gwunyi 'täjalü ngwäyänü ngwüji gwa Giji gidi Dijï dümnä 'täjalü 'to ngwäyänü ngwudi yi'rr yidi Ngwaalu.

⁹ Gwanni gwunyi 'donya ngwäyänü ngwudi ngwüji gwa Giji gidi Dijï dümnä 'donya 'to ngwäyänü ngwudi yi'rr na ngwudi Ngwaalu.

¹⁰ Gwanni gwa lo Gijü gidi Dijï dümnä gwa aar düdänijänü. A be gwanni gwa lo Ligï'rïmä lidi Ngwaalu lanni Liju'ru, gwa'ti gwa aar düdänijänü.

¹¹ Manari ngwüji ngwuma je apada ngwelenyanu ngwudi ngwämrä na ngwüji ngwanni ngwuru yi'ra na ngweleny, aa'ti yigor ya je mi'ränü ndi ari ngaa ladi be etadi giyigo'ro yalu awa na ngaa ladi be ara.

¹² Kaji nggoo, Ligï'rïm lanni Liju'ru, la je enggaci ngwuja'ri ngwanni gwada je ondaji.”

Damal danni dinänü

¹³ A gur ge'te ngwüjänü ngwuci Yicung nu, “Gwani doorta, ondaca gwänggäri nyii genati

yu'rinanu yanni yima aar nje mbumbu gwäri gätijäni.”

14 A be Yicu ci nu, “Guru, yärü gwuru gwätädiny yelenya ndi a je üpiyi yi'ral na ndi a je giginiji yu'rinanu?”

15 Ngwuje ci nu, “Arnganar mama aang rime ngwangina ndi übiji yi'ralanu yidi didlä ndi ari midi gwudi lengeno lidi diji gwa'ti ani yu'rin yüngün yanni yonyadu yätäng je ngene gididlä.”

16 A je Yicu mi'rici ngwuja'ri ngwee ndi ari, “Giruny gapija guru ge'te ginänü yona yonyadu.

17 Ngwiriyi ngwäyälü giligoranu lüngün ngwari, 'Nyi gwa ärrä ange? Nyi gwa'ti äti ngwaalinga ngwadi nyi gu bäläji yuula yüny.'

18 Ngwari, 'Yinje ärrä giyee. Nggwa päda gilingälü güny nyi ga'riji gipana nyi gu bäläji yonanu yüny na ngwony ngwüny ngwanni ngwujaw ngwu'ter.

19 Nyi be ci lingina lüny, Lingeno lüny, aa'ti ligor la ang mi'ränü, jalu nga gatu düwä a gwäti ngwony ngwujaw ngwirälü, ngwügi'tinälü ngwa jalu ngwüdläyü ngwonyadu, no iti, iyü nga jayanu.'

20 A be Ngwaalu ci nu, 'Wä de'rr ndee, ligo'ro lunga la aar ang apada dilunga didi gweneng, a be yeleny giyee yigi'tija je ligo'ro lunga, yadi je yärü ape?'

21 Yadi gu ru no gidiji dannu dati maci lingina lüngün yelenya ngwu'ti be äti yelenya Ngwaalu.”

*Aa'ti yigor ya je pänü
(Mätä 6.25-34)*

22 Ngwube ci ngwo'ra ngwüngün, “No nggwa je ci aa'ti yigor ya je pänü ngwaalu ngwudi midi gwani lingeno ndi ari ngaa ladi eny ange na ngaa ladi genne ange.

23 Midi gwujayana ngwong ngwudi eny na lingeno lijayana ngwured.

24 Ombajar yidongra yati 'ti kwüdi yati 'ti unu na yati 'ti äti yimä'rinä gidrü aar 'ti äti yilüng poor ati je be Ngwaalu monaci. Ya be ru'tana 'danggalu nga nga lanni lipana gu'ru giyi'ra.

25 Yärü gwuru 'danggalanu gwati ligor pänü gwa burni ndi gendaci lingina lüngün gaji ge'te pu ngwujalu ngwumidi?

26 Manari nga nga lati 'ti burna ngwuja'ri ngwanni ngwoko 'dogo, a be garang ganni gati a je gäbici ara je be ligor mi'rici yi'ralanu yi'ter?

27 Ombajar yibobo yidi ngwüdäny yati 'tü awa. Yati 'ti apu yiiru na yati 'ti iriyü. A be nggwa je ci deleny dani Jiliman yeleny yanu yüngün 'dar, gwa'ti genna ngwureda ngwujaw yi'rura nono yibobo giyee.

28 Ma be ari Ngwaalu ngwati giki yanya yidi didäny no yanni yati 'tü gwene aar be undi aar gätini giligä bigänü aar u'di, a mine ya ru'tana 'danggalu, giki gwüngün 'danggalu gwa'ti be gwa pani gu'ru, äji bini nga nga gilee lami'ratu ämning Ngwaalu!

29 Ati aang 'ti gäbica yigor yalu ndi utalu eny gwe na iyi gwe. Aa'ti ligor la je mi'rici yi'ralanu giyee.

30 Ngwüji ngwudi didlä ngwuru ngwanni ngwati gwuji yi'ral giyee 'dar. A be Papa gwalu

gwülingidi gu ndi ari nga nga yata je bupi giyee 'dar.

³¹ A be bupar yelenya yidi Ngwaalu gwerre gwerre ya ara je be gendaci giyee 'dar.

³² Aa'ti yedeny ya je eny gwani gi'doonga ganni gooko'riny, Papa gwalu gwudi gerala gwämnä ndi ari gwa je ätäädä yelenya yüngün.

³³ İllär yu'rina yalu ngaa ätäädä ngwüjü ngwanni ngwa'ti äti. Ngaa ge'taji yu'rina ngwaalu ngwanni ngwati 'ti 'digi'ru na yilü yanni ya'ti ya undanu kerala. Ngenone du'ram dati gu 'ti 'dünggädi na ngenone, yon yati gu 'ti dibubu.

³⁴ Ndi ari ngwaalu ngwanni ngwuge'taja gu yu'rina yunga, ngenone ligor lunga la gu jada 'to."

*Ngwinäd ngwanni ngwarngana
(Mätä 24.45-51)*

³⁵ "Rüjünäränü aang jalu mama ligä le limüjünä.

³⁶ Rüdär nono ngwüjü ngwanni ngwüdünicä delenya degen dannu dima ele giyi'rinyinä yidi agidi aar be jicalu ngwäy ngwe nunnu manari dima ila mung pidä dümbürä aar igitacälü puprang.

³⁷ Ngwinäd ngwa aar je onjaci gwulleney ngwanni ngwa aar je mbuji ngwujalu ngwäy ngwe mung ila. Nggwa je ci 'didanu nginde gwa 'di'ri gwa genne gwu'ren ling je ge'talu gidümbürälü ngwuje äpiji yiiru aar eny.

³⁸ Ya gu jayi ngwüji ngwo ngwanni ngwa je deleny degen mbuji lijalu mama, da gu ne ila diligeny danu na gwele ma ngwaalu ru ngwadi u'ri.

³⁹ A be lĩngĩdār yi'ral giyee ndi ari adinari dījī dere didi ngwu'dun dima lenge ndi ari du'ram dadi ila jadu, da'ti dadi gābici du'ramu ndi pī ngwu'dunanu ngwũngũn ngwānī.

⁴⁰ Nga nga 'to nga la ji mama, ndi ari Gījī gidi Dījī dũmnā ga ji gila kaji ganni ga'ti ga ge gī'tījī ngindeng ngwāy."

*Dartan danni diru ligor le'te pu
(Mātā 24.45-51)*

⁴¹ A mātā a Butruj ci, "Deleny ngwuja'ri ngwee ngwũmī'ricī nje ngwani ānyāngā jũco gwalla gwani ngwũjī 'dar?"

⁴² A Deleny ci nu, "Dartan dīndī ne danni diru ligor le'te pu dibebera dati deleny dũngũn gātījānījī ngwīnādā ngwũngũn nding je ātādā ngwony ngwudi eny gilingen?"

⁴³ Ya gu jayi gidartan ndoo ma deleny dũngũn mbuji ndi ārrī yi'ral giyee mung o'ra.

⁴⁴ 'Didanu nggwa je ci ding allījī giyeleny yidi ngwong ngwũngũnālū 'dar.

⁴⁵ Ma be ari dartan dima ci ligor lũngũn nu, 'Deleny dũny dati jana ndi kwodalū no,' ngwũmātā ngwīnādā ngwuru ngwur na ngwaw ngwuje pī ngweny ngwīyī ngwũrlālī.

⁴⁶ Deleny didi dartan ndoo da ila komon ganni ga'ting ge gī'tījā ngindeng ngwāy na kaji ganni ga'ti nggee lĩngĩdī. Ding mātā ding pī ding dinga ngwaalu ngwudi ngwũjī ngwanni ngwa'ti lĩngĩdī Ngwaalinga.

⁴⁷ Dartan ndoo danni dati lenge buping gwudi deleny dũngũn ngwu'ti be ju mama, ngwu'ti

ärri buping gwudi deleny düngün, da mi'rinäni gwulleney.

⁴⁸ A be gwanni gwati 'ti lingidi, ating be ärrä yi'ral yanni yadi gäbici ngwümi'rini, gwa aar mi'ri gwooko. Gwanni gwati aar ätäda gwonyadu, gwa aar lanada nono gwonyadana. A gwanni gwuma aar ätäda gwanni gwonyadana, gwonyadana gwa aar gwe otacalu."

*Ü'ri'tidänü gwani Yicu
(Mätä 10.34-36)*

⁴⁹ "Äny gwändädi ndi ge'te ligä gidiyängälü, na nggwüjädi gu ndi ari ladi be mätiäni.

⁵⁰ A be äny gwäti yi'redenya yadi nje ape na awa ndi ari yedeny giyo yitiny gu 'di aar ila aar medadi!

⁵¹ Aa'ti ngaa la ari nu äny gwändädi ndi ge'te adatingalu ngene gididlä? Bäri, nggwa je ci äny gwändädi ndi nyi ge'te ngwuja'ri ngwanni ngwa ü'ri'tiyi ngwüjänü.

⁵² 'Tu'tu gomon gidi gweneng ngwelada gweere, ngwüji tudini ngwa ji gidrü ngwü'ridinänü, tä'räl ngwa rucidi ngwiniiji ngwüjü rom na ngwüji rom ngwa rucidi ngwiniiji ngwüjü tä'räl.

⁵³ Ngindenga la ü'ränü, Papa gwa aar ü'räjidanü giji ge na giji ga aar ü'räjidanü papa gwe, nanni gwa aar ü'räjidanü giji giru gera na giji giru gera ga aar ü'räjidanü nanni gwe, nanni gwanni gwuru düünä gwa aar ü'räjidanü daw de düngün diru düünä na daw diru düünä da aar ü'räjidanü nanni gwe gwüngün gwuru düünä."

Lingidär gaji
(Mätä 16.2-3)

⁵⁴ Ngwuci ngwüjü nu, “Ma ji ma aang enggada gibä'rü gätinälä gitäny gwe, puprang ngaa lati ari gadi ele ndi ni a be ngwuja'ri äti ngwäyänü.

⁵⁵ Na gwele ma dirun anda kuy gidi gaama ngaa lati ari ngwaalu ngwadi ele ndi büdi, aar äti ngwäyänü.

⁵⁶ Ngwumur'tuny ngwee! Ngaa lati lenge awa ndi inggidi ngwuja'ri ngwudi diyäng a gere. Awa ngaa 'ti be burna ndi lenge ngwuja'ri ngwudi gaji nggee?

⁵⁷ Ange gwuru ngaa 'ti be lingidi ndi pi yeleny giyo'ro yalu ndi ari yiru ange yanni yidünälü?

⁵⁸ Manari lima ang apada gideleny, kayalu güwän ge gunga, undu ngwäy ngaa o'rajidi güwän ge gunga kay. Manari ngaa lima obani gideleny da ang ape da ang ätäda gwommaning a gwommani gwa ang ape gwa ang giki korkon.

⁵⁹ Nggwa ang ci nga gwa gennadalu ngenone 'di nga ge'talu 'dar dani dämjü giligo'ro danni dätängä.”

13

Jo'renyani gwübüpinä

¹ Gomon nggoo, ngwüji ngwoko ngwuju ngwanni ngwondaca Yicung gwani ngwüji ngwudi Jäliling ngwanni ngwü'rinyiti je deleny dani Bilatij ngwülägäji yinänu yegen yin ye yidi ngwong ngwe ngwudi mi'rini nono ngwegen kobo.

² A je Yicu ci nu, “Nгаа laru ngwüjï ngwudi Jäliling ngwayu yi'rany giyee ngwukana ngwüjï 'dar ngwudi Jälilingo?”

³ Nggwa je manni ci, bärï a'tur! Ma aang 'ti o'ra kay galu giyi'ral yanni yiki, nga la ayi nono ngindeng je.

⁴ Nda mine lanni liru 'dï na 'dübä (18) lidi Jaluming, lanni lacaja je ngwu'dun ngwolala? Nгаа laru ngindenga likana ngwüjï 'dar ngwudi Üräjälimingo?

⁵ Bärï pu a'tur! Nggwa je manni ci, ma aang 'ti o'ra kay galu giyi'ral yanni yiki, nгаа la ayi nono ngindeng je.”

Mi'ri ngwuja'ri ngwani dimnigor

⁶ A je be Yicu mi'rici ngwuja'ri ndi ari, “Gur ge'te gi'ro'raja dimnigora gidaartanu düngün. Ngwube ila ndi ombaji yimnigora ngwuje 'ti be mbuju.

⁷ No ngwube ci guru ganni gati etadi nu, ‘Äny gwuma äti ngwüdläyü tä'rïl ndi ilada gidimnigor ndee ndi ombaji yimnigora ati nje 'ti be mbuju yere. Ü'ridädälü mbüny! Didang ndi ape diyängü 'dogo?’

⁸ A be gur ganni gati etadi ci nu, ‘Gwani deleny, gäbücälü mana didläyü de'te pu, dinyi gwüräci nono nyi bäläci ngwürü.

⁹ Ma be ari dima 'ri'ri didläyü ndä'di dang mine gäbücï. Mung mine 'ti 'ri'ru da ang mine ü'ridälü mbüny.’ ”

A Yicu u'riyi dayu nono komon giru Kwo'ra tä'rïl

¹⁰ Gomon ge'te komon ganni giru Kwo'ra tä'rîl, a Yicu ji ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwämrä.

¹¹ A be daw de'te diju ngenone dätinä di'rîllä nono dannu dümiyâ ngwäpiyi lu'ranu ating 'ti dünädälä 'reny 'reny a'tur ngwäti ngwüdläyü 'di na 'dübä (18).

¹² Anni ma Yicu engga ngwurnidi ngwuci nu, "Daw ndee, lima ang u'riyi nono gidümdü dunga!"

¹³ Ngwalliji ngwuy nono gaji ge'te ge'te no ngwüdünälü 'reny 'reny ngwünäji Ngwaalinga.

¹⁴ A güündä ape guru ganni giru gi'ra gidi ngwämrä ndi ari Yicu gwuma u'riyi dijü nono komon ganni giru Kwo'ra tä'rîl. No ngwondaji ngwuci ngwüjü nu, "A läti yomon yiru nyärläl yidi ape yiiru ati aang ıla giyomon giyee ara je u'riyi nono, aa'ti be ngaa la ari ngaa ıla komon nggee giru Kwo'ra tä'rîl!"

¹⁵ A be Yicu ci nu, "Ngaa gilee 'dar liru ngwumur'tuny, diji dere 'danggalanu dati 'ti gwä'dädi gi'dalu na gindü'rälü güngün gidigara ngwü'tüyi ngwokta ndi icä gomom ganni giru Kwo'ra tä'rîle!"

¹⁶ A be daw ndee diru digüürnä didi Äbräyüm digekaja dijego'ralu ngwüdläyü 'di na 'dübä, aar 'ti be ädi ndi ar gwä'dälü komon nggee giru Kwo'ra tä'rîle?"

¹⁷ A yaaru ape güwänü güngün giyigo'ro yegen giyi'ral yüngün giyee. A be ngwüji 'dar jayanu gwulleneyi 'ral ye 'dar yanni yiming je ge'te yiralu 'ter.

*A Yicu mi'ri ngwuja'ri ngwani läy lidi go'ta
(Mätä 13.31-32; Murkuj 4.30-32)*

¹⁸ A Yicu utalu ngwari, “Yeleny yidi Ngwaalu yiru nono ange? Yadi nje übidänü ange gwe?”

¹⁹ Ngwari yiru nono yi'ral giyee. Diji dapu läy lidi go'ta ngwukwoy gidaartanu düngün ngwü'tüda ngwupe ngwuru da'ri, a gu yi'ra oda ngwü'rü'tilä ngwegen giyi'rinala yüngün.”

*A Yicu mi'ri ngwuja'ri ngwani ngwü'rid
(Mätä 13.33)*

²⁰ O're a Yicu utalu ngwari, “Nggwadi übidiyi yelenyanu yidi Ngwaalu ange gwe?”

²¹ Yiru nono yi'ral giyee, yiru nono ngwü'rid ngwapa je daw ngwuje äniiji ngwülänü ngwonyadu 'di aar uliyi ngwülä 'dar.”

*Mi'ri ngwuja'ri ngwani längir lanni limänü
(Mätä 7.13-14,21-23)*

²² A Yicu ele giyündär a ngwu'dunanu, ngwenggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwelada Üräjälim.

²³ A diji de'te otacalu ngwuci nu, “Gwani doorta, ngwüji ngwuru ngwoko 'dogo ngwanni ngwa ji ngwa gilängidine?”

A je Yicu ci nu,

²⁴ “Jar 'di'däny aang äni gilängir lanni limänü ndi ari la'ti jalu ürgäny ndi a gu ngwüji äni, ndi ari ngwüji ngwonyadu ngwa ji ngwa minä ndi äni, a be ngwa'ti ngwa mbuji gay.

²⁵ Ma diji didi ngwu'dun 'di'ri ngwülängiti längirü, ma aang be ji poor ma aang be pida längirü aang ari, 'Igi'ticinjälü gwani deleny!’

Nginde gwa je be ca nu, 'Nggwa'ti a je līngīdī ngaa līndī ne.'

²⁶ Ngaa la be ara nu, 'A lītī pa aar iyī gwüpāng, nga gwenggaca pa ngwūjū ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwumoo'ralu 'dānggārī.'

²⁷ A be nginde gwa je be ca mana nu, 'Äny gwa'ti līngīdī ndi ari ngaa līndī ne. Äbrījīny kayanu, 'dar nga nga lanni lapa gwuki!'

²⁸ A ngenone yal ya ji na eny ngwad gwa ji ma aang engga Äbräyīmīng, Ijaaging na Yagub, a ngwījir 'dar ngwudi Ngwaalu giyelenyanu yidi Ngwaalu a be yigo'ro yalu gätīnī kulu poor.

²⁹ Ngwūjī ngwa ji ngwila gītāny gwe, ngwila gi'ra gwe, ngwila kuyala gidi gaama, ngwila kuyala gidi gāngir ngwa ape ngwaalinga ngwengen giyelenyanu yidi Ngwaalu.

³⁰ A be lanni liju gwodan gwele la be ru yi'ra, a lanni liru yi'ra gwele la be ji gwodan."

Yicu na Yirūdij

³¹ Kaji nggoo, a Ngwübärrījī ngwoko ila ndi Yicu aar ci nu, "'Tūdī ngene ang ele ngwaalu ngwu'ter ndi ari Yirūdij gwaru gwa ang 'rinye."

³² A je Yicu ci nu, "İndär aang ci gar'tum nggoo nu, 'Äny gwadi äbrājī ngwūjū ngwü'rillā nono gwene a bigānū, a bigī nggwa rā'tājī yiiru yūny.'

³³ A be nggwari äny nggwo kay ndi gwoda yiiru gwene, bigānū a bigī, yiru gu ndi ari dījir didi Ngwaalu da'ti dati ayi ngwaalu ngwere poor Üräjälīm!"

*A Yicu rünījī Üräjälīmīng
(Mätä 23.37-39)*

34 “Wä ngwüji ngwudi Üräjäliming! Wä ngwüji ngwudi Üräjäliming! Nga gwü'rinyi'ti ngwüjirä ngwudi Ngwaalu, nga je aci yo'rr ye lanni lükäjä je Ngwaalu! Yomonanu ümn nggwüminä ndi gwä'rī ngwüjü ngwunga nje äniiji ki'rimi anaku gwele ati gu dagru gwä'rī yijälü yüngün ngwuje gatu rumala ngwubung ngwe nga be 'donya!

35 A gu no, gündär gunga ga gätinäni gidadu. 'Di'didanu nggwa ang ci nu, nga gwa'ti gwuny engga mana 'di a gomon ila ga ge ari nu, 'Gwon-jacaar gwanni gwindi ngwüriny ngwe ngwudi Deleny.’”

14

A Yicu u'riyi guru nono

1 A gomon ge'te ganni giru Kwo'ra tä'rīl, a Yicu ele ngwu'dun ngwudi gur giru gi'ra gidi Ngwübärriji yirnü a ngwüji ji ndi iye ngwäy ngwe.

2 A gur ji gändälü ngwangina nono ngwujicalu gweere.

3 A Yicu otaci ngwortalu ngwudi yobo na Ngwübärriji ngwuje ci, “Yijaw ndi apada dijü yiima gomon ganni giru Kwo'ra tä'rīl gwalla ya'ti jaw?”

4 Aar be gwugundi. A Yicu apada dijü ndoo yiima ngwuge'te kay ngwele.

5 Ngwuje be ci, “Manari nga nga lima äti gjü na gindri gi'dü gidel komon giru Kwo'ra tä'rīl, ga'ti ga aang gwalla puprango?”

⁶ Aar 'ti äti ngwuja'ri ngwere ngwadi aar ngwe ci.

Yirnü na okeye ligo'ro

⁷ A je be Yicu mi'rici ngwuja'ri ngwee anaku änggädäng gu ngwüjü awa ngwutu ngwaalinga gwudi jalu yirnü ati aar ele aar jalu ngwudu'rala ngwudi ngwüji ngwanni ngwupa ngwujalu ki'ra gweere.

⁸ Ngwuje ci, “Ma ara je urnidi giyi'rinyinä yidi gi'tidi kay, aa'ti nga gwele gwa jalu gididu'rala dannii dijädi ki'ra gweere ngwaalu gwudi yeleny nda manari diji ndo dindi gwodan dannii dipana 'dunggunga

⁹ a be gwanni gwurnida je gwa be ila gwa ang ci, “Di'rijä guralu nggee ngwujalu.’ No a gwa be 'donggalu gwanni gwapu yaaru a gwa jalu gwodan.

¹⁰ A be manari lima ang urnidi ngwaalu gwudi yi'rinyinä, ati ang ele nga jalu gwodan ma be ari diji dannii durnidanga dima ila ma aar ang mbuji da ang be ci, ‘Dimad, 'di'ra ang jalu ki'ra gweere ngwaalu ngwujaw.’ Nga gwa be näjini ngwäyänü ngwüji 'dar ngwanni ngwujalu ngwuru ngwörnü.

¹¹ Ndi ari diji dannii dati oleye ligo'rala lüngün dati aar ülläjälü na diji dannii dati okeye ligo'ro lüngün diru dannii dati aar oleyala.”

¹² Ngwube ci diju dannii durnida nu, “Manari nga gwuma ge'te yirnü yaa yi'rinyinä, aa'ti be nga gwa urnidi ngwumaada ngwunga na ngwanggalu na ngwüji ngwunga na ngwüji ngwanni ngwujacida ngwe, ngwanni ngwuru

ngweleny ngwätì yelenya yonyadu. Manari ngwuma je urnidi, ngwa mine aji 'to ngwa ang urnidi anaku urnida je gu no a gwa gwä'rini.

¹³ A be manari nga gwuma ge'te yì'rinyinä, urnida ngwuwaya, nga urnidi ngwumjo, nga urnidi ngwurga na ngwüjì ngwanni ngwürimü ngwäy.

¹⁴ La ang be onjaci ma ang 'ti gwä'rinänü 'denggen, a gwa gwä'rini komon gidi 'dì'ri gwudi ngwüjì ngwanni ngwüdünälü."

A Yicu mī'ri ngwuja'ri ngwani yì'rinyinä yanni yipa

(Mätä 22.1-10)

¹⁵ Anni ma gu dji de'te ngwüjänü gidimbürälü 'dingina no, ngwula ngwuci Yicung, "Yadi gu jayi kang gidji danni dadi jalu ndi eny gidimbürälä giyelenyanu yidi Ngwaalu."

¹⁶ A be Yicu mī'rici ngwuja'ri ndi ari, "Dji de'te dige'ta yì'rinyinä yipa ngwube urnidi ngwüjü ngwonyadu.

¹⁷ Kaji gidi yì'rinyinä ngwube ükäji ngwinädä ngwüngün ndi urnida ngwüjü ngwanni ngwabingacaar je ndi ari, 'Ilar yi'ral 'dar yima be ji mama.'

¹⁸ Aar be määtä 'dar anaku rar gu aar ari läti yiiru la'ti la burni ndi ila. A de'te ari, 'Äny gwilli diyängü gweneno dadi nyi ele ndi ombaja gäbüciny.'

¹⁹ A gwe'te mana ari, 'Äny gwilli yindri yi'ra 'dì yadi nyi ye ele ndi gwürlü diyängänü* gweneno

---

* **14:19** 14.19 Ngwüyäwüd ngwati gekajidi yindiri giyü'ri aar ye gwalli diyängänü ndi kwoy.

yadi nje ele ndi idäjä. Gäbüciny nggwa'ti gwa burni ndi ila.'

²⁰ Na diji de'te ari, 'Äny gwagu girem, nggwa'ti gwa burni ndi ila.'

²¹ A dinäd kwodalu ngwondaci delenya düngün. A deleny kanu ngwuci, "Tüdi puprang ang ele ngwayalu na ngwumoo'ralu ngwudi gündär ang urnida ngwuwaya na ngwumjo, na ngwüji ngwanni ngwürimü ngwäy na ngwurga.'

²² A dinäd 'tü ngwurnida ngwüjü ngwube ila ngwuci, 'Gwani deleny yanni yara ye yima ärrini ngwaalu ngwo na be ngwoko ngwudayinalu.'

²³ A deleny ci dinädä düngün, "Tüdi ang urnida ngwüjü yiima ye ngwayalu na giyi'dongalu 'di a ngwu'dun ngwüny onyadala gidrü.

²⁴ Nggwa je ci gwere gwa'ti gwanni gwondaciny gwa ngille ngwony ngwudi yi'rinyinä yüny a'tur.' "

*Gu'ru gidi doo'ra didi Yicu
(Mätä 10.37-38)*

²⁵ Ngwüji ngwonyadu ngwändäär Yicunga le, ngwugwurlalu ngwuje ci,

²⁶ "Manari diji dere dima ila 'dünggüny ma aar nyi 'ti be ämnänä ndi papa gwüngün na nanni gwüngün na daw düngün na yijü yüngün na ngwenggen ngwanni ngwuru ngwur na ngwanni yera na ligo'ro lüngün, da'ti da ru doo'ra düny.

²⁷ Gwanni gwuma 'ti ämnä ndi ape yi'rendenya yidi yi'rany yani äny, gwa'ti gwa burni ndi ru doo'ra düny.

28 Manari diji dima mini ndi oda ngwu'duna ngwanni ngwolala, dati jalu gwerre gwerre ngwi'ra ngwony ngwanni ngwudi ngwe oda ndi ari mung oda, ngwa mbute?

29 Nunu aa'ti gwa gatu yidingo ngwong ngwa be u'ra'ti kay gwa be ngwui'ri ari ngwima ngwanni ngwadi engga ngwu'duna ngwodana ngwu'ranu.

30 La ari, 'Diji ndee dudu dima be ami'rati ndi medaji ngwu'duna ngwungun.'

31 A deleny dindi ne dimina ndi ele gyaa'ra, ngwu'ti be jalu gwerre gwerre ngwutalu ndi ari gwati gwutalung gwuru ngwui'ri 'di (10,000) gwa aar dugidi deleny de dani dati gwutalung gwonyadana ndi gwutulu ngwungun gwuru ngwui'ri kuu'ri (20,000).

32 Manari dima icinanu ndi ari gwa'ti ati yiima, dukajidi gideleny ndoo dani ndona kay golanu ndi ari aar jalu aar adatalu.

33 No 'to manari nga nga 'dar, diji dima 'ti gatana ngwonyalu 'dar ngwanni ngwating je, da'ti da ru doo'ra duni.

34 Ngwumunda ngwujaw, ma be ari ngwuma dudi nyiring gwungun ngwa aar je nyiriyi mana?

35 Ngwa'ti ngwa jayi ndi ari ngwe nyiriyi diyang na ndi aar je balaji kuru, ngwa balanalu mbuni. Diji dani dati gwani rom ngwudi 'dingini ngwu'dingini."

15

*Mi'ri ngwujari ngwani dangal dani didudu
(Matä 18.12-14)*

¹ Gomon ge'te anni ma ngwudulba ngwonyadu ngindenga le lanni liki ilada ndi Yicu ndi 'dingini 'dünggüngün,

² a be Ngwübärriji na ngwoorta ngwudi yobo gwurli aar äbingini giyenenanu aar ari, "Gur giru ange nggee gati aar ele ngwüjü ngwanni ngwuki 'di ati aar ngwe emadi kiny ge'te pu!"

³ A je be Yicu mi'rici ngwuja'ri ngwee ngwari,

⁴ "Yäru gwere 'danggalu gwäti ngwangala küü'ri tudini (100) ngwube dudi de'te. Gwadi ärrü ange? Ngwa'ti ngwung je gatani ngwoo ngwuru 'di tudini kwo'rongo na tudini kwo'rongo (99) gidaamalu ngwele nding minä ndoo dima dudi 'di ngwumbuja?"

⁵ Mung mbuja, ding apa ding ge'ta gidrom gwujayanu

⁶ mung o're 'dunu gwa be urnidi ngwumaada ngwüngün na ngwüji ngwanni ngwucajidaar ngwe ling je ci, 'Äny nggwo gwujayanu gwulleny anaku minyi gu mbuja dangala düny danni didudu. Ilar aar eny aar jayanu!'

⁷ Anaku no, nggwa je ci, jayanu gwa ji gwupana kerala gwani diji de'te pu danni diki danni dati jo'renyana giyi'ral yanni yiki ngwüjänü ngwanni ngwuru 'di tudini kwo'rongo na tudini kwo'rongo ngwanni ngwüdünälü ngwanni ngwa'ti äti ndi jo'renyana."

Mi'ri ngwuja'ri ngwani bartad gwanni gwududu

⁸ “A nono dayu danni dāti dinar 'dī ngwube mi'rajalu de'te.* Dadi ärrī ange? Da ulli lamba da bruti ngwu'dunalu ngwüngün ding mīnälü 'dar minyol 'di ngwumbuja.

⁹ Mung mbuja, da urnida ngwumaada ngwüngün na ngwüjī ngwanni ngwucajidaar ngwe ngwuje ci, ‘Äny nggwo gwujayanu gwullenyanaku minyi gu mbuja dinar dūny danni dimi'rajinyalu. Ilar aar eny aar jayanu.’

¹⁰ Anaku no, nggwa je ci, yī'rr yidi Ngwaalu kerala ya jayanu gwani dījī de'te pu danni diki danni dati jo'renyana.”

Mi'ri ngwuja'ri kiji ganni gidudu

¹¹ A Yicu oda yi'ral ngwuje ci, “Gomon ge'te gwerre gur ge'te giju gāti yījū rom.

¹² A be ganni gokana 'di'ri ngwuci papa gwüngün nu, ‘Papa, ila be nyi ätädä gu'ru gūny gidi goola gunga.’ No a je papa ginätijī golanu güngün gwenggen gwe gwanni gwupana.

¹³ Yomon cong a giji nggoo gokana el-lang gola güngün ngwape ngwilinya ngwüngün ngwü'di'ri ngwugatani ngwu'duna. Ngwele ken gola ngwaalinganu, ngenone ngwugeraji yu'rinalu yüngün elelle gwe gwanni gwuki.

¹⁴ Anni mung dudiyi yu'rina 'dar yanni yätīng je, a be ngwamu ji ngwupa aar määtä geno nggoo 'dar a ginde jalu ngwuru diwayi.

---

* 15:8 15.8 Dinar de'te pu dati de dījī ape yiiru gilingen.

15 Ngwele ngwacaji dijänü de'te didi gen ngoo ngwudinga ngwaartanu ngwüngün ndi iye ngwüdrä.†

16 Ati ngwü'riny ami'ranu ngwanni ngwati je ngwüdr eny, ati 'ti dji ju dere ndi ätä.

17 Gä'ti gänü ngwudiwayina ngwari, 'Ngwinäd ngwudi papa gwüny ngwonyadu ngwati eny 'di aar pe aar gwä'rri, nyi be ayi ngwamu ngene!

18 Nggwa 'di'rri nggwa o're ndi papa gwüny gwuny ci, Papa, äny gwuma ke ngwäyänü Ngwaalu na 'dunggunga,

19 äny gwa'ti ba be ädi ndi ru gji gunga rujiny nono dinäd de'te dunga.'

20 Ngwü'di'ra ngwo'ra ndi papa gwüngün.

A papa gwüngün engga ndi ila 'tu'tu ngenone, ngwinä, ngwabrada nono, ngwagu püm ngwagani giyenenanu ngwümätäni nono.

21 A gji ci, 'Papa, äny nggwee gwuma ke ngwäyänü Ngwaalu na 'dunggunga, äny gwa'ti ba be ädi ndi ru gji gunga.'

22 A be papa ondaci ngwinädä ngwüngün ngwuje ci, 'Apar direda puprang dele dijaw ngaa giki, ngaa ülläci gu'runga komon ngaa giki ngwüdänü giyora yüngün.

23 Ngaa apa gim'ru ganni gikwudina ngaa dugi aar eny aar jayanu.

24 Ndi ari gji nggee güny gayu, gima be mida mana. Gidudu, gima be mbjünä.' A no aar eny aar jayanu.

---

† 15:15 15.15 Ngwüdr ngwürngü ngwati je 'ti Ngwüyäwüd iti. Täjiniyä 14.8

25 Gaji ge nggoo gwenggen gwanni gwupana gwuju gītāny. Ngwo'ra anni ma ngwila gito gito 'dunu, ngwu'dingina ngwüjü ngwelnga aar riti.

26 No ngwurnida dīnādā de'te ngwotacalu, 'Yiru ange giyo?'

27 A dīnād ci nu, 'Gwanggalu gwuma o'ra 'dunu gwuma be papa gwunga dūgījī gim'ru ganni gikwudina nunnu gima o'ra gijaw nono.'

28 A güündā ape gwenggen nggwo gwupana ngwu'donya ndi ānī gīdrü. No a papa gwüngün 'tūdā ngwüpācālū ndi ānī gīdrü.

29 Ngwube ci papang gwüngün nu, 'Diwayina ngwüdlāyü ngwanni ngwāpījā ngwe yiiru nono minyi ru dīnād, nga 'ti nyürtijānū giyi'ral yere a'tur. Nyi 'ti ātādī gaa'ri gere nyi dugi nyii jayanu ngwumaad ngwe ngwüny.

30 A be anni ma gījī gunga nggee o'ra 'dunu ganni gītār ngwedr ngwe gola gunga, nga be dūgījī gim'ru ganni gikwudina!'

31 A be papa ci, 'Gwani gījī güny, nda ati ji yomon 'dar, goola 'dar güny gunga giru.

32 A be yādī gu ndi ar eny ar jayanu, ndi ari gwanggalu nggwee gwayu gwele gwuma be mida, gwududu gwele gwuma be mbüjīnā!'

16

Dartan danni diru dīrīgīnā

1 A Yicu ondaci ngwo'ra ngwüngün ngwuje ci, "Dījī de'te diru deleny dātī ngwony ngwonyadu ngwube ape dartana ating je ombaci. A määtä a ngwūjī ondaci ndi ari gwati dartan dūngün dūdiyījī ngwony yīrīgīnā.

² A määtä a deleny urnidi gidrü ngwotalu ngwuci, 'Yiru ange yanni yati nje 'dingini ngwüji? Ila 'di nyi enggaca ngwony ngwüny ngwanni ngwuca ngwe ombacinje, nga gwa'ta be ädi ndi ru darta düny.'

³ A darta äbingini giligoranu lüngün ngwari, 'Nggwa be ärrü ange gwenene? Deleny düny dadiny be linyiny giyiuru. Äny gwa'ti äti yiima yidi gwüri, nyi ru daaru ndi geraci ngwüjü guy.

⁴ Nggwuma lenge nggwadi ärrü ange, nunnu manari deleny düny diminy linyiny giyiuru yüny giyee, nyi mbuji ngwumaada aar nyi ülläjälü ngwu'dun ngwegen.'

⁵ Ngwümäätä ngwurnidi ngwüjü 'dar ngwanni ngwüminädi je deleny düngün dämjä nono. Ngwotalu de'te gwerre gwerre ngwuci nu, 'Deleny düny diminädängä ümn nono?'

⁶ Ngwuci, 'Diminädiny yibüngä nono yidi yila küü'ri tudini 'dübä' (800).

A määtä a darta ci, 'Jalu apa nga je ülläjälü nga je ulli küü'ri tudini kwo'rongo' (400).

⁷ Ngwo're ngwuci de'te mana, 'Nga gwüminädängä ümn nono?'

Ngwuci, 'Gwüminädiny ngwubi nono ngwudi yon ngwüü'ri' (1000).

Ngwuci, 'Jalu apa nga je ülläjälü nga je ulli küü'ri tudini 'dübä' (800).

⁸ Anni ma deleny 'dingini, ngwortada darta ndoo diru dörginä gwani bebere gwüngün gwanni gwuming ärrü. Ndi ari ngwüji ngwudi didlä ndee ngwubeberana ngwüji ngwudi Ngwaalu ndi ruyi yiuru yegen gididlä degen."

⁹ A no nggwa je ci, “Ge'tar yimaada goola ge galu gidi didlä, ma ji mung medadi, nga mbuji ngwu'duna ngwudi gwur'taling.

¹⁰ Gwanni gwati ru ligor le'te pu giyi'ral yanni yooko gu'ru, gwa ru ligor le'te pu giyi'ral yanni yipa gu'ru. A gwanni gwä'tüdi ligor le'te pu giyi'ral yanni yooko gu'ru, gwa'ti gwa ru ligor le'te pu giyi'ral yanni yipa gu'ru.

¹¹ Ma be ari nga lima 'ti rüdi yigor ye'te pu ndi ruyi gola gidi didlä, yärü gwanni gwada je ätäda gola ganni giru 'didanu?

¹² A ma be ari ngaa lima 'ti rüdi yigor ye'te pu ndi ombaci dijü dere gola güngün 'danggalu, a mine yärü gwuru gwanni gwa je ombaci gola galu?

¹³ Dinäd da'ti da ru dinäd didi ngwoorta rom. Danni diru gu no, da 'donya dorta de'te a ding änni de'te. Na ding 'dengenaci de'te a ding nyortacanu de'te. Ngaa la'ti la apajidi yiiranu yidi Ngwaalu na yidi ngwü'riny.”

¹⁴ Anni ma je Ngwübärriji 'dingini 'dar no, ngwanni ngwati änni ngwü'rinyä aar määtä aar ci Yicungalu mireny.

¹⁵ A je Yicu ci nu, “Nga nga liru lati ci yigo'ro yalu ngaa lijaw nono ngwäyänü ngwüji, a be Ngwaalu ngwuru ngwülingidi yigor yalu. Ndi ari yanni yati je Dijji engga yipa gu'ru ngwäyänü ngwüji, yiru 'tur ngwäyänü Ngwaalu.”

Enggaci gwoko gwudi Yicu

¹⁶ A Yicu ari, “Ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwullu je Müjä na ngwanni ngwondaja je ngwijir ngwudi Ngwaalu ngwäti ngwäyänü

'tu'tu gaji nggoo 'di gomom ganni gima ge Ng-waalu ükäjä Yuwanang Almamadan ngwuja'ri ngwe ngwüngün ngwanni ngwujaw ngwani yeleny yidi Ngwaalu. Yima ündäjäni kaji nggoo a ngwüji ngwo ngwüminä gay gadi aar ge äni giyelenyanu giyee.

¹⁷ A be nggwa ari yijana gito gito ndi ari a gere na diyäng mi'rinye ngwududi ndi ari a guuli ge'te pu mi'radalu gidi yobo yidi Ngwaalu.

¹⁸ Dur danni dati ge'te dayu kay düngün ngwagu di'ter, dati mi'ri ngwäyänü. Na dur danni dadi agu dayu danni dige'taar kay, dati mi'ri ngwäyänü."

Gur ganni gänänü na Liyajir

¹⁹ "Gur ge'te gänänü gati genne ngwureda ngwanni ngwujaw ngwu'ri ngwudi yeleny ati ngwarri yelenya giyomon 'dar.

²⁰ Ati be gur ge'te ganni giru diwayi gani Liyajir gümä ngwomboro ngwangina nono 'dar, ati aar apada ngwu'dun gwudi gur nggoo gänänü ati ngwundralu gilängiränü lüngün

²¹ ndi ari aading ütini ngwudagi'ralu ngwanni ngwati mi'ri'tadalu gidimbürälä didi gur nggoo gänänü, ati be manni yinyen ila aar münä ngwomboro nono ngwüngün.

²² A gaji ila a gur nggoo giru diwayi ayi, a yï'rr ape aar ge'te aar ji Äbräyim gwe giyelenyanu yidi Ngwaalu kerala. A gur nggoo gänänü ayi 'to aar gatu.

²³ Gidelanu didi yi'rany ngwuji giyi'rendeny, ngwü'di'riyi ngwäy ngwengga Äbräyiming ng-waalu ngwolanu gwujica Liyajiralu.

24 No ngwümäätä ngwurnidi Äbräyiming ngwuci, 'Wä papa ngwüny gwani Äbräyim, inädiny nyi ükää Liyajiring ngwurtiya ngwomon gwüngün giyaw ngwüllä aar nyi jabaji lingla, äny nggwo giligänü gilee libüdiny yi'rendenya nono 'ti'tir.'

25 A määtä a Äbräyim ci, 'Gwani giji güny, diwayina ndi ari gwele gomom gunga gididlä, nga gwumbuja yi'ral yijaw, a je be Liyajir mbuji yanni yiki, a be gweneno nggwo be ndi jili nono nga nggwo be giyi'rendeny.

26 A mine yidi na ange giyee 'dar, gülä nggo gipa golanu gü'ridi njänü ndi ari gay ga'ti gadi ge diji dambda ngene 'dänggäri na ngeno 'danggalu.'

27 A gur nggo ginänü ci Äbräyiming, 'Gwani papa, nyi gwa ang päcälü ükää Liyajiring 'dunu ndi papa gwüny,

28 ndi ari äny gwäti ngwänggäri ngwuru tudini ngwuje girinyada ndi ari aa'ti la ji li'dädänü ndi i'di gidärbänü 'to didi yi'rendeny giyee yibüdü.'

29 A Äbräyim ci, 'Ngindenga läti yobo yanni yullu je Müjä na ngwijir ngwudi Ngwaalu ya girinya ngindeng je, a je ngwanggalu 'dingini.'

30 A gur nggo ginänü ci, 'Bäri papa gwüny gwani Äbräyim, manari 'dogo a diji 'di'ri giyi'ranyanu ngwo're ngwuje ondaca la jo'renyana giyi'ral yanni yiki.'

31 A Äbräyim ci, 'Manari ngindenga lima 'ti 'dengenaca yobo yidi Müjängä ngwijir ngwe ngwudi Ngwaalu, la'ti la 'dingini manari a diji 'di'ri giyi'ranyanu ngwuje ondaci.' "

17

Ke

(Mätä 18.6-7,21-22; Murkuj 9.42)

¹ A Yicu ci ngwo'ra ngwüngün nu, “Yi'ral yanni yati gäbici ngwüjü aar ape gwanni ngwuki yadi ji, a be wäjäj bi gidiji danni dadi ru guy gidi yi'ral yanni yadi gäbici ngwüjü aar ape gwanni gwuki!

² Yadi jayani gidiji ndoo ndi ari aar gekaci lille giligo'ro aar gatu giyaw ndi ari ngwügäbici gwe'te ngindenga gilee lami'ratu ndi ape gwuki.

³ Arnganar be yigo'ro yalu.

Manari gwanggalu gwuma ärrü yi'ral yanni yiki, girinyädi, na manari gwuma ang 'dengenaci ngwujo'renyana, düdänijänü.

⁴ Manari nginde gwuma ang ärriji yi'ral yanni yiki yomonanu kwo'ra tä'räl gomom ge'te ge'te, mung be kwodalü 'to yomonanu kwo'ra tä'räl gomom ge'te ge'te mung ari, 'Düdänijinyänü, äny gwuma jo'renyana,' nga düdänijänü.”

⁵ A ngwoo'ra ngwükäjäär je ci Yicung nu, “Gendaci nje ämning Ngwaalu gwäri.”

⁶ A je Yicu ci nu, “Adinari aang äti ämning Ngwaalu gwooko nono läy lidi go'ta, ngaa laadi ci da'ri ndee diru duda, 'Gwällinälü nga gidini giyaanu,' na dada je 'dengenaci.

⁷ Gwändi ne gwere 'danggalanu gwäti dinädä dati gwüriji na ngwiyiji yo'ra. Ma be ari dima ila gitäny, dati ang ci, 'Ila nga jalu nga ape ngwony a je enye'?

⁸ Bärü, gwa ang manni ci, 'Gi'tijiny ngwony ngwudi eny nga ji mama nyii dünici 'di nyi iyü nyi eny ku nga be eny nga iyü.'

9 Dinäd da aar ci yäy 'tu ndi ari däärü yi'ral yicaar ye?

10 No nga nga 'to, Yiru gu ye'te ye'te 'danggalu ma aang ärrï yi'ral 'dar yanni yondacara je ndi ärrï, arar, 'Nyii la'ti ädi, liru 'dogo ngwïnäd. Yiminje ärrï yanni yïbüpinä 'dänggäri ndi nje ärrï.' "

A Yicu u'riyi ngwaamu nono 'di (10)

11 Ndi ele gwüngün kündär gani Üräjälim, ngwumillidi ki'raanyala ganni gü'ridi Jamranganu Jälil gwe.

12 Anni mung ji ndi ele gwadi äni ngwu'dunanu, aar mbudi ngwüji ngwe ngwuru 'di (10) ngwanni ngwümäti je yaamu. Aar määtä aar dünä ngwaalu ngwolanu,

13 aar urnida Yicung dula aar ari, "Wä Yicu wä Doorta, aar ang inä!"

14 Anni ma je Yicu engga ngwuje ci, "İndär, aang enggaci ngwur'dala ngwangina ngwalu." Anni ma aar ji ndi ele, aar jayi nono.

15 Gwe'te 'denggenanu ngwïcïnänü ngwum-buji ndi ari gwuma jayi nono, ngwukwodalü ngwortada Ngwaalinga dulu de gwullenü.

16 Ngwele ngwüjürbäci Yicungalu yirku ye giyoranu ngwuci yäy 'tu. A nginde gwuru Dijamir.

17 A be Yicu utalu, "Nyi ari nga nga 'dar liru 'di (10) lijaw nono? A mine lanna loko gilo liru 'tudini kwo'rongo? (9).

18 Gwere gwa'ti gwanni gwadi kwodalü ngwünäji Ngwaalinga ngwube ru 'dogo ndee diru Garanye?"

19 Ngwube määtä ngwuci, “Dì'rälü ang ele. Ämni Ngwaalu gwunga gwuma ang gilängidiyi.”

*Ila gwudi yeleny yidi Ngwaalu
(Mätä 24.23–28,37–41)*

20 Gomon ge'te a Ngwübärriji ngwoko otacalu aar ci jadu gwuru gwadi gwe yeleny yidi Ngwaalu ila? A je Yicu gwä'räcänü ngwuje ci, “Yeleny yidi Ngwaalu ya'ti linginna yi'remna nda je rurriyi ngwäy ngwe ngwalu,

21 aa'ti la je ci, ‘Giyo ngene,’ na ‘Giyo ngenone,’ ndi ari yeleny yidi Ngwaalu giyo 'danggalanu.”

22 Ngwube ci ngwo'ra ngwüngün, “Gaji nggo gindì ngaa la minì ndi engga gomom ge'te giy-omonanu yidi Giji gidi Dijì dümnä ga'ti ga aang engga.

23 Ngwüji ngwa je ci, ‘Nggo ngenone!’ na ‘Nggo ngene!’ Aa'ti ngaa la geraji yoralu nda je gwujani.

24 Ndi ari anaku ati gu gere enyanu kerala kibä'ränü ngi'räm, ngwube u'riyi ngwaalinganu 'dar, 'to ma ji manari gomom gadi ge Giji gidi Dijì dümnä o'ra, gadi gu ru no.

25 A be gwerre gwerre ga mbuji yi'rendenya yipa a ga gimaad gidi didlä ndee obe gora ge.

26 Anaku rar gu gwerre ngwüji ngwudi Nuuwa, ya gu ru 'to gomom gidi Giji gidi Dijì dümnä o'ra.

27 Ngwüji ngwuju ndi eny aar iyì aar ji ndi agu aar ägini 'di a gomom ila ganni gima ge Nuuwa äni gibälükänü. A däärä ila a yaw üpini ngwüjü aar ayalu 'dar.

28 A anaku 'to kaji gidi Lud. Ngwüjī ngwuju ndi 'täji ngwäyänü ndi iyī aar eny, aar illidi aar gwürī yona aar oda ngwu'duna.

29 A be gomon ganni gima ge Lud 'tü ngwugatani Jaduming, a Ngwaalu niya ligä na gibrīti giru ligä kerala aar u'diyi ngwüjälü ladibur.

30 Yi'ral ya gu ru 'to no komon gidi Giji gidi Dijī dümnä ganni gading ge 'tädälü.

31 Gomon nggoo, gwanni gwujalu ngwu'dunala ngwätī ngwony ngwüngün gīdrü, aa'ti gwüllädälü ndi apa. Na 'to gwanni gwa ji ndi gwürī giliburānu, aa'ti gwa kwodaca gonyalu gere.

32 Diwayinar dayu didi Lud!*

33 Dijī dannī da mīnī ndi gīlängīdiyī ligo'ro lüngün ling dudiyi, a dijī dannī da dudiyi ligo'ro lüngün ling mbuji.

34 Nggwa je ci, dilunga ndoo, ngwüjī rom (2) ngwa ji ndi ndradi ngwümbür ngwe'te pu, da äpīnī de'te da gätinānī de'te (1).

35 Ngwaw rom (2) ngwa ji ndi ro yona gwüpäng gilille da äpīnī de'te (1) da gätinānī de'te (1).”†

37 A määtä a ngwoo'ra ngwüngün otacalu aar ci, “Yi'ral giyee yadi ji ne gwani Deleny?”

A je Yicu mī'rīcī ngwuja'ri ngwee ndi ari ngwuje enggaci ndi ari ya ji ya linginnalu 're'dr

---

* **17:32** 17.32 Lud na daw düngün anni ma aar ru ladi abri gündärä gani Jaduma ganni gadi Ngwaalu u'diyi, daw dima dünī ngwombajidi gwodan ngwugwurli ngwuru gütüm gidi ngwümündä. Tākūwīn 19.26 † **17:35** 17.35 Yitab yoko yati ari, a ngwur rom ngwa ji gītāny, da äpīnī de'te na da gätinānī de'te.

anaku gwele, “Ngwaalu ngwanni ngwati gu gong ayadalu, ngwubiirta ngwati gu o'rajidalu.”

18

Mi'ri ngwuja'ri gwani undi ngwäy gwudi dedel

¹ A be Yicu mi'rici ngwo'ra ngwüngün ngwuja'ri ngwuje enggaci ndi aar undi ngwäy ndi otaci Ngwaalingalu yomon 'dar aa'ti la muli nono a'tur.

² Ngwari, “Kündär ge'te, deleny diju gu danni dati 'ti dinyädi Ngwaalinga ating 'ti ge'taji ngwüji ngwäyänü.

³ Na daw de'te diru dedel diju gu kündär nggoo. Ati ngwilada 'dünggüngün ating gu dünäcälä no ndi ari ngwü'tüci ngwony ngwüngün ngwuci, 'Ila nje ombaci yi'ral a'ri gwe nyi 'tüci.'

⁴ A yomon ele aar onyadi ati deleny 'donya ndi ombaci dedela yi'ral. A be gä'ti gänü ngwube ci ligo'ro lüngün nu, 'Äny gwa'ti dinyädi Ngwaalinga nyi 'ti ge'taji ngwüji ngwäyänü,

⁵ ati aar nyi be daw ndee päcälü yomon 'dar aar nyi 'ti gäbicä nggwa gatu düwä, diny ombaci yi'ral yüngün ngwele aa'ti diny äbänginänü yi'ral yüngün diny iye gi'ra!' ”

⁶ A je be Deleny ci nu, “Dinginar ngwuja'ri ngwaru ngwe deleny ndee da'ti dünälü.

⁷ Nda mine Ngwaalu, la'ti ling je ombaci yi'ral yegen lanni läbrüng je liru ngwüji ngwüngün, ngwanni ngwati 'ti mulu nono ndi otacalu lingen le na dilu de? La je Ngwaalu ji ndi gwä'räci yi'ralalu ngwuje 'ti ombaca?

8 Nggwa je ci nu, Nginde ling je 'tüci yi'ral yegen ngwuje übidiyänü aar gu ru puprang. Ndä be ndi ari Giji gidi Diji dümnä mung o'ra, ga mbuji ämning Ngwaalu ngene gididla?"

Dibärriji na didulba

9 O're a je Yicu mī'rici ngwuja'ri ngwe ngwani ngwüji ngwanni ngwati ci yigo'ro yegen ngwu-jaw ati aar be 'dü'dinyä ngwüjü ngwoko ndi ari,

10 "Ngwüji rom (2) ngwändädi kobo ndi otaci Ngwaalingalu, de'te diru Dibärriji a de'te diru didulba.

11 A be Dibärriji dünädälä ngwotaci Ngwaalingalu giligo'ro lüngün. Ngwari, 'Ngwaalu, äny gwucanga yäy 'tu, ndi ari äny gwä'tüdi nono ngwüjü ngwoko ngwanni ngwati ngiridinä ngwüjü, ngwanni ngwuki, ngwanni ngwati mī'ri ngwäyänü na nggwä'tüdi nono didulba ndee.

12 Nggwati maätä ngwädä yomonanu rom (2) giyomon kwo'ra tä'ril. Na nggwati gwalli gi'ra ge'te ngwonganu 'di 'dar ngwanni ngwati nje bile.'

13 A be gur nggoo giru didulba dünä 'tu'tu ngwaalu ngwolanu. A yaaru ape ndi 'di'riyi ngwäy ngwombajidi kerala. Ngwube ge'te guy giligoralä lüngün ngwari, 'Ang inä gwani Ngwaalu, äny gwuru diji dannu diki.' "

14 A Yicu ari, "Nggwa je ci ndi ari gur nggoo giru didulba aa'ti ngaa la ari Dibärriji, giru gima üllä 'dunu gwüngün gijaw nono ngwäyänü Ngwaalu. Ndi ari gwere gwanni gwati piyi ligo'ro lüngün, lating okeye na gwanni gwati okeye ligo'ro lüngün, lating piyi."

*A Yicu onjaci yijü yanni yooko
(Mätä 19.13-15; Murkuj 10.13-16)*

¹⁵ A ngwüji ngwoko ji ndi apa yijü aar ye ila ndi Yicu nunnu ngwuje gatu guy nono ngwuje onjaci. Anni ma je ngwoo'ra ngwudi Yicu engga, aar je girinya aar je etaci.

¹⁶ A be Yicu urnida yijü 'dünggüngün ngwari, “Gäbïcär yijü yanni yooko aar ila 'dünggüny aa'ti ya je etaci, ndi ari yeleny yidi Ngwaalu yiru yidi ngwüji ngwanni ngwuru nono ngindeng je.

¹⁷ 'Di'didanu, nggwa je ci, gwere gwanni gwa'ti gwa ape yelenya yidi Ngwaalu ngwuje ape nono gijü ganni gooko, gwa'ti gwa äni giyelenyanu yidi Ngwaalu a'tur.”

*Deleny danni dinänü
(Mätä 19.16-30; Murkuj 10.17-31)*

¹⁸ A deleny de'te otaci Yicungalu ngwuci, “Gwani doorta danni dijaw nggwa ape ange nunnu nyi mbuji miding gwudi gwur'taling?”

¹⁹ A be Yicu ci nu, “Ange gwuru nyi be ci äny gwujaw? Gwa'ti gwere gwanni gwujaw a be Ngwaalu ru jücü.

²⁰ Nga gwülingidi ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ndi ari aa'ti a gwa mi'ri ngwäyanü, aa'ti a gwa 'rinyidi, aa'ti a gwa ape yu'rimi, aa'ti a gwü'ridä dijü yiduru nono, dinyädi papanga je nanni gwe.”

²¹ A be gur ci nu, “Äny gwümäti ngwuja'ri ngwee 'dar 'tu'tu 'di'riny gwälü gwooko.”

22 Anni ma gu Yicu 'dingini no, ngwuci nu, “Ye'te pu giyoo yijalu ndi a je ärrî. İlli je yunga 'dar yanni yätä je ang ape ngwiliny nga je gegenaci ngwüjü ngwanni ngwuru ngwuwayi a gwa be äti yu'rina kerala. Nga be ila nyi gwujani.”

23 A be anni ma gu gur 'dingini nu, ngwuruni gwulleny, ndi ari giru dji dätî gola gipa.

24 A Yicu ombaji ngwari, “Yojema gwulleny ngwüjî ngwanni ngwünänü ndi äni giyelenyanu yidi Ngwaalu!

25 'Di'didanu Yijanalü ürgäny ndi ari a damla äni kiy gidi yibrä ndi ari a dji dinänü äni giyelenyanu yidi Ngwaalu.”

26 Ngwüjî ngwanni ngwu'dingina ngindeng nggwondaji no, aar utalu ndi ari, “Yärü mine gwa gilängidini?”

27 A Yicu ari, “Yanni yati ajilaji ngwüjü ngwümnä, yati 'ti ajilaja Ngwaalinga.”

28 A be Butruj ci nu, “Änggädi! Änyängä lima gatana ngwonyalu 'dar ngwäri ndi ar ang gwujani!”

29 A je Yicu ci, “'Di'didanu nggwa je ci, ndi ari gwere gwanni gwa gatani ngwu'duna, dayu, gwenggen, papanga, yji yüngün, gwani yeleny yidi Ngwaalu,

30 gwa'ti gwa ami'rati ndi mbuji gwonyadana kaji nggee gididlä a miding gwudi gwur'taling kaji gididlä ndä'di dadi o'ra.”

*A Yicu ondaji mana gwani yi'rany yüngün
(Mätä 20.17-19; Murkuj 10.32-34)*

³¹ A Yicu apada ngwo'ra ngwoo ngwüngün ngwuru 'di na rom (12) gay ge'te ngwuci nu, "A ladi allu Üräjälīm a ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwullu je ngwüjir ngwudi Ngwaalu Kiji gidi Dijī dümnä ngwa gu mbuti.

³² Nginde ga aar määtä ga aar ätäädä ngwüjü ngwuru Garany, ga aar ärrī yidäpängä ga aar lo ga aar gwonyanya ngwäyänü.

³³ Ga aar pi lalal le ga aar 'rinye ga jalu yomon tä'ril (3) ga 'di'ra."

³⁴ A be ngwoo'ra ngwüngün 'ti lingidi yi'ral yere ngwuja'ri ngwee. Ndi ari, yi'ral giyee yänijäär jälü ndi aar je lenge aar 'ti lingidi ndi ari Yicu gwondijaja kang.

A Yicu u'riyi diuwuya nono danni dirimü ngwäy

(Mätä 20.29–34; Murkuj 10.46–52)

³⁵ Anni ma Yicu ji gito gito kündär gani Ariya, gur ge'te giju gu ngeno giru diwayi girimü ngwäy ngwuji ndi jalu gay giläni ndi geraci ngwüjü guy.

³⁶ Anni mung 'dingini ngwüjü ngwonyadu ngwändi aar 'tü nono, ngwutalu ngwari, "Yiru ange giyo?"

³⁷ Aar ci, "Yicu gwudi Najrang nggwo gwändi."

³⁸ Ngwäri dula ngwari, "Wä Yicu Giji gidi Däwüd, ang inä!"

³⁹ A ngwüji ngwanni ngwumadina girinya aar ci gwugundu. Ngwüm'ridäni dula dipa ngwari, "Giji gidi Däwüd, ang inä!"

⁴⁰ No a Yicu düni ngwuje ci aar äpijä dijü ndoo. Anni mung 'donggada, a Yicu otacalu ngwuci,

⁴¹ "A gwüminä ang ärriji ange?"

Ngwuci, “Gwani Deleny, äny gwüminä ndi u'ri ngwäy.”

⁴² A Yicu ci, “U'ru ngwäy, änni gwunga Ngwaalu gwuma ang u'riyi nono.”

⁴³ Puprang no, ngwu'ri ngwäy ngwombajidalu, a nginde gwujani Yicung, ngwortada Ngwaalingala. Anni ma ngwüji ku engga yi'ral giyee, ngindenga 'to aar ortada Ngwaalinga.

19

Yicu na Jäkä

¹ A Yicu obani kündär gani Ariya ngwuji ndi ele.

² A gur ge'te giju gu ngeno gani Jäkä giru deleny didi ngwudulba ginänü.

³ Ngwümini ndi engga Yicung ngwube oblanu ngwu'ti burna, ndi ari ngwüji ngwonyadu.

⁴ Ngwümäätä ngwugwalajanu ngwumadina ngwüjü ki'ra gweere ngwallu gida'rala diru duda nunnu ngwengga Yicung gwadi ila kayalu nggoo.

⁵ Anni ma Yicu obana ngwaalu ngwoo, ngwüdünü ngwü'di'riyi ngwäy ngwengga, ngwu'ti ci nu, “Gwani Jäkä, üllädä gwänü nggwadi üllälü yirnü gwene 'dunu 'dungguna.”

⁶ A gu Jäkä üllädänü ngwülläjälü yirnü 'dunu 'dunggüngün gwujayanu.

⁷ Anni ma ngwüji 'dar engga yi'ral giyee, aar äbingini giyinenanu aar ari, “Gwuma üllälü yirnü ngwu'dun gwudi diji danni diki!”

⁸ A be Jäkä 'di'ri ngwüdünälä ngwuci Yicung nu, “Gwani Deleny, äny nggwee gwenene gwadi ü'rü yelenyanu yüny nje ätäädä ngwüjü

ngwanni ngwuru ngwuwayi a manari äny gwiyädi dijü dere ngwony ngwüngün ngwunje gwä'racänü ngwanni ngwuru gu yomonanu kwo'rongo (4)."

⁹ A Yicu ci, "Gwene gilang gwuma ji kubanu nggee, ndi ari Jäkä nggwee gwuma inggidi ndi ari nginde 'to gwuru giji gidi Äbräyim.

¹⁰ Ndi ari Giji gidi Dijü dümnä gindädi ndi minä ngwüjü ngwanni ngwududu nunnu ngwuje gilängidiyi."

Mi'ri ngwuja'ri ngwani ngwinäd 'di (10)

¹¹ Anni ma ngwüji ji ndi 'dingini ngwuja'ri ngwee, ngwo're ngwuje mi'rici ngwuja'ri ngwuru 'ter, gaji nggoo giming ge ji gito gito ndi obani Üräjälim, a be ngwüji ji ndi ge'taji ndi ari yeleny yidi Ngwaalu yadi be 'tädalü.

¹² Ngwuje be ci nu, "Gur ge'te gi'tüdi kubu gipa ngwube minä ndi ele ken golanu aar ge'ta giyeleny ngwube o'ra.

¹³ No ngwube urnidi ngwinädä ngwüngün 'di (10) ngwuje gegenacani bartad.* Ngwuje ci, 'Bilidär gwe 'di nyi kwodalü.'

¹⁴ Aa'ti be ngwüji ngwudi gen güngün ämnä. Aar ükäji ngwüjü gwodan aar ari, 'Änyängä la'ti minä guru nggee nding ru deleny däri.'

¹⁵ A be gur nggee gima ele ngwuruda deleny ngwukwodalü 'dunu. Ngwükäjidi ngwinäd ngwüngün ngwanni ngwuming je ätädäni bartad ngwüngün ndi ari gwuma aar gwe bile ange.

19:8 19.8 Gwuruj 22.1 * **19:13** 19.13 Bartad nggwee ngwe'te pu gwuru bartadanu küü'ri tudini (100). Gwudi yiiru ngwüwäyü tä'ril.

16 A dinäd ila ndee ngwuci, 'Doorta, äny gwuma bileda gwuma gendaja bartad 'di (10).'

17 Ngwuci, 'Yijaw gwani dinäd düny! A gwuru ligor le'te pu ngwong ngwee ngwoko nggwa ang ruji deleny didi yündär 'di.'

18 Ngwo're ngwila di'ter ngwuci, 'Doorta, äny gwuma bileda gwuma gendaja bartad tudini' (5).

19 Ngwuci nggwo nu, 'Nga gwa ape yelenya giyündär tudini (5).'

20 Ngwo're ngwila di'ter ngwuci, 'Doorta apa bartad gwunga gwuminy giki dired de nga gi'tijälü.

21 Yedeny yitiny 'dunggunga ndi ari nga gwuru diji dojema ngwuja'ri nga gwati ape ngwony ngwä'tüdi ngwunga, nga uni giruny ga'ti ang kwüdi.'

22 A doorta ci, 'Nga gwuru dinäd diki nggwa ang määtä nggwa ang giki ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwü'tüyä je ngwulemanu ngwunga! A gwülingidi ndi ari äny gwuru diji dojema ngwuja'ri äny gwati ape ngwony ngwä'tüdi ngwüny, nyi uni giruny ga'ti nyi kwüdi?'

23 A mine nga gwarra ma ang 'ti ätädi diju ngwü'rinyä ngwee ngwüny ngwe bile ngwuje ge'te giyüru? Nunu miny o'ra nje mbuji aar lengadi aar gendadi?'

24 Ngwuje be ci giloo lanni liju lidünädälä, 'Äpädär bartad ngaa ätädä dinädä ndoo däti bartad 'di.'

25 Aar be ci, 'Doorta, nginde gwäti be bartad 'di!'

26 Ngwuje ci, 'Nggwa je ci gwere gwanni gwäti gony gere gwo're gwa aar gendaci mana. A be

gwanni gwa'ti äti gonyalu gere, ganni gätïng goko ga aar apada.

²⁷ A be gïlä'di liru güwän güny lanni li'donya ndi nyi ru deleny degen, apar je nga je ü'ri'ti ngwulem ngwäyänü 'dünggüny.' ”

A Yicu äni Üräjälïm

(Mätä 21.1-11; Murkuj 11.1-11; Yuwana 12.12-19)

²⁸ Anni mung gu ari ngwuja'ri ngwee, ngwube ele ngwelada Üräjälïm.

²⁹ Anni mung jici ngwaalinga gito gito ngwani Bidbaji na Bidaniya gidotra koralu gicar Gidotr gidi Ngwüminiti, ngwükäji ngwo'ra ngwüngün rom aar madini

³⁰ ngwuje ci, “Ïndär ngwu'dunanu ngwoo ngwujica a je ki'ra gweere. Ma aang ji ndi äni, ngaa la mbuji gïndü'ri ganni goko gïgekannalu ga'ti gu na dïji ändälä a'tur. Gwä'dädärälü a ge ila ngene.

³¹ Ma ara je dïji dere otacalu ndi ari gïgwä'dädängälü gidang, car, ‘Gimïnä Deleny.’ ”

³² Giloo lima aar je ükäji aar madini, aar ele aar ji mbuji anaku ca je gu.

³³ Anni ma aar ji ndi gä'dä gïndü'rälü, a je ngwüji ngwudi gïndü'ri otacalu, “Ngaa larra ma aang gwä'dä gïndü'rälü?”

³⁴ Aar je ci, “Gimïnä Deleny.”

³⁵ Aar apa gïndü'ri giru damal aar ge ila ndi Yicu. Aar gu gillici ngwureda ngwegen aar gu alliji Yicungala. ³⁶ Anni mung ji ndi ele gïndü'ri ge kayalu, a ngwüji gïlliciji ngwuredalu ngwegen kayalu.

37 Anni mung ji gito gito ngwaalu ngwanni ngwati gu gay üllä Gidotra nono gidi Ngwüminiti, a ngwoo'ra 'dar ngwudi Yicu jayanu aar ortada Ngwaalinga aar opepala aar elngaji gwulleny gwani yiima 'dar yanni yojema yanni ma aar je engga. Aar ari,

38 “Gwonjacaar gwanni gwuru delenya danni dindi ngwüriny ngwe ngwudi Deleny!”
 “A adatalu ji kerala a näji ji kerala!”

39 Ngwübärriji ngwoko ngwüjänü ondaci Yicung aar ci, “Doorta, girinyädi ngwo'ra ngwunga aa gwugundi.”

40 A je Yicu ci, “Nggwa a je ondaci ndi ari ma aar gwugundi, yo'rr ya äri dula.”

A Yicu ara Üräjäliming

41 Anni mung ila 'di ngwujici Üräjäliming gito gito, anni mung engga gündärä, ngwarada

42 ngwari, “Adinari nga gwaadi lenge gwene ndi ari yiru ange yibüpinä ndi ari a adatalu ji a be a gwa'ti gwa gu lenge gwene ndi ari yima aar je änjälü ndi a je engga ngwäy ngwe ngwunga.

43 Yomon ye'te yaji ya ang ilijä yanni yadi aar a ye güwän änanü ngwäbländi ngwe nga gwa'ti gwa mbuji gay gidi 'tü.

44 La ang pälü la 'rinnye yjänü yunga gidrü na kulu poor la'ti la gatani go'rra gere ngene, ndi ari nga ngwa'ti lingidi gomom ganni gelaca a ge Ngwaalu.”

*A Yicu äni kobanu
(Mätä 21.12-17; Murkuj 11.15-19; Yuwana
2.13-22)*

⁴⁵ Ngwube ele ngwäni kobanu, ngwümäätä ngwü'tiyä ngwüjü poor ngwanni ngwati ji ndi illidi kobanu.

⁴⁶ Ngwuje ci, “Yüllinä ndi ari ngwu'dun ngwüny ngwadi ru ngwu'dun ngwudi otaci Ngwaalingalu ngwuma je be ruji 'ngwubang ngwudi yu'ram.”

⁴⁷ Ating be ele kobo yomon reny ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu. A be ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny a ngwoorta ngwudi yobo na 'to mbumbunga ngwüjänü, ati aar mīni aar iye ndi 'rinye ngindeng.

⁴⁸ Ati aar 'ti be mbuja gay gadi aar ge 'rinye ndi ari ngwüji 'dar ngwati ji ndi geraci ngwäni ngwuja'ri aar 'ti mīnä ndi gatani.

20

*Aar otaci Yicungalu giyeleny yüngün yīndi ne
(Mätä 21.23-27; Murkuj 11.27-33)*

¹ Gomon ge'te a Yicu ji ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwämrä kobo ngwuje ondaci ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, a ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny ngwoortanga le ngwudi yobo, a mbumbunga, ila 'dünggüngün.

² Aar otacalu aar ci, “Ondaci nje, yelenya yunga yiru ange yīgābīcāngā ang ārri yi'ral giyee? Yārü gwātādāngā yelenya giyee?”

3-4 Ngwuje ci nu, “Nggwada je otacalu 'to, ondaciny, nyinyi gwudi Yuwana Almamadan gwanni gwünyinyüng gwe ngwüjü gwindi Ngwaalu gwalla gwindi ngwüji ngwümnä?”

5 Aar gwurli aar otajidalu aar ari, “Ma ar ari gwindi Ngwaalu, gwunje ci, a mine arra ma aang 'ti ämnä ngwuja'ri ngwudi Yuwana?”

6 Ma ar ari gwindi gidiji dümnä, ngwüji 'dar ngwunje aci yo'rr ye,* ndi ari ngwülingidi gu ndi ari Yuwana gwuru dijiir didi Ngwaalu.”

7 No aar gwä'räcänü aar ci, “Nyängä la'ti lingidi ndi ari yindi ne.”

8 A je Yicu ci nu, “A mine nyäny 'to nggwa'ti gwa je ci, yelenya yindi ne yanni yigäbäciny nyi ärrä yi'ral giyee.”

*Mi'ri ngwuja'ri ngwani ngwüji ngwäänü
(Mätä 21.33-46; Murkuj 12.1-12)*

9 A Yicu ruyi ngwuja'ri ngwümi'rici ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwari, “Gur ge'te giju ganni gikwüdi yügiri gidaartanu ngwügätijäni ngwäänä ngwü'di'ri ngwele kündär golanu ngwele yomon yolanu.

10 Anni ma gaji ila gidi aku yügiri, ngwükäji dinädä ngwäänü ndi äpijä gu'ru güngün gidi yügiri yanni yima 'ri'ri. A be ngwäänü määtä aar pidä dinädä aar gwä'rä ngwuy ngwanu.

11 Ngwo're ngwükäji dinädä di'ter, o're aar pidä aar ärrä yirginä aar gwä'rä ngwuy ngwanu.

---

* **20:6** 20.6 Giyobo yidi Ngwüyawüd dijiir danni dati dudiyi ngwüjü kay gidi Ngwaalu, dati aar de obalu aar aci yo'rr ye. Täjiniyä 13.5

12 Ngwo're mana ngwükäji dinädä gomoni ganni giru tä'r'il aar määtä 'to aar dirita nono aar gata poor.

13 A'ti gur gidi daarti ari, 'Nggwadi be ärrä ange? Äny gwa ükäji gijü güny ganni gati nyi änni ga aar denya!'

14 Anni ma ngwäänü engga, aar määtä aar gu abingala aar ari, 'Giji güngün gidi yu'rin yüngün nggee gima ila aar määtä aar 'rinye a yu'rin ru yege.'

15 Aar määtä aar 'rinye aar gatu poor gidaarti."

A je Yicu otacalu, "Ladi je be gur ärrä gidi daarti?

16 Gila ga 'rinye ngwäänä ngwoo ga ape daarti ding ätäädä ngwäänä ngwu'ter."

Anni ma ngwüji 'dingini ngwuja'ri ngwee, aar ari, "Bäri ya'ti ya gu ru a'tur!"†

17 A je Yicu alliji ngwäy nono 'ti'tog ngwuje be otacalu ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwüllinä ngwara?

" 'Go'rr ganni gi'dünyidädi ngwüjälü ngwanni ngwati oda ndi ari giru 'tur, gima ru gidingo gidi ngwu'dun.'

18 Diji dere danni dima i'didä ko'rr nggoo, da ü'ri'tinänü nyandil nyandil a danni da gu go'rr acaji da äcänänü mimindeny."

---

† 20:16 20.16 Ngwüyäwüd ngwuru ngwüji ngwudi Ngwaalu. Ngwuge'taja gu Ngwaalu ndi ari ätäädä 'ri'ring gwegen ngwuje ükäci ngwüjirä na gwodanalü ngwuje ükäcä gijü güngün aar ape aar 'rinye. No, ngwadi je Ngwaalu apada yelenya aar je ätäädä ngwüjü ngwu'ter. Yiru yanni yigäbicä je a je 'ti be ngwuja'ri jädänü ngwee. 20:17 20.17 Mäjimür 118.22

*Dulba didi deleny didi Rumang
(Mätä 22.15–22; Murkuj 12.13–17)*

¹⁹ A ngwoorta ngwudi yobo a ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny mini ndi aar maätä didi'rambal, ndi ari lima lenge londajaja je Yicu ngwuja'ri nono ngwee, a je be yedeny eny ngwüji.

²⁰ Ati aar iniji. Aar ukäci ngwujimida aar ari 'ti'tir ngwindi yigor ye yijaw ati aar iye yi'ral ye ndi ari aadi aar gwalla yi'ral nono yere yading ye ondaji yiki aadi aar gu maätädä aar ge'te kyanu gidi yiima na yeleny yidi deleny didi Rumang.

²¹ Aar maätä aar otacalu aar ci, “Gwani doorta, änyängä lilingidi ndi ari nga ngwati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyanü nga gwati 'ti ju ndi ombaji ngwüju ngwäyanü nga gwati ondaci ngwüju ngwuja'ri ngwüdünälü kay gidi Ngwaalu.

²² Yijayi gu ndi nyii gi'tiji Delenya didi Rumang dani Gayijar dulba gwalla nyii 'ti gi'tijä?”

²³ A Yicu lenge yujimida yegen ngwuje 'ti ci nu,

²⁴ “Enggaciiny 'di dinar, gi'remna na yuuli giyee yüllinä yidi yäru yiru?”

²⁵ Aar ci, “Yidi Deleny didi Rumang dani Gayijar yiru.”

Ngwuje ci, “Ngwong ngwudi Deleny didi Rumang dani Gayijar ätädär je Delenya didi Rumang na ngwong ngwudi Ngwaalu ätädär je Ngwaalinga.”

²⁶ Aar 'ti mbojaja gay gadi aar ge maätä ngwuja'ri ngwe ngwere ngwäyanü ngwüji. A je ngwuja'ri ngwüngün dibiyi ngwondajung je, aar gwugwundi.

*Utalu gwani 'di'ri gwudi midi
(Mätä 22.23–33; Murkuj 12.18–27)*

²⁷ A ngwüji ila ngwoko ngwanni ngwati aar je ci Ngwüjändügi, ngwanni ngwati 'ti ämnä ngwuja'ri ngwani 'di'ri giyi'ranyanu aar otacalu

²⁸ aar ci, “Gwani doorta, Müjä gwülliji nje kitabanu ndi ari, manari diji dere dima ayi mung gatani dayalu düngün da'ti lingiti, a gwenggen ape dedela didi gwenggen ngwulengaci gwenggen yiju.

²⁹ Yiji yiju kwo'ra tä'rıl (7) yiru yengga a Gaanni agu ngwayi ngwa'ti lingiti.

³⁰ A määtä a gwegen gwani Gwoone ape. Ngwo're ngwayi ngwugatanalu da'ti äti giju.

³¹ O're a gwenggen gwani Gwallu ape ngwo're ngwayi aar gu ayalu 'dar 'di aar medadi kwo'ra tä'rıl (7) aar 'ti gatana gijälü gere.

³² Aji 'to a daw ayi gwodan.

³³ A be gomon gidi 'di'ri gwudi midi gwudi gwur'taling, daw dadi ru didi yäru nginde däginä ngwurunu kwo'ra tä'rıl (7)?”

³⁴ A määtä a je Yicu ci, “Ngwüji ngwudi didlä ndee ngwati agu aar ägini.

³⁵ A be ngwüji ngwanni ngwuru ngwur na ngwaw ngwanni ngwa ji ngwa mbuti ngwäyanü Ngwaalu ndi äni komon gidi 'di'ri gwudi midi gwudi gwur'taling ngwa'ti ngwa agu na ngwa'ti ngwa ägini.

³⁶ Na ngindenga la'ti ba be la ayi mana la ru nono yi'rr la ru yiji yidi Ngwaalu anni ma aar ru yiji yidi 'di'ri.

37 A be ngwuja'ri ngwudi 'di'ri ngwudi ngwüji ngwanni ngwayu ngwinggida ngwe Müjä ngwuja'ri ngwe ngwullu je Ngwaalu ngwanni ngwü'täcälü giligä lanni lu'du gida'ri diru gurri ngwuci gwuru 'Deleny diru Ngwaalu ngwudi Äbräyim ngwuru Ngwaalu ngwudi Ijaag na ngwuru Ngwaalu ngwudi Yagub.'

38 Ndi ari nginde gwä'tüdi Ngwaalu ngwudi ngwüji ngwanni ngwayu ngwube ru Ngwaalu ngwudi ngwüji ngwanni ngwumidu. Ndi ari ngwüji 'dar 'dünggüngün ngwumidu."

39 A be ngwoorta ngwoko ngwudi yobo ci, "Ngwuja'ri ngwee ngwara ngwe ngwujaw!"

40 Ngindenga aar 'ti ba be äti ngwuja'ri ngwere ngwadi aar ngwe otacalu.

Gwanni Gwubrutar yelenya gwadi ru giji gidi yäru

(Mätä 22.41–46; Murkuj 12.35–37)

41 A je be Yicu ci, "Awa gu ati be ngwüji ari gwanni Gwubrutar yelenya gwanni gwükäjä Ngwaalu gwadi ru Giji gidi Däwüd?"

42 Däwüd nginde gwondaja kitabanu gidi Mäjimür ngwari,

'Deleny dica Delenya düny nu,
Jalu kaama güny

43 'di nga gi'tiji güwänälü gunga
ngwujalu giyoranu yunga.'

44 Ma be ari gwuca Däwüd Deleny, ngwube ru Giji güngün awa?"

*Arnganar ngworta ngwudi yobo
(Mätä 23.1-36; Murkuj 12.38-40)*

⁴⁵ Anni ma ngwüjï 'dar ji ndi geraji ngwäni, a Yicu ci ngwo'ra ngwüngün nu,

⁴⁶ “Arnganar ngworta ngwudi yobo ngwati jada ndi elellalu ngwured ngwanu ngwola a je ngwüjï aganni ngwaalu ngwudi ngwiliny a je ngwüjï ge'talu ngwudu'rala ki'ra ngwämrä a je ngwüjï denya ngwaalu ngwudi yï'rinyinä.

⁴⁷ Ngwati mbojaji ngwedel aar je obeda ngwu'duna. Aar iringini otaci gwe Ngwaalingalu gwegen gwanni gwolanu. Ngwuru ngwanni ngwadi je yi'rendeny mbuji yani yikana.”

21

*Gätiji Ngwaalingalu gwudi dedel
(Murkuj 12.41-44)*

¹ A be Yicu ombajidalu ngwengga ngwüjü ngwanni ngwünänü ndi angidaci Ngwaalinga ngwü'rinyä gwegen kobo.

² Ngwube engga 'to dayu diru dedel diru diwayi ngwügätiji bartad ngwäy rom.

³ A Yicu ari, “Didanu nggwa je ci dedel ndee diru diwayi dima ge'te gwonyadana ngwüjï 'dar.

⁴ Ndi ari ngwüjï ngwee 'dar ngwuge'ta angidajing gwoko koola gegen, a be daw ndee diru diwayi gwuge'tengalu 'dar gwoko gwüngün gwanni gwätting gwani eny gwüngün.”

*Yiru ange yanni yadi ji 'di a be Yicu o'ra
(Mätä 24.1-14; Murkuj 13.1-13)*

⁵ A ngwüjï ngwoko ji ndi abinga ngwu'dun ngwudi gobo ngwüpäär je nono yo'rr ye yijaw

yi'rura aar je üpī nono ngwong ngwe ngwanni ngwati aar je angidaci Ngwaalinga.

⁶ Ngwuje be ci nu, “Ngaa lānggādī ngwu'duna ngwee, yomon yila yanni ya'ti ya ye mbuji go'rra kwenggenala 'dar ya gätīnī gīdiyāngälü.”

⁷ Aar otacalu, ngwuja'ri ngwe ngwee aar ci, “Gwani Doorta, yi'ral giyee yadi ji jadu? Yi'remna yiru ange yanni yadi nje enggaci gomom ganni gadi ge yi'ral giyee ji?”

⁸ A Yicu ari, “Arnganar aa'ti ngaa la dudi, lonyadu laji lila ngwūrīny ngwe ngwūny la ari, 'Äny gwani nginde' na 'Gaji gima be ja gito.' Aa'ti be la je gwujani!

⁹ Ma aang 'dingini yäärä ye a obadalu ji, aa'ti be yedeny ya je eny. Yiru be giyee yanni yadi ji gwerre gwerre, a be yomon yä'tüdü na yadi medadi puprang!”

¹⁰ Ngwuje be ci, “Ngwüji ken ngwa gwurlada ngwüjü ken gi'ter na yeleny ken ya gwurlada yelenya ken gi'ter.

¹¹ A diyāng da lagadalu gwanni gwukalu giki-dang ngwaalu mbüny mbüny, a ngwamu ngwa ji ngwaalu 'dar, a dimdi da ji donyadanu a ngwüji ngwa je yedeny eny, yi'ral yiru yedeny ya ji na yi'remna yipa ya ji kerala.

¹² A be gwerre gwerre ndi aar ji, ngwüji ngwa je le gwurlanu la je übinälü. La je apada ngwämrä na giyorkon, la je apada ngweleny na ngwartan, 'dar gwani ngwūrīny ngwūny.

¹³ 'Dar giyee ya je gäbīcī ngaa ru ladi inggidi 'denggen.

14 Ge'tar yigor yalu mama gwerre gwerre aa'ti ngaa la egenanalu ara je yigor pänü awa ngaa ladi ruci yigo'ro yalu

15 Lिंगidär ndi ari nggwa je ätäädä ngwuja'ri na bebere ndi ondaji gwa'ti gwa güwän galu burni ndi obedalu.

16 Lिंगidär 'to ndi ari papanga, ngweengga, giiü na ngwumaad la je le gwurlanu, la je 'rinye loko.

17 Ngaa la ke ngwüjü ngwäy 'dar gwani äny.

18 A be lä'rü le'te pu ki'ra galu la'ti la dudi a'tur.

19 Määtä gwe yigor yalu 'di'däny, ngaa la be giiängidini gwani yigo'ro yalu."

*Geradalu gwudi Üräjäliming
(Mätä 24.15-21; Murkuj 13.14-19)*

20 "Ma ji ma aang enggada Üräjäliming ma gwu'tulu änanü ngwudi güwän, ngaa be lenge ndi ari geradalu gwüngün gwuma be ja gito.

21 Ngwüji ngwanni ngwuju Yäwüdiyä ngwa abra giyenala, a ngwüji ngwanni ngwa ji 'dunu aar 'tü aar abrada poor, a ngwanni ngwoo gitäny, aa'ti ngwo'rada 'dunu.

22 Ngwuja'ri ngwee ngwuru gimra ngwadi ji nunnu a ngwuja'ri äti ngwäyanü ngwanni ngwüllinä kitabanu gidi Ngwaalu.

23 A be dirbä da ji dipa ngwaw ngwanni ngwuju ngwari ngwe na ngwanni ngwi'riya giy-omon giyoo! Ndi ari dirbä da ji dipa gidiyängälü a güündä ga i'di ngwüjü ngwoo.

24 Ngwa aar je 'rinye ngwa aar je ummi ngwa aar je giki yirna ye ngwa aar ngwe badalu giyen 'dar. A Üräjälim gwa ngwüji ngwuru Garany

ru'ti yora ye 'di a gaji gegen gadi ge Ngwaalu ari medadi.

²⁵ Yi'remna ya ji gilingen, g'üdüwä na giyururum. G'idiyängälü ngwüji ngwa ji giyündä a ngwa je yedeny eny gwani dudu didi yaw.

²⁶ A ngwüji ngwäyini yedenyo giyiral yanni yadi ärrini gididlä, ngwong ngwa lagadalu kerala.

²⁷ Kaji nggoo la be enggada G'ijü gidi D'iji dümnä ga üllä g'iyibä'rälä yiima ye na näji gwe gwupa.

²⁸ Ma ji ma yi'ral ji ndi ji giyee, mätinär bälü 'di'däny aang 'di'räji yi'rala yalu ngaa lenge ndi ari ü'rälü gwalu gwuma be ja gito."

²⁹ Ngwuje be m'irici ngwuja'ri ngwee, "Iriyär ngwäyälü gida'ri diru dimnigor a ngwa'ri 'dar.

³⁰ Ma ji manari ngwuma je engga ma aar 'tudinä ngwäni ngwegen ngaa be lenge ndi ari yirram yima be ja gito.

³¹ Yiru gu 'to no ma ji manari ngaa lima enggada yi'ral giyee yima ärrini, ngaa be lenge ndi ari yeleny yidi Ngwaalu yima be ja gito.

³² Nggwa je ci 'di'didanu lingidär ndi ari yi'ral giyee 'dar ya ji gwerre gwerre ndi ngwüji ngwudi gimaad nggee gwenene bali.

³³ Gere na diyäng la dudi a be ngwuja'ri ngwüny ngwe'te pu ngwa'ti ngwa dudi a'tur."

Jaralu ngwäy ngwe aang otaci Ngwaalingalu

³⁴ "Arnganar ndi ari aa'ti yigor yalu ya je gändäji ndi ami'ra gwudi lingo ara je di'rica rläiyi ara je yigor pic'i yi'ralanu yidi lingo.

Ngaa la'ti lengeca gomon nggä'di ga je dirbänälü ga je gwü'rübäjälü nono gwele ngwü'dibä.

³⁵ Ndi ari gadi ilijä ngwüjälü 'dar gididlä.

³⁶ Jar balu ngwäy ngwe aang otaci Ngwaalin-galu giyomonalu pipi'ri'ti ngaa ji ngaa burni ndi 'tü giyi'ralanu giyee yanni yaji ya ji. No ngaa ji ngaa dünä Gijü gidi Dijü dümnä ngwäyänü.”

³⁷ Ating ji ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu kobanu lingen le a be dilu de ating be ele ngwuja gidotrala gicaar Gidotr gidi Ngwüminiti.

³⁸ Ati be ngwüji elada 'tu'tu dilu danu ndi geraja läni kobanu.

22

Yäwüdä gwurlanu Yicu gwe

(Mätä 26.1-5; Murkuj 14.1-2; Yuwana 11.45-

53)

¹ A gaji ji gito gidi Yi'rinyinä yidi Ligi'ra yidi Ngwüyäwüd yicaar je Dambdani.*

² A ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny ngwoortanga le ngwudi yobo, ati aar na ji ndi minä gay gadi aar ge määtä Yicung aar 'rinye anaku iti je gu yedeny ngwüji.

³ A dijego'rr äni ndi Yäwüdä gwanni gwati aar ci Äjigäriyüti ngwoo'ranu ngwudi Yicu ngwoo ngwuru 'di na rom.

⁴ A Yäwüdä ele aar ondaji ngwur'dal ngwe ngwanni ngwuru ngweleny a lanni liru yi'ra yidi

---

* **22:1** 22.1 Ngwüyäwüd ngwati ape Yi'rinyinä yidi Ligi'ra aar diwayini gaji ganni gi'tüyä je ge Ngwaalu ken gani Mijir. Gwuru 12.1-27

gwu'tulunga gwanni gwati angida gobo ndi ari awa gwugwurlanu Yicu gwe ngwuje ätä.

⁵ Aar jayanu yi'ral ye giyee aar änni ndi ari aar ätä ngwü'rinyä ngwoko.

⁶ A nginde gwani Yäwüdä änni. Ating ji ndi mini gay gadi je ge mätiji Yicung yu'rimi aa'ti ngwüji gwa ji.

Gege'te mama gwudi eny yi'rinyinä yidi Dambdani

(Mätä 26.17-25; Murkuj 14.12-21; Yuwana 13.21-30)

⁷ A be gomon ila gidi ligi'ra (ganni gati aar gu mi'rini nono yirany ye yiru ngwamal) komon gidi yi'rinyinä yidi Dambdani.

⁸ A be Yicu ükäji Butrujing je Yuwana gwe ngwuje ci, "İndär aang gege'ta yi'ral mama ar ape yi'rinyinä yidi Dambdani."

⁹ Aar be ci, "Nga gwüminä ndi nyii gege'ta yi'ral giyee ne gwe?"

¹⁰ Ngwuje be ci, "Ma aang ji ndi äni kündär, ngaa la mbudi gurnga le gapu diiti didi yaw. Ngaa be gwujani ngwu'dun ngwanni ngwading gu äni,

¹¹ ngaa ci diju didi ngwu'dun ngwoo, 'Doorta daru ngwu'dun ngwana ngwudi yirnü ngwanni ngwadi nyii gu eny ngwony ngwudi yi'rinyinä yidi Dambdani ngwoo'ra ngwe ngwüny?'

¹² Nginge ga je be enggaci ngwaalinga alu nggwe ngwongranu ngwügilicinä ngaa gege'ta yi'ral mama ngenone."

13 Aar ele aar mbuji yi'ral yiru gu anaku ca je gu Yicu. Aar gu gege'te yi'ral mama yidi yi'rinyinä yidi Dambdani.

Eny gwudi Deleny

(Mätä 26.26-30; Murkuj 14.22-26; 1 Küründüj 11.23-25)

14 Anni ma gaji gidi eny ila, a Yicunga ngwo'ra ngwe ngwükajäär je ngwüngün jalu gidimbürälü ndi eny. 15 A je Yicu ci, “Äny gwüjädi gu gwulleny ndi ar eny Giyi'rinyinä giyee yidi Dambdani gwerre gwerre ndi gomon ila gidi yi'rendeny yüny.

16 Ndi ari nggwa je ci, ya'ti a be yinje eny 'di aar ila aar gu ru giyelenyanu yidi Ngwaalu.”

17 Ngwape ginya ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu, ngwuje be ätäda ngwuje ci, “Apar a gu emadanu gwüpäng.

18 Ndi ari nggwa je ci nggwa 'ti ba be rüdi gwadi iyï ginya gidi yügiri giyee 'di a ngwuja'ri ngwudi yeleny yidi Ngwaalu mbuti.”

19 A ngwube o're ngwape gona ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu ngwü'ränü ngwätäda ngwuje ci, “Ngwanginu ngwüny ngwuru ngwee ngwüdidinä ngwani nga nga. Arrär je gu no yani diwayini gwüny 'danggalu.”

20 Anni ma aar medaji enying, ngwo're ngwape ginya 'to ngwari, “Giny nggee giru gidi gekajidi gwanni gwuyang gwudi yin yüny yirädälü gwani nga nga.

21 A be guy gidi a'ri gwanni gwadiny gwe gwurlanu nggo giju nyii ge gwüpäng ngene gidimbürälü.

22 Giji gidi Dijji dümnä gadi ele anaku ge'taja gu Ngwaalu a be wäjäj bi gidijji danni dadi gwurlanu nginde gwe.”

23 A ngwoo'ra ngwüngün otajidalu ndi ari yärü gwaadi ru gwanni gwadi ärrä yi'ral giyee.

Garnati ndi ari yärü gwupana yelenya

24 A 'to aar ji ndi garnati ndi ari yärü gwuru gwanni gwupana yelenya 'denggenanu.

25 A je Yicu ci, “Ngweleny ngwudi didlä ngwati ruyi ngwüjü yelenya yiima ye a lanni lati pi yelenya, lati jada ndi a je ngwüjji ortada ndi ari lijaw yiguri ndi ätäädä ngwüjü.

26 A be nga nga lä'tüdi ladi gu ru no. A manni gwanni gwupana 'danggalanu ngwo'ralu ngwuru ngwoko, a gwanni gwaru gwuru deleny, ngwo'ralu ngwuru nono dinäd.

27 Ndi ari yärü gwanni gwupana, gwanni gwati jalu gidimbürälü ngweny ya gwanni gwati äpiji ngwüjü yiiru aar eny? Gwä'tüdi gwanni gwati jalu gidimbürälü ngwenye? A be äny nggwo pa 'danggalu gwuru nono gwele gwati äpiji ngwüjü yiiru aar eny.

28 Nga nga liru lanni liju nyii le gidirbänü dünny.

29 Anaku ätäädäär nyi gu Papa gwüny yelenya, ya je gu ätäädä 'to,

30 nunnu ngaa ji ngaa jalu ngaa iyï aang eny giyelenyanu yüny ngaa jalu ngwudu'rala ngaa pi yelenya giyüülü yidi Yijiräyil yanni yiru 'di na rom.”

A Yicu pälü nyi'rini gwe gwudi Butruj

(Mätä 26.31-35; Murkuj 14.27-31; Yuwana 13.36-38)

31 A Yicu ci Butrujing, “Jamaan, Jamaan! Di-jego'rr dibupa ndi aar je idäji aar je ürnäjänü nono gwele yona.

32 A be äny gwuma otaci Ngwaalingalu gwani nga, ndi ari aa'ti ämnä Ngwaalu gwunga gwa mi'rati. Ma be ari nga gwuma jo'renyana, nga be ojemeye ngwanggalu nono 'to.”

33 A be Butruj ci nu, “Deleny, äny nggwo mama, nda gwele aar nje giki korkon gwüpäng ma ayi ru nda ayi gwüpäng.”

34 A be Yicu ci, “Gwani Butruj, nggwang ci, gwene gwerre gwerre ndi gokto urri, nga gwa nyi'rini yomonanu tä'räl (3) ndi ari nga gwülingidiny.”

35 A je be Yicu otacalu ngwuje ci, “Gaji ganni gükäjä je ge ngaa 'ti apana ngwü'rinyä ngaa 'ti apana dürädä dere ngaa 'ti apana ngwüdänü. Yi'ral yere yirnide?”

Aar ci, “Bäri, yere ya'ti ju.”

36 Ngwuje be ci, “A be gwenene, gwanni gwäti ngwü'rinyä ngwuje apani ngwapani dürädä 'to, na gwanni gwa'ti äti galala, ngwellang direda düngün ngwellang.

37 Yüllinä kitabanu yaru nu, ‘A nginde gwuma aar äcidi ngwüjingä le ngwanni ngwuki.’ Nggwa a je ci ndi ari ya gu ru 'dünggüny. Yäy yanni yaru ye gitab 'dünggüny giyo be ndi gu elada.”

38 Aar be ci, “Gwani deleny yalal giyo rom.”

Ngwuje be ci, “Yimbutu.”

A Yicu otaci Ngwaalingalu Gidotrala gidi Ngwüminiti

(Mätä 26.36–46; Murkuj 14.32–42)

³⁹ A Yicu 'di'ri ngwugatani gündärä ngwallu ngwaalu ngwating gu ele yomon reny Gidotr gidi Ngwüminiti, a ngwoo'ra ngwüngün 'di'ri 'to aar gwujani.

⁴⁰ Anni ma aar obani ngwuje ci, “Otaçar Ngwaalingalu ndi ari nunnu aa'ti la je idäji.”

⁴¹ Ngwube 'tänü gwere gwoko 'ter ngwuje gatanalu ngwüllü ngwüjürbälü yirku ye ngwotaci Ngwaalingalu.

⁴² Ngwari, “Papa, manari nga gwüminä, äpädiny iying dirbä ndee a be aa'ti ya ru anaku mininje gu aar be ru anaku minä je gu nga.”

⁴³ A määtä a gi'rr gidi Ngwaalu 'tädlü kerala ngwor'temaja.

⁴⁴ Iya gu yi'rendeny giyee yedenyo ngwotaci Ngwaalingalu gwulleney 'di ngwiri nono a yaana yüngün ru nono gwele yinä yikadalu gidiyängälü.

⁴⁵ Anni mung 'di'rä ndi otaci Ngwaalingalu ngwukwodalü ngwoo'ra ngwüngün, ngwila ngwuje mbuji lima je runi ape 'di a je yar mi'ri aar ndri.

⁴⁶ Ngwuje ci, “Ange gwuru gwindrijängää. 'Di'rärälü aang otaci Ngwaalingalu nunnu aa'ti la je idäji.”

Aar määtä Yicung

(Mätä 26.47–56; Murkuj 14.43–50; Yuwana 18.3–11)

47 Gaji ganni gima aar ge ji ndi ondaji ngwoo'ra ngwe ngwüngün no, a ngwüji anda ngwonyadu a je gur oda nggoo gani Yäwüdä ngwoo'ranu ngwüngün ngwuru 'di na rom ngwube 'donggaci Yicu gwading aganni giyenenanu yimada.

48 A be Yicu ci, “Yäwüdä, ii a gwadi gwurlanu Giji ge gidi Dijji dümnä ang ätäädä ngwüjü aganni gwe gwunga änying giyenenanu?”

49 Anni ma ngwoo'ra ngwudi Yicu engga yi'ral yadi gu ru no aar ari, “Gwani deleny, nyii mi'ridi yalal ye?”

50 A määtä a gur ge'te 'denggenanu mi'ri dīnädä de'te didi dir'dal danni diru gi'ra, ngwü'ridä länälü lidi gaama.

51 A je Yicu ci, “Mar gäbïcär yi'ral giyee!” Ngwümäätä ngwakani läni nono lidi dīnäd ndoo, ngwu'ri nono.

52 A Yicu ondaci ngwur'dala ngwanni ngwuru ngweleny ngwoortanga le ngwanni ngwuru yi'ra yidi gwu'tulu ngwanni ngwati etadi kobo a mbumbunga lanni līndädi 'dūnggūngūn ngwuje ci, “Ngaa līndädiny yalal ye a yura nono minyi ni ru dijji dī'di'riyā yārā?”

53 A lati pa ji yomon reny ngwämrä kobo ngaa 'ti ädinä ndiny alliji guy nono. A be gaji galu giru be nggee, dirim dadi be ape yelenya.”

A Butruj nyi'rini Yicung

(Mätä 26.57-58,69-75; Murkuj 14.53-54,66-72; Yuwana 18.12-18,25-27)

54 Aar be määtä no, aar okta aar gwe ele ngwu'dun ngwudi dir'dal danni diru gi'ra. A je Butruj gwujani gwodan ngwü'tänü.

55 Anni ma aar muji ligä kubanu kayanu aar gu ji gwüpäng, a Butruj ele aar le jalu.

56 A gera giru dinäd enggada Butrujing gwujalu giligälü, ngwümätä ngwiriyi ngwäy nono mama ngwari, “Gur nggee gjar le.”

57 A be a Butruj nyi'rini. Ngwari, “Daw ndee, gwa'ti nyi lingidi.”

58 Gwoko no, a diji de'te enggada ngwuci, “Nga nggwee, a gwuru gwegen.”

A Butruj ci, “Guru, nggwä'tüdi!”

59 Anni ma gaji ele o're a diji de'te ari, “Didanu diji ndee dijaar de 'to diru 'to didi Jäliling.”

60 A Butruj ci, “Guru, ngwuja'ri ngwee ngwara ngwe ngwa'ti nje lingidi.” Gaji ganni giming ge ji ndi ondaji no, a gokto urra.

61 A Deleny gwurlalu ngwombaji Butrujing 'ti'tog. A Butruj diwayini ngwuja'ri ngwanni ngwuca ngwe Deleny, ndi ari, “Gwene gwerre gwerre nda gokto urri, nga gwuny nyi'rini yomnanu tä'ril (3) ndi ari nga gwülingidiny.”

62 A määtä a Butruj 'tü poor ngwari aring gwu'ri cicir.

*Aar ärrä Yicung yidäpängä
(Mätä 26.67–68; Murkuj 14.65)*

63 A ngwüji ngwanni ngwaju ndi etadi ndi Yicu ärrä yidäpängä aar pi.

64 Aar gekaci ngwureda ngwäy aar be pi ati aar ci, “Allija 'di yijrä ndi ari yäru gwanni gwümi'ridängä?”

65 Aar lo yi'ral ye yonyadu yiki.

A Yicu ji ngweleny ngwudi yämrä ngwudi Ngwüyäwüd

(Mätä 26.59-66; Murkuj 14.55-64; Yuwana 18.19-24)

⁶⁶ Anni ma ngwalu u'ri, a mbumbunga na ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny a ngwoorta ngwudi yobo o'rajidalu ngwämrä aar je üktijä Yicung.

⁶⁷ Aar otacalu aar ci, “Manari nga gwuru gwanni Gwubrutar yelenya, ci nje gu.”

A je be Yicu ci, “Ma je ondaci nga la'ti liny ämnäci

⁶⁸ a ma ji otacalu nga la'ti liny gwä'räcänü.

⁶⁹ A be 'tu'tu gwene Giji gidi Dijä dümnä gadi be jalu kuyala gidi gaama gidi Ngwaalu ngwanni ngwuru yiima.”

⁷⁰ A ngwüji otacalu 'dar aar ci, “A gwuru be Giji gidi Ngwaalo?”

A je Yicu ci, “Ngaa laru gu 'tu mama äny gwuru.”

⁷¹ Aar ari, “Ange gwuru gwüminär mana a lima 'dingini ngwuja'ri ngwü'tüdi ngwulemanu ngwüngün!”

23

Aar apada Yicung gideleny dani Bilatij

(Mätä 27.1-2,11-14; Murkuj 15.1-5; Yuwana 18.28-38)

¹ A ngwüji 'di'rälü 'dar aar apada Yicung ndi deleny dani Bilatij.

² Aar ü'ridä ngwuja'ri nono aar ari, “Nyii limbuju, guru nggee ndi dudiyi ngwüjü ngwäri.

Nginde ginijä ge'teng dulba dani Gayijar deleny didi Rumang ngwari nginde gwuru gwani Gwubrutaar yelenya gwuru deleny."

³ A no a Bilatij otaci Yicungalu ngwuci, "Nga gwuru deleny didi Ngwüyäwüde?"

A Yicu ci, "Yäy anaku ara gu."

⁴ A be Bilatij ci ngwur'dala ngwanni gwuru ngweleny a ngwüji 'dar ngwanni gwuru ngeno nu, "Nggwa'ti mbojaja guru nggee yi'ral nono yere yanni yadi nyi gu gekaji."

⁵ Aar be 'donyalu 'ti'tibüny aar ci, "Gur nggee gati lagaci ngwüjü ngwuja'ranu, gati gwogaji ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwüngün ngwaalu 'dar Yäwüdiyä, Jälil 'di ngwobana ngene."

Aar dinga Yicung gideleny dani Yirüdij

⁶ Dingina gu Bilatij ngwüriny gwani Jälil no, ngwutalu manari gur nggee giru Dijälil.

⁷ Anni mung gu lenge ndi ari Yicu gwuru gwudi Jäliling deleny düngün diru dani Yirüdij, ngwudinga ndi Yirüdij gwanni gwuru kaji nggoo Üräjälim.

⁸ Anni ma Yirüdij ele ngwengga Yicung ngwujayanu gwulleny. Anaku minging gu 'tu'tu gaji golanu ndi engga ndi ari gwu'dingining gwe gwulleny ngwujada ndi engga yiima 'dünggüngün.

⁹ A Yirüdij otacalu ngwuja'ri ngwe ngwonyadu, aa'ti Yicu gwä'räcänü yi'ral ye yere.

¹⁰ A ngwur'dal ngwanni gwuru ngweleny ngwoortanga le gwudi yobo aar ji ndi dünälä aar ondajaji giyi'ral yegen yanni yü'rädädäär je Yicung nono.

11 A Yirüdiĵingä gwe gwu'tulu gwe gwüngün ärrü Yicung yidäpängä aar giki direda dijaw didi yeleny aar gwä'räcä Bilatijing.

12 Gomon nggoo Yirüdiĵingä Bilatij gwe lanni liru güwän gwerre, aar ru ngwumaad.

*Aar pici Yicung yelenya gwani yi'rany
(Mätä 27.15-26; Murkuj 15.6-15; Yuwana
18.39-19.16)*

13 A Bilatij urnidi ngwur'dala ngwanni ngwuru ngweleny na mbumbunga lanni liru yi'ra na ngwüji 'dar gwüpäng.

14 Ngwuje ci, "Nga nga läpiĵiny guru nggee nunnu gati lagaci ngwüjü ngwuja'ranu ngwuje dudiyi ngwü'di'ri yäärä ye. A be giminy otacalu gwenene ngwäyanü 'danggalu giminyi 'ti mbojaja ngwuja'ri nono ngwanni ngwara ngwe 'dünggüngün.

15 Na Yirüdiĵ 'to gwa'ting mbojaja ngwuja'ri nono, no gwuma aar nje gwä'räcä. Yere ya'ti yärrüng je yadi gäbici ngwayi.

16 Yäy gu no, gwunyi be pi 'dogo gwunyi gatalu."*

18 A be ngwüji 'dar ürri dula, aar ci, "Rinyiti ngindeng nje be gätijä Barabajingalu."

19 Barabaj gwümäätär aar giki giyi'ral yärrüng je kündär nggwogaji ngwüjü ndi 'di'riyä yärä na ngwu'rinyidi.

20 Minä gu Bilatij ndi gata Yicungalu, ngwo're ngwuje päcälü mana.

* **23:16** 23.16 Yitab yoko yati ari, "Yibüpinä 'dünggüngün gwani Bilatij nding je gätijä dijalü de'te pu komon gegen gidi yi'rinyinä yidi Dambdani."

21 Aar 'donyalu 't'i'tübüny aar ci, "Pädi kü'ri ngwayi!"

22 O're a je Bilatij otacalu gomonanu ganni giralu tä'r'il, ngwuje ci, "Ange gwuru yi'ral yiru ange yanni yärrä je gur nggee? Äny ga'ti nyi mbojaja yi'ral nono yanni yadi gäbici ngwayi, no ginyi pi 'dogo nyi gatalu."

23 Aar be määtä aar 'donyalu 't'i'tübüny aar ürri dula gwulleney aar bupi ngwayi. Aar je 'dengenaci dula degen.

24 No a Bilatij mi'rini ki'ra ngwuje ämnäci buping gwegen.

25 Aar je gätijä guralu ganni gimäätär aar giki giyi'ral yärrung je ngwugwogaji ngwüjü ndi 'di'riyi yära, ngwu'rinyidi Ngwuje be ätä Yicung aar ärrü yi'ral yanni yibupaar je.

Aar pä Yicung kü'ri gimamindanu

(Mätä 27.32-44; Murkuj 15.21-32; Yuwana 19.17-27)

26 Anni ma aar ape aar gwe ele, aar mbuji guru ge'te gidi gen gani Giruwan, gur gani Jamaan go'ra gitäny, aar üpiyi güü'ri, ngge gwujani Yicung.

27 A ngwüji ngwonyadu gwujani Yicung na ngwaw ngwanni ngwinädi je Yicu 'di aar rüniji.

28 A Yicu gwurlalu ngwuje ci, "Lani yera yidi Üräjäliming, nyii 'ti ärädi, ärädär yigo'ro yalu na yiji yalu.

29 Yomon ye'te yila yanni yada ye ari yiwaya aang ari, 'Äji jaying nono gwudi ngwaw ngwanni ngwuru yurum, äji jaying nono gwudi ngwaw ngwanni gwa'ti lingiti aar 'ti i'riya a'tur!"

30 La be ci yeno, 'Acaji nje'
a yidotra, 'Gwü'rübäji njälü.'

31 Ndi ari manari lärriny gu no gwanni gwuru da'ri digilä, ya be ru'taa 'danggalu lanni liru yü'ri yundu?"

32 Aar apa ngwu'ramu rom ngwadi aar je 'rinye Yicunga le.

33 Anni ma aar le obani ngwaalu ngwucaar je ngwaalu ngwudi guya gidi gi'ra gidi diji,† aar je pä giyü'ri ngwu'ram ngwe ngwoo rom. De'te aar pä kü'ri kaama a de'te aar pä kü'ri kängir.

34 A Yicu ari, "Papa, düdänjä jänü, ngindenga la'ti lingidi ndi ari gilo ndi ärrü ange." Aar gatu yu'ru aar gigini ngwuredanu ngwüngün.

35 A ngwüji dünälä aar ji ndi ombajidi, na ngwüji ngwanni gwuru yi'ra ngwuju 'to aar äri ngwimä aar ari, "Nginde gwügilängidiyâ ngwüjü ngwu'ter gäbicär 'di ngwügilängidiyi ligo'ro lüngün manari gwuru gwanni Gwubru-taar yelenya gwanni gwäbrä Ngwaalu."

36 Na gwu'tulunga 'to aar ondaci Yicung yidäpängä. Aar ape yaw yula aar 'donggaci aar je ätäädä nunnu ngwuje iyi

37 aar ci, "Manari nga gwuru 'di'didanu Deleny didi Ngwüyäwüd, gilängidiyâ ligo'ro lunga."

38 Aar ulli ngwuja'ri kü'rälä ngwaru nu, DE-LENY DIDI NGWÜYÄWÜD DIRU NDEE.

39 A du'ram de'te ndoo dipädäär je le giyü'rälä ngwürrä Yicung ngwuja'ri nono ngwullo ngwuci,

---

23:30 23.30 Ujiji 10.8 † **23:33** 23.33 Ngwaalu ngwo gwuru gidotr gwuru nono guya gidi gi'ra gidi diji.

Gatidi gwudi Yicu
(*Mätä 27.57-61; Murkuj 15.42-47; Yuwana 19.38-42*)

⁵⁰ A gur ge'te ngwüjänü ngwudi ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd gani Yüjib giru diji dijaw didünälü.

⁵¹ Ga'ti ngwuja'ri ngwudi ngweleny jädänü na ärrü gwanni gwärräär gwe Yicung. Gati ji Yäwüdiyä kündär gani Rama. Giru ngwüji ngwanni ngwati ji ndi dünici yelenya yidi Ngwaalu.

⁵² Ngwele ndi Bilatij, ngwotacalu ngwanguinu ngwe ngwudi Yicu.

⁵³ Ngwülläjälü ngwape ngwüpä direda nono ngwuge'te gidimomanu dannu diyang da'ti aar gu gäti dijänü dipidäär ngwur'da.

⁵⁴ Gomon nggoo giru gidi Ja'rimani aar jici gomon mama ganni gadi ila giru Kwo'ra tä'r'il.

⁵⁵ Ngwaw ngwanni ngwändäär Yicunga le 'tu'tu Jälil, aar 'di'ri aar gwoda Yüjibing aar enggada dimomo na awa lege'ta gu ngwangina ngwüngün.

⁵⁶ Aar be kwodalu aar ro gwudu'rula aar ge'te yila. Aar be jalu gomon nggoo ganni giru Kwo'ra tä'r'il aar gatu düwä anaku aru gu yobo.

24

'Di'ri gwudi Yicu
(*Mätä 28.1-10; Murkuj 16.1-8; Yuwana 20.1-10*)

¹ Gomon ganni giru gi'ra giyomon yiru Kwo'ra tä'r'il, 'tu'tu dilu danu, a ngwaw apani gwudu'rula nggwo gwürüdäär aar elada gidimomo.

² Aar mbuji di'rimünä dima äbrini kiy gidi dimomo.

³ Anni ma aar äni, aar 'ti be mbuja ngwangina ngwudi Deleny dani Yicu.

⁴ Anni ma je gwe ngwaalu ji ndi elalu giyi'ral giyee, no a ngwüji rom (2) ngwugenna ngwureda ngwubidu pupu'rul ila aar je dünäcälü.

⁵ Yedeny ye no, a ngwaw jürbälü yirku ye gidiyängälü. A je be ngwüji ngwo rom ci, "Nga larra ma aang mini dijälü danni dimidu ngwüjänü ngwanni ngwayu?"

⁶ Nginde gwa'ti ngene. Nginde gwuma 'di'ri! Diwayinar ngwuja'ri ngwanni ngwucara je ngwe anni ja le na Jälil ndi ari,

⁷ 'Giji gidi Dijä dümnä ga aar määtä ga aar ätä ngwüjü ngwanni ngwuki, ga aar pä kü'rälä ga jalu yomon tä'ril ga 'di'ri gimidu.'"

⁸ A'ti ngwaw diwayina ngwuja'ri ngwüngün ngwanni ngwaru ngwe.

⁹ Anni ma aar o'ra, aar ondaci ngwo'ra ngwudi Yicu ngwoo ngwuru 'di na gwe'te (11) ngwüjüngä le ngwu'ter ngwuja'ri ngwee 'dar.

¹⁰ Ngwaw ngwo ngwuju ngwani, Märiyäm gwani Mäjidäliyä, na Juwana na Märiyäm nanni gwudi Yagub, ngwaw ngwanu ngwoko aar ondaci ngwo'ra ngwükäjäär je ngwudi Yicu ngwuja'ri ngwe 'dar.

¹¹ Aar 'ti be ämnäcä ngwayu ndi ari ngwuja'ri ngwudi ngwaw ngwuru nono 'tur 'denggegen.

¹² A'ti Butruj 'di'rälü ngwugwalajanu ngwele gidimomalü. Ngwüllänü ngwenggada direda diru lari dijalu 'dogo di'rukundanu, ngwo'ra

'dunu a gwe ngwaalu elalu giyi'ral yanni yima ji.

Kayalu gidi ele Imawaj
(Murkuj 16.12-13)

¹³ A gomon nggoo ge'te ge'te, ngwoo'ra rom ngwudi Yicu ngwīndādī ngwu'dunanu ngwani Imawaj ngwujica Ūrājālimīng ngwati aar gu ele brānū kwo'ra tā'rīl.

¹⁴ Aar ji ndi gagitajidi ngwuja'ri giyi'ral 'dar yanni yima ji.

¹⁵ Jar gu ndi gagitajidi ngwuja'ri ngwe no, a je gu Yicu obananu aar le ele.

¹⁶ A je gong gimine määtä aar ji yigoralu mürūd ndi lenge ndi ari nginde gwuru.

¹⁷ A je Yicu otacalu ngwuje ci, “Ngwuja'ri ngwuru ange ngwugagitajida je kayalu?”

Aar ji 'rīl aar ji ngwāyānū kūrūng.

¹⁸ A gwe'te 'denggenanu gwani Keleyopaj otacalu ngwuci, “A gwuru tani dīrnū de'te pu Ūrājālim danni da'ti līngīdī ndi ari yiru ange yanni yima ji yomon yanu giyee yima ele?”

¹⁹ A je Yicu ci, “Yiru ange?”

Aar ci, “Yanni yima ji ndi Yicu gwudi Najrang. Yicu nggwee gwuru dijīr dātī yiima yipa giyi'ral na ngwuja'ri ngwāyānū Ngwaalu na ngwūjī 'dar.

²⁰ Ndi ari awa a ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny ngwelenyanga le ngwāri gwuma aar ape aar ātādā ngwelenya aar 'rinye, ndi ari aar pā kūrālā.

²¹ Nyii mine ji ndi ge'taji nginde gwuru be gwanni gwadi ū'rā ngwūjālū ngwudi Yijīrāyīl! A

na mine yidi ange giyee 'dar, yima äti gwenene yomon tä'rül.

²² A be o're a ngwaw ngwoko ngwäri allijalu ndir. Ngwändädi gidimomalu 'tu'tu gwele dilu danu

²³ aar be ari lima 'ti mbuja ngwangina ngwüngün. Ngwaru nu, länggädi yì'rrä yanni yondaja aar je ci nginde nggwo gwumidu.

²⁴ A be loko 'dänggäränü 'di'ri aar ele gidimomalu aar mbuja yi'ral yäti ngwäyänü anaku aru gu ngwaw aar 'ti be änggädi ngindeng."

²⁵ A je be Yicu ci nu, "Nga nga larra ma gu ru ngwe'rr no, nga lami'ratu ndi änni ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwondaja je ngwäjir!

²⁶ Ya'ti gu manni rüdi ndi ari gwanni Gwubru-taar yelenya gwadi iyì dirbä ndee ku gwerre gwerre 'di ngwube äni ndi näjini gwüngün kerala?"

²⁷ A je Yicu enggaci ngwuja'ri ngwündäjina giligo'ro lüngün giyitabanu ndari yädäälü ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwullu je Müjä na ngwanni ngwullu je ngwäjir 'dar.

²⁸ Anni ma aar ji gito gito kündär ganni gindädäär gu, a Yicu arri nono gwadi elada gweere.

²⁹ Aar määtä aar 'donyalu 'tibüny aar ci, "Ar jalu lingen lima ele ngwalu gwadi ru degera." A no ngwele aar le ji.

³⁰ Anni ma aar jalu ladi eny, ngwape yona ngwuje ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu ngwuje ü'ränü ngwuje ätäädä.

³¹ A'ti ngwäy ngwegen igitinä aar lenge ngindeng ngwuje be dudalu ngwäyänü nyirül.

³² Aar otajidalu aar ari, “Ya'ti nje na mine u'diyanu 'tur giyigoranu gwele ma aar nje enggaci aar nje ondaci ngwuja'ri ngwaru ngwe yitabo?”

³³ Aar gu 'di'rädänü puprang ngeno aar o're Üräjälim. Ngenone aar mbuji ngwo'ra ngwoo ngwuru 'di na gwe'te (11) ngwudi Yicu ngwo'rajidalu gwüpäng ngwüjängä le ngwoko

³⁴ aar ji ndi ari, “Yiru gu 'di'didanu, Deleny dima 'di'ri nginde gwü'tädijä Jamaaningalu!”

³⁵ A je 'ti ngwoo'ra ngwoo rom enggaci yi'ral yanni yima ji gwele kayalu, a awa aar lenge ndi ari Yicung gwuru anni mung ü'rü yonanu.

A Yicu 'tädjä ngwo'ralu ngwüngün

(Mätä 28.16-20; Murkuj 16.14-18; Yuwana 20.19-23; Yüru 1.6-8)

³⁶ Ju gu na ngwoo'ra ngwoo rom ndi ondaji ngwuja'ri ngwoo no, a Yicu ila ngwüdünü gidiliganu 'denggen ngwuje aganni ngwuje ci, “A adatalu ji 'danggalu.”

³⁷ Aar allalu kwodber a je yedeny eny gwulleny aar ji ndi ari länggädi gibo'rra.

³⁸ A je be nginde ci nu, “A larra ma ara je yedeny eny? Ange gwuru ngaa be allalu kwodber a ümimänü ji giyigoranu yalu giyi'ral giyee?”

³⁹ Änggädär 'di ngwuy ngwüny nga engga yora yüny. Äny gwuru. Akaniny nono ngaa lenge ndi ari gibo'rr ga'ti äti ngwangina ngwu'ti äti yuya nono änggädä je gu 'dünggüny.”

⁴⁰ Anni mung gu ari no, ngwuje enggaci ngwuy na yora yüngün.

⁴¹ Anni aa'ti aar na ämnä giyi'ral giyee lapana je jayanu gwulleny a je le ngwaalu elalu, ngwuje otacalu ngwuje ci, “Ngaa läti ngwony ngwere ngene ngwudi enye?”

⁴² Aar ätäda ngwuuma ngwoko ngwumanu

⁴³ ngwuje ape ngwuje eny ngwäyänü ngwegen.

⁴⁴ Ngwuje be ci nu, “Yi'ral yiru giyee yanni yenggaca je anni jar na, ndi ari yi'ral 'dar yanni yüllinä yani äny kitabanu gidi Yobo yidi Müjä na yanni yullu je ngwäjir na yidi Mäjimür yadi ele ndi äti ngwäyänü.”

⁴⁵ Ngwuje igitiyi yi'ranya yegen ndi lenge ngwuja'ri ngwudi yitab.

⁴⁶ Ngwuje ci nu, “Yiru giyee yanni yüllinä ndi ari, gwanni Gwubrutar yelenya gwadi iyi dirbä ngwayi gwa aar 'di'riyälü komon ganni gadi ru tä'räl

⁴⁷ na yüllinä 'to ndi ari ngwüji ngwondaci ngwüjü 'dar giyen ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwüriiny ngwe ngwüngün nunnu aar jo'renyana giyi'ral yegen yanni yiki a je Ngwaalu düdänijänü. Aar enggaci ngwüjü 'dar, gwerre gwerre Üräjälim.

⁴⁸ Ngaa liru länggädi yi'ral giyee yiju na ngaa liru ladi ondaci ngwüjü ngwu'ter.

⁴⁹ Äny gwada je ükacä Ligi'rimä lanni Liju'ru lanni laru le Papa gwüny. A be jaralu kündär ngene 'di a yiima üllä kerala aar je gu üllänü.”

Allu gwudi Yicu kerala

(Murkuj 16.19–20; Yiru 1.9–11)

⁵⁰ Anni mung je ape aar ngwe 'tänü kerel gito gito gidi gündär gani Bidaniya, ngenone ngwalliji

ngwuy ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu gwani ngindenga.

⁵¹ Anni mung ji ndi ci Ngwaalinga yäy 'tu gwani ngindenga, ngwü'di'ri ngwallu kerala.

⁵² Aar kwucalu yirku ye aar o'ra Üräjälim lijayanu gwulleney.

⁵³ Ati aar ele kobo yomon 'dar ndi elngaci Ngwaalinga aar je ortada.

cxlv

Laro Bible (Bible)
Laro NT

copyright © 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Laro)

Contributor: ECS Diocese of Khartoum Translation Department

This text box needs to have content for PT9 to upload is to the DBL.
All rights reserved.

2020-11-19

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Aug 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

80c639f7-4569-5ffa-a77d-5df4c223631f